

VIGILIA

FELELŐS SZERKESZTŐ:

SÍK SÁNDOR

TÓTFALUSY ISTVÁN

FRANCIS JAMMES

SZABÓ GIZELLA

RÓNAY GYÖRGY

ÖLBÉY IRÉN

SZEDŐ DÉNES

KÁRPÁTY CSILLA

BITTEI LAJOS

GERLEI JÓZSEF

MIHELICS VID

írásai

1958 NOVEMBER

Ára: 5 forint

TARTALOM

	Oldal
† XII. Pius	641
November 16.	643
Tótfalussy István: Egy költő útja Rousseautól Szent Ferencig	647
Francis Jammes műveiből	
Önéletrajzi írások (Szabó Gizella, Rónay György fordításai)	654
Versek (Ölbey Irén, Szedő Dénes, Kárpáty Csilla, Rónay György, Szabó Gizella, Bittei Lajos fordításai)	656
Próza (Gerlei József, Kárpáty Csilla fordításai)	667
Mihelics Vid: Eszmék és tények	683
A kis út	691
N A P L Ó	
A születésszabályozásról (694); Az olvasó naplója (697); Színházi örjárat (699); Képzőművészet: Benczur emlékkiállítás (702); Em- lékezés Fáy Dezsőre (703)	694

Felelős szerkesztő:

Sík Sándor

Szerkeszti: *Rónay György*

Főmunkatársak: *Doromby Károly, Mihelics Vid, Possonyi László*

Felelős kiadó: *Saad Béla*

Kiadja a Vigilia munkaközösség.

Kéziratokat Budapest 4. Postafiók 152. címre kell küldeni. Kéziratokat nem örzünk meg és nem adunk vissza. Kiadóhivatal: Budapest, V., Kossuth Lajos utca 1. A Vigilia postatakarékpénztári csekk száma: 37.343. Külföldi előfizetéseket is elfogadunk.

Megjelenik minden hónap elején.

Ára: 5.— forint.

† XII. PIUS

Meghalt a pápa, mindnyájunk édesatyja! A hír nem jött váratlanul, hiszen öreg volt és beteg, mégis az első érzelem, amely a hírre feltör bennünk, a megdöbbenés és a fájdalom: árvák vagyunk.

Árvák vagyunk! Mikor ezt a szót kimondjuk, az első pillanatban nem is az egyénre, nem is a jóságos atyára gondolunk, nem arra, akit vesztettünk, hanem arra, amit vesztettünk: az istenre, amit képviselt és megvalósított, a Látható Főre, a Pásztorra és Halászra, a Kulcsok viselőjére, az emberfölöttien nagyszerű hivatásra, amelyet a Titokzatos Testben Isten akaratából betöltött és a természetfölötti kegyelmekre, amelyeket az Isten általa adott nekünk. Péterre gondolunk, akit benne birtunk és akit — földhözragadt elménk szinte úgy érzi — mintha egy percre elvesztettünk volna. Hiszen boldogan tudjuk, hogy az Úr vele van Egyházával minden nap a világ végezetéig, azon néhány nap is, amely Péter székének betöltéséhez szükséges; emberi megrendülésünk e pillanatban mégis úgy érezzük, hogy árvák vagyunk.

Minél tovább nézzük lelkünkben az elköltözött nagy Pápát, annál nagyobbra nőnek előttünk emberségének arányai is. Aki valaha látta, ha csak percekre is — aki hallotta hangját, ha csak egy mondatát is, — aki olvasta valamelyik beszédének vagy enciklikájának egyik részletét, egy pillanatig sem lehetett kétségben arról, hogy az emberi nagyság legmagasabb formátumával áll szemben. Hányszor lepett meg bennünket — de nemcsak bennünket, hanem tőle igen távol álló, ám az emberi nagyság felismerésére fogékony embereket is — megnyilatkozásainak csodálatos sokoldalúsága, a legkülönbözőbb területeken való imponáló szabotossága és szakszerűsége, fogalmazásainak acélos ereje és tisztasága, gondolkodásának tér és idő fölé emelkedő egyetemessége. Ha tisztán evilági szemmel próbáljuk is értékelni azt a szellemi

kincset, amelyet az emberiségnek adott, akkor is tisztelettel kell meghajolnunk a nagy ember előtt, akkor sem lehet nem éreznünk: milyen kivételesen nagyot vesztítettünk benne !

De mi nemcsak a nagy embert siratjuk Pius Pápában, hanem Istennek választottját is, akit láttunk és tiszteltünk benne. Isten csodálatos rendelkezése szerint az utolsó század pápái valamenynyien kivételes személyiségek, nemcsak emberi nagyságban, hanem életszentségben is. Hogy Pius pápa ezen a téren is méltó folytatója volt nagy elődjei hagyományának és elsősorban életének példájával mutatta meg az embereknek a Krisztus-követés módját, azt mindenki megérezte, aki valamiképen egyéniségének sugárzásába került. Megéreztek ezt a magyarság széles körei is, amikor röviddel pápává választása előtt az Eucharisztikus Világkongresszuson közöttünk időzött. Elég volt egy pillantást vetni rá az oltárnál, vagy a körmeneten, hogy életszentségének hite gyökeret verjen lelkünkben. És ez az a hit, amely megvigasztal fájdalmunkban: hisszük, a halálban — a megdicsőülésben — sem hagyja magukra azokat, akiket szeret, és akikre immár emberen túli szeretettel esdi le Isten kegyelmét.

Ez az a gondolat, amelynek világánál a gyász és a fájdalom fölemelkedésbe, bizalomba és Isten-imádásba megy át. Az Egyház a szentek halála napját nem gyászünneppnek, hanem örömnünnepnek: születésnapnak nevezi. Pius Pápának ezen a születésnapján a mi lelkünkben is el kell némulnia a fájdalomnak és föl kell buzognia szívünkben a hálaadásnak, a bizalomnak és a szeretetnek, — a Mindenhatóhoz, aki őt nekünk adta és nem vette el tőlünk, — és hozzá, aki úgy szeretett bennünket, míg köztünk élt és mártól kezdve még jobban szeret bennünket.

NOVEMBER 16.

A püspöki kar választási körlevelének komoly és ünnepélyes hangja sokatmondó önmagában is. Jelzi a november 16-ára kitűzött képviselőházi és tanácsi választásoknak a jelentőségét — amelyre készült — és sugározza azt az átgondoltságot és meggondoltságot, amellyel ezt az eseményt felméri és értékeli.

Történelmi idöket élünk. Ezt mondani, vagy leírni szinte közhely, mégis szükséges, mert tudata nem hat mindenütt, mindenki-ben és mindenkire. A történelmi idök sokkal szélesebb tájékozódást kívánnak, semhogy megelégedhetnénk holmi provincializmussal, ugyanakkor pedig sokkal több fegyelmet és mértéktartást is, mint amire a magyar vérmérséklet ösztönöz és ezzel együtt sokkal nagyobb átélte engedelmességet, mint amire magyar hajlamaink indítanak. Ha csak futó pillantást vetünk is egy némely nagynevű egyházi szerzőnek az állam és egyház viszonyát tárgyaló tanulmányaiba, nyugodtan mondhatjuk, hogy nemcsak történelmi, hanem egyháztörténelmi idöket is élünk. Korunk rendkívüliségét az jellemzi, hogy nem alkalmazhatók rá a régi receptek, hanem önálló gondolkodásra és töprengésre készítetnek és éppen ezért szükséges a fokozottabb ráhagyatkozás azokra, akik ezt a töprengést az eseményekbe való beleélést, a lehetőséget s a szükségletek feltárását vállalják és végzik.

Alighanem helyesen tesszük tehát, ha most röviden visszapillantást teszünk egyház és állam viszonyának alakulására, amikor keressük azokat a motívumokat, és szempontokat, amelyek a püspöki kar választási körlevelében megnyilvánulnak s magának a körlevelének a kiadását is magyarázzák. A keresztény egyház, mint minden emberi intézmény, legalább is a belátható történeti idök óta, mindjárt megalakulása után vonatkozásba került az államhatalommal. Történetének első lapjai arról tanúskodnak, hogy a római birodalom szempontjából úgy minősült, mint a zsidó vallás szektája. Később, mint temetkezési pénztáregylet szerzett magának jogképeséget. A IV. században államvallássá lett s Nagy Konstantin négyzet alakú hadizászlói ott lobogtak a niceai zsinat felett, amely kidolgozta a Credot. Nagy Teodosius és III. Valentinus idején a keresztény egyház államegyházzá lett s Justinianus uralkodásakor már megjelenik a hitkényszer: a keresztény hittel szemben a pogányságot és az eretnekséget is államellenes bűncselekményeknek tekintik. Ettől az időtől kezdve az állam és egyház viszonya számtalan változáson megy át, a legkülönbélebb bonyolult változatosságon át alakul, de az egyházi és a világi hatalom egymás közötti megbeszéléseinek van egy közös vonása: mindkettő, állam és egyház ugyanazt a hitet vallotta. Ez a helyzet a reformáció fellépése

után megbomlott ugyan, de az egyház és államhatalom alapvető elvi viszonya csak annyiban változott, hogy az államegyház helyébe több államegyház lépett. Az Északamerikai Egyesült Államok megalakulása, Európában pedig a francia forradalom után azonban új szempontként merült fel az állam és egyház viszonyában a két intézmény részleges, vagy teljes szétválászatának gondolata. Ez az új elem – amint azt J. C. Murray jezsuita atya a *La Vie Intellectuelle*-ben 1953-ban sok más történész után megállapítja – voltaképpen a Napoleon féle konkordátum tárgyalásain merült fel először. Lényegében ekkor merül fel első ízben az a helyzet, hogy az egyház életviszonyait, szabadságát és jogait egy hitnélküli, az egyház iránt közömbös, vagy éppen vallásellenes államhatalomnak kell rendezni.

Előbb-utóbb más országokban is ezzel az új felfogással és helyzettel kell szembenéznie az egyháznak. Magyarországon ez a szembenézés már a liberális állam megalakulásakor felmerült, de lényegében csak 1945. után vált esedékessé. Minthogy pedig konkrét természetű gyakorlati nép vagyunk, a papság és hívők elméletileg sem igen készültek fel az új helyzet lemérésére s talán kevés figyelmet szenteltünk azoknak az elméleti megállapításoknak is, amelyeket annakidején még 1885-ben XIII. Leó pápa rögzített az *Immortale Dei* kezdetű enciklikájában. Pedig Róma már akkor észrevette az állam és egyház viszonyában kialakuló új elemeket és meghirdette a vele kapcsolatos elveket. Ám ezeket sohasem kezelte úgy, mint a hitletetemenyi pápai tévedhetetlenséggel őrzött kincseit.

Az egyház és az állam viszonyáról történelmi és földrajzi síkon egyaránt a legkülönbözőbb képeket alakíthatjuk ki magunkban. Az egyház evangéliumi küldetésénél fogva mindenütt keresi a megértést s igyekszik megtalálni azokat a kereteket, amelyek küldetésének betöltését lehetővé teszik számára. De Lubac, a kitűnő francia teológus szép és találó képet ad erről egyik tanulmányában. „Az egyház kétségkívül mindenütt megértésre és egyetértésre, megegyezésre és összhangra törekszik, mert mindez a leghatásosabb eszköz az emberi nem javára. Ezért kész minden engedményre, ami nem sérti a hitet. Szereti a rendet, az engedelmességet, a tiszteletet. Elég-szer vádolják túlzott előszeretettel ezek iránt.” Majd később ezeket írja: „Az egyház tudja, hogy a hatalom Istentől származik és Isten szolgálója a mi javunkra. Imádkozik a hatalom hordozóiért, mindenkit figyelmeztet a tekintély igazi és szilárd nagyságára, sőt emberfeletti méltóságára és azt akarja, hogy a hatalom képviselőinek lelkiismerettel engedelmeskedjünk”.

Amit a vilákkatolicizmus ma élő két nagy gondolkodójától és történésztől elmélkedésül idéztünk, megfelelő történelmi háttérrel ad a püspökkari körlevél állásfoglalásának. Ebben a körlevélben ha-

zánkról van szó és egyházunk ama hű fiairól, papokról és hívekről, akik az Anyaszentegyházzal együtt „benne élnek a világban”. Most, a választások előtt, amikor minden községben, városban és kerületben hamarosan megválasztásra kerülnek azok a személyek, akiknek a közösségi munka kisebb vagy nagyobb feladatát kell elvégezniök, eszünkbe jut az is: nem várhatjuk, hogy egy épülő új világ úgy vesz tudomást rólunk és úgy tervez bele épületébe minket, hogy mi érdektelenül kívül maradunk rajta.

A magyar katolikus egyház és hívei is olyan új helyzettel állnak szemben, amelyre nincs történelmi recept. Magatartásunknak a történelem égő kohójában kell kifermálódnia. Mindannyian tudjuk: nálunk nem olyan államhatalom uralkodik, amely az állam és az egyház hivatalos szétválasztásán túl egyszerű polgári közömbösséggel vagy némi ellenérzéssel viseltetnék az egyházzal és a vallással szemben, hanem olyan, amely szorosan meghatározott világnézetet vall: a marxista-leninista világnézetet. Az is köztudomású, hogy ez a világnézet feloldhatatlan elvi ellentétben áll a keresztény világnézettel. Ebből következik viszont, hogy ideológiailag a kialakult történelmi helyzetben csak a békés együttélés a járható út. Annál is inkább, mert gyakorlatilag magában a mindennapi életben, ahol a kitűzött feladatok a szocializmus építését szolgálják, máris és évek óta ténylegesen együtt dolgozik – világnézeti különbség nélkül – minden állampolgár. Abban a lényeges célkitűzésben ugyanis, hogy a társadalom a munka megbecsülésének elvi alapján rendezkedjék be, mi katolikus hívők is egyetértünk.

Amikor tehát a gyakorlati életben a hívők és nem hívők – az elvi ellentétek ellenére – együttesen tudnak munkálkodni, akkor nyilvánvaló, hogy egyházunknak is meg kell találnia és meg is találja azokat a területeket, amelyeken az együttthaladás lehetséges, szükséges és gyümölcsöző. Mik ezek a területek? Mindenekelőtt azok, amelyekre a Hazafias Népfront választási felhívásában a legnagyobb súlyt fektette: a békének, hazánk függetlenségének, jólétének, anyagi és szellemi boldogulásának közvetlen előmozdítását szolgálják. Az egyház sohasem hagyta figyelmen kívül az állam elsődleges célját, az emberek földi boldogulásának biztosítását, a közös és a békés, társas együttélés megszilárdítására, mert hiszen ezek a természetes keretek az egyház természetfeletti céljának eléréséhez is nélkülözhetetlenek. Az államnak tehát mindazokat a feladatait, amelyek az állampolgárok földi boldogulását szolgálják, javak termelésére irányulnak, biztonságosabb életet teremtenek a munkálkodó embernek, a családban élő gyermeknek, az öregeknek, tanulási lehetőséget a fiataloknak, az egyházhoz hű vallásos hívőnek is elő kell segíteni.

Van természetesen egy másik területe a társadalmi életnek, ahol a jóakaratú emberek — akár hívők, akár hitetlenek — egymásra kell, hogy találjanak. Ez pedig a köz javáért végzett munka eredményességének előfeltétele: a helyes erkölcsi magatartás. Szocialista oldalról éppen minap Josef Siemek mutatott rá arra, hogy erkölcsi normák nélkül egyetlen társadalom sem lehet. A szocialista tanulmányíró által körvonalmazott erkölcsi normák pedig nagyon közelállók azokhoz, amelyeket mi a tízparancsolat és az evangéliumok alapján vallunk.

Ez a néhány gondolat természetesen nem merítheti ki minden szempontot, de semmi kétség, hogy hasonló meggondolások készítették a püspöki kart is. arra, hogy választási körlevelét megfogalmazza s a templomokban felolvastassa. Ez a körlevél is bizonyítja annak a szellemnek elevenségét, amelyet De Lubac az egyház „lelki céljainak parancsoló voltából” származtat. Meg vagyunk győződve arról, hogy a magyar katolikus papság és a hívek egésze megérti a püspöki kar határozott lépését és a választásokon a püspöki kar körlevelének értelmében nyilatkozik meg.

Tótfalussy István

EGY KÖLTŐ ÚTJA ROUSSEAUTÓL SZENT FERENCIG

„Nézd a barázdabillegetőt. Egyensúlyozgat a nedves köveken, s az egyensúlyt csak röptében leli meg. Ilyen a szó — míg nem lendül imává.”

(Francis Jammes: Méditations.)

„Francinak, unokámnak és költőbajtársamnak, az utolsó romantikusnak.” Ezzel a játékos, kedvesen komoly ajánlással dedikálta a kis Francis Jammes-nak nagyapja a *Don Quijote* ajándékkötetét. Hugo, Musset és George Sand rajongó olvasója volt, alkalomadtán maga is versíró ember, aki az öregek makacs biztonságával választotta az új helyett a régit, a parnasszienek és a szimbolisták modern lírája helyett a nagy elődök nyersebb, de színben, illatban, élményben gazdagabb költészetét.

A romantikát azonban nemcsak ez a muzsikáló, irogató kedves nagyapa képviselte a gyermek Jammes előtt. A Piréneusok hegykoszorúja, a tengerek illatát hordozó szél, a párás, virágos hegyi rétek, a kalandos ősök emlékét őrző regék, bútorok, használati tárgyak s az a nyugtalan kreol vér, amit szüleitől örökölt, mind valami ösztönös romantikával telítette fiatal fantáziáját.

1868-ban Tournayban született, s már gyermekfejjel szüleiben meg a köréje nyíló pazar szépségű tájban keresett barátot, nem társait. Hét éves korában nagyapjáékhoz került, megnyílt előtte új tájak, új kalandok ígéretével az irodalom, s így nem csoda, ha idegenkedve fordult el az iskola és a konviktus kemény, fegyelmes, katonás s éppen nem romantikus életrendjétől. Tizenegy éves korában Bordeaux-ba került diáknak, s az Óceán mámoros lehelete egészen hatalmába ejtette. A tantárgyak közül csak a kémiával volt jó viszonyban, egyébként Vernét forgatta a tankönyvek helyett, s a történelemóra alatt is virágaival bibelődött. A katedráról Renan és Taine szellemében, világos, okos előadásban a pragmatikus történelem modern, mesétlen szürkésége áradt felé, ő Rousseau s a régi deákok nyomán botanizált, az élet ezer apró szépségét itta, kutatta.

Iskolai éveinek két ajándéka: az első, valószínűtlen kamaszszelelem romantikája s egy jó irodalomtanár, aki úgy látszik, megsejtette benne, ha nem is a költőt, a mélykedélyű, humánus embert legalább, s nagyapja után először adott tollat a kezébe. Tanulmányait bukással zárta, de 88-ban, a sikertelen érettségi után sértett egyedüllétében magára lelt. Első versgyűjteménye húszéves korából — ebből az esztendőből — maradt reánk. A 89 verset összefogó gyűjtemény címe: „Ën”. Alaphangját, költői „programját” a jellegzetesen jammesi két sor így adja meg: „Veszem nádtollamat, S elmondom, ami csak eszembe jut.”

Apja halála a szegénység terhére tetézte még rá. Dolgozni próbált, de az irodaasztala mellett éppúgy költő, éppúgy javíthatatlan

romantikus maradt, mint az iskola padjaiban. 1891-től jelentek meg kisebb versgyűjteményei. Két évvel később egy ott nyaraló fiatal angol költő rendezte sajtó alá néhány költeményét. „Hogy igaz legyen, szívem úgy beszélt, mint a gyermekek.” A versek nagy sikert arattak, Mallarmé, Gide, Régnier sietett költőjük üdvözlésére. 95-ben Jammes Párizsba rándult. „Abban a túlfűtött szellemi légkörben — számol be megjelenéséről Samain — a kiszáradt lelkek között olyan, mint egy pohár tiszta víz, amelyből mindenki mohó szomjúsággal iszik.” Személyes kapcsolatba jutott az irodalmi élet vezetőivel és fórumaival, 97-ben a *Mercure de France*-ban megfogalmazta irodalmi elveit, s 98-ban megjelent első s talán legnagyobb hatású, súlyú kötete, *De l'Angelus de l'aube à l'Angelus du soir* — „A hajnali Angelustól az esti Angelusig.” A harmincéves költő minden gazdagsága benne ragyog ebben az egy kötetnyi versben. Rövid előszava Jammes egész életének mottója lehet:

„Istenem, te hívtál meg engem az emberek közül. Ime itt vagyok. Szenvedek és szeretek. Azon a hangon szóltam, amit te adtál nekem. Azokkal a szavakkal írtam, amikre te tanítottad anyámat, meg apámat, akik aztán megtanítottak rájuk engem is. Megyek az úton, mint a megrakott, fejlógató számár, akit kinevetnek az utcagyerekek. Megyek, ahová akarod, amikor akarod. — Urangyalára harangoznak.”

Beváltotta-e Jammes nagyapja jóslatát? Az unokák ellen mindezenesetre a nagyapák romantikáját idézte föl. A parnasszienek és a szimbolisták egyeduralmát úgyszólván új jelszavak, új költői iskolák próbálták megdönteni. A „renaissance latine”, a Zola nyomán induló lírai „naturizmus” s a Fernand Gregh köré gyűlő költőcsoport „új hitvallása” mellett („a parnasszienek túl műveskedő s a szimbolisták túlságosan elvont költészete helyett megteremteni a „poésie humaine”-t, az „emberi költészetet”) a „jammizmus” tulajdonképpen *konzervatív reform*, de nem az unt és idejétmúlt hugói romantika, hanem Rousseau, Bernardin de Saint Pierre és Lamartine friss, érzelmes és színes, ifjú romantikájának ihletében. Ha Hugo mitizálta, ha Baudelaire és Mallarmé iskolája megvetette vagy csak a lélek gyatra köntösenek nézte a testi világot, Jammes költeményei elfogulatlan, gyermeki egyszerűséggel nyitnak rá élmény és költészet ősforrásaira. Hugo egy gesztussal a végtelenbe növészeti alkonyi Magvetőjét. Baudelaire-t csak a lélek érdekli. Jammes a hétköznapi költője, „a dolgok énekét” lesi el figyelve, s a látás, tapintás, mind az őt érzék szenzitív örömével gyűjti a sok benyomást, az éneklő világ sokféle illetését. Mintha mit se tudna törésről, diszharmóniáról; a külső világ testvére, teste, édes-szép látomása. Belőle s benne él, ihletéből merít, érintésében éli meg önmagát is.

És itt a forrása annak a finom, bujkáló erotikának, ami a fiatal Jammes költészetét át- meg átszővi. Mint a kora-romantika hite szerint bűn-előtti vágya, mint a serdületlen öntudatra sem eszmélő képzeletcsapongása, olyan pogány, olyan „ártatlan” s olyan élő ez a könnyűszövetű varázsos mámor, a tárgyaltalan vágy ígérete. A lelkiismeret könnyű izgalma fölhabzik ugyan a szerelemről s a szerelemre nyíló kamaszslányokról szóló sorokban, de bűnnek nem

látja Jammes a szerelmet — akkor se, ha törvény és erkölcs gátat von elé — az élő, termő és termékenyítő élet, a lucretiusi „alma Venus” hatalmát, poézisát tiszteli, sejtli, tapintja benne. E korból valók regényei is, a *Clara d'Elébeuse* és az *Almaïde d'Étromont*, a vágyban s fájdalomban hervadó fiatal szívek, életek e szívszorító két elégiája.

Mert a jammes-i erotika hangja elégikus, hátteres, alapja valami mély, inkább kimondatlan poéta-bánat. Vajon szerelmeinek és házassági terveinek többszörös kudarcából fakadt-e ez a szomorúság? Aligha. Jammes a bánat embere, nemcsak szerelmének, de egész költészetének hangulati összefogója valami csendes, szerény szomorúság. Sokat beszélnek franciskánus ihleteiről, s maga is szívesen hitte Szent Ferenc utódának magát. A természet apró szépségeire rányíló tiszta, gyermeki lelke mélységeiben mégsem szentferenci lélek. Jammes-nak öregkora utolsó korszakáig több köze van a századvég franciskánus vonzalmához, mint a történelem Szent Ferencének vidám trubadúr-alakjához. A „letizia francescana” helyett az ő lelkének alapmotívuma a romantikusok melankóliája. Verseiben innen az a vibráló, ideges egyensúlykeresés, amit a barázdák madarának nyugtalan alakjában oly szépen idéz élénk. Jammes szíve nem napja — koldusa a világnak; szegénysége nem rajongó lovagság — bánatos, bájos poéta-sors. Öröme is „une joie attristée” — könnyesszemű öröm. Ferencet a túlradó, gazdag vidámság tette testvérévé virágnak, fának, farkasnak egyaránt. Jammes szemét a harmatos szomorúság nyitja rá a világra, szívét ez hangolja részvétre ember, állat iránt. Első kötetében még háttérben marad a bánat e finom motívuma, de a következő kötetnek már címe is *A kankalinok gyászáról* beszél, s a *Tisztások az égben* reflexívebb ciklusában egyre tudatosabb figyelemmel dolgozza föl ennek a szomorúságnak hangulatát:

*A csöppenő eső egy száraz levelet
ver lassan, hosszasan, — és mindig ugyanegy
csöpp, és egy helyre sujt makacs, bús ütemet...
Könnyed egy csöppje, lám, szegény szívemre hull,
ver lassan, hosszasan, s ugyanegy fájdalomtól
visszhangzik az a hely, amint az óra fordul.*

*A lomb méltán zörög, ha eső csöppje sujtja,
a szív méltán sajog hulló könnyedben újra,
hisz a lomb és a szív alatt a semmi kútja.*

Flaubert és Leconte de Lisle megjelenésével Lemaître szava szerint „Jocelyn melankóliáját a darvini melankólia váltotta föl”. Des Granges Baudelaire-ben figyeli meg ennek a kétségbeesésbe hajló új melankóliának első jelentkezését. Jammes itt is a nagyapák örökségének folytatója. Bánata nem hajszolja dacza, kétségbeesésbe, inkább tisztává, üdévé mossa lelkét a világ — s a világ jelenségeiben megszólaló Isten benyomásai előtt.

1905-ben egy újabb házassági kudarcból lesújtva s egy neuraszténias betegségtől ágyhoz szögezve, kicsordult lelkéből a szomorúság. Panaszkodó levéllel kereste föl Claudelt, Kínában tartózkodó költőbarátját. „Hideg szomorúság lett úrrá rajtam, s valahogy rámfeküdt a halál, mert nem láttam be, hogy nem lehet egyszerre rosszat tenni, és Istentől kérni a megújuló kegyelem roppant jótéteményét.” Claudelt meglepte és megörvendeztette ez a váratlanul megnyilatkozó, ígéretes szomorúság. „Azt hittem, — írja válaszul — hogy ön boldog ember, s annyira evilág szépségeinek, jóságainak élvezetére termett, hogy keveset törődik a „Hortus conclusus” kulcsaival.”

A „második őrangyal”, a kedves költőbarát sorai Jammes lelkében nyitott kapukra lettek. Kegyelmi újjászületését később nem akarta megtérésnek nevezni. A katolicizmustól valójában sohasem szakadt el egészen. A mezők illata, az ősök hagyománya mellett fiatal korában is megihlette az Őrangyalára hívó harangszó, meg a hegyi kápolnák hűvös, kellemes homálya. S ennél is fontosabb, hogy már a természet szépségeire, az élet apró benyomásaira hajló figyelmében is valami katolikus vágy bontakozik. Az *Angelus* és a *Nyúl regénye* (a két lányregény után ebben tetőzik Jammes prózaírói működése) még nem katolikus világkép hordozója. Írójuk azonban, mint *Az elveszett báránynak*, Jammes drámai dialógusának hőse, Pierre Denis „lelke mélyén már misztikus volt” megtérése előtt is. „Egy azok közül a misztikusok közül, akiknek hitét az anyagi világ ragyogó és roppant látása érleli.”

1907-ben megnősült, s költői életútja is napfényes delelőre jutott. Tanítványok egész kis serege gyűlt köréje, s Claudel, a buzgó szervező, költői programot írt elé. „A Távolveletről — megintcsak maga Jammes írja *Az elveszett bárány* magáról mintázott drámájában — megszimatozta benne azt a költőt, aki rögeszméjének és nagyszerű hivatásának, a keresztény megújulásnak művében segítségére lehet... Ő egészen meztelenül emelte föl a keresztet, de kellett, hogy a mi lágyabb égővünk virágai, a körmenetek, meg a mezők élete is megdicsőítse a vérben ázó Fát... Az eretnekek, a pogányok, a gyávák, hittagadók és dilettánsok ámuló tekintete elé úgy tárta a katolicizmust, mint valami matematikai igazságot. Szüksége volt azonban a látható dolgok egy közvetlen tolmácsára is. Ön az iránytű — szölt Pierre Denis mosolyogva. És Ardel (Claudel) így felelt: És ön az ország, amelyre mértéket szabok.”

Claudellal szemben talán egy kissé igazságtalan ez a jellemzés, de kettejük viszonyát s a Jammes elé táruló új távlatokat remekül megmutatja. A program és keret azonban nem megoldás. Jammes megírta a *Keresztény Georgikon*-t új hivatásának szolgálatában. De ebből a kötetből jobbra már hiányzik a lírának az a fakadó mélysége, ami az *Angelus*ban oly egycsapásra megragadott. A fiatal Jammes nem teremtette, termette verseit. Pongyola egyszerűségű, szabálytalan alexandrinsusaiban az őszinte ihlet erői nyíltak szavakba. „Egy költő mondogatta, hogy míg fiatal volt, Úgy nyílt ajkán a vers, ahogy tövén a rózsza.” Ezt a fakadó, gyermeki ihletet azonban

nem lehetett költői program szolgálatába fogni. Nélküle pedig prózává oldódik a sok apró megfigyelés, banális, száraz leckévé a vers.

De Jammes-ben azért nem halt meg a költő. Ahogy tovább élt benne a bánatos, kereső, vágyakozó romantikus is. Istent nem olyan egyszerre találta meg, mint Claudel a Notre Dame oszlopai alatt. Mikor hazatért, még nem közvetlenül Őt, inkább talán a körmenetek örömet, a jelek és ruhák békét sugárzó áhítatát kereste. Jelen és ruhán, énekhangokon s a Szentírás kedves szavain át lassan jutott el Ahhoz, akinek jelenlétét előbb is érezte jelben, ruhában, dallamban, szóban egyaránt. Élete végéig érezte a fájdalom, a vágy és az elszakadás misztikáját is: „Amíg a bánat nem hagyja el az embert, hatalmas motívumai vannak a reményre.” A szívének olyannyira kedves Evangélium szavát így alkalmazta magára: „A fájó szívű mag szökik csak dús kalászbá.”

Hét gyermeke született, nehéz anyagi gondok közt, szülőföldjétől távol, a baszkok ridegebb, kopárabb tájain kellett élnie, látnia kellett, hogy az irodalom túlhalad fölötte, s talán érezte azt is, hogy költői vénája meggyöngült, nem bírja az évek s programok versenyét követni. S ahogy egykor „hazatérését” az ifjú szomorúság, lírájának és egyéniségének utolsó szerény virágba borulását az öregkori bánat motíválja.

Már Az elveszett bárány Pierre Denis-jében sejteti, hogy a programköltészet nem lehet egyetlen, s kivált nem legfontosabb útja. Denis nem vállalja az Ardeletől elébe rajzolt feladatot (bár Jammes vállalta Claudel programját) – megtérése után elfordul a költészettől, s egy kapucinus zárdába zárkózik. Nem vesztegette-e el bűnösen költői talentumát? „Pierre Denis nem állt ellen a kegyelemnek. Van egy ritmus, amely hatalmasabb az emberi költemény ritmusánál, és ez az ima ritmusa. És egészen biztos, hogy ebben a pillanatban is megmozgatja szívünket a költő imája, akit szeretünk. – Igaz, az ima mindenkéért való.”

A csönd becslése, a hallgatás vágya már kezdettől megnyilatkozik Jammes verseiben:

*Miért gondolkozunk s beszélünk? Hisz a könny,
a csók sosem beszél, s megérti minden ember,
és a barátot is, aki csak lopva jön,
mert szólnál több a nesz, amit a szeretet ver.*

S az ima lendületében most végre valóban lehetővé lesz számára a hallgatás nyugalma. Ír, folyton és sokat, s kifelé nyíló költészetében nem kaphat helyet a belső, kegyelmi élet sokféle új kalandja. Szerényebb és szemérmesebb annál, hogy magáról beszéljen. De belső élete nem merül ki a külső ihletek játékos, szomjas követésében.

Honnan tudjuk, hogy megtette az utat, amely a héjtől a lényegig, a virágtól, a madárdaltól, a körmenet és a harangszó áhítatától az Úristenig vezet? Utolsó verseiben új hang, új költői érzés ihlete szól. Már a Négysorosok fegyelmezett, belülről épülő apró tornyai

sejtetik költői világának átalakulását. Új költői életszakaszának igazi kibontakozását azonban a posztumusz *Források és tüzek* „franciskánus költeményei” jelentik. Itt már valóban Ferenc szavával szól a költő-utód. A gyermek egyszerűsége, a programlira kopottabb szürkése és az érlelő csönd korszaka után a bölcs öregember lírája ez: egyszerű, meleg és vidám, önfeledt s titokkal teljes emberi szó, nem költemény már, de lendülő imádság.

Jammes zárandokútját emberi szempontból is dicsőséges vég zárta le. 1937-ben barátjával és tanítványával, Claudellal meg Mauriackal újra megjelenik Párizsban, s a már-már elfeledett költőt a Világkiállításon újra szárnyára kapja a hír. 1938. november 2-án köszönt rá a halál. A romantikusok unokája volt, s valóban nem a műve — az élete a legszebb remekmű. Verseiben is őt magát keressük, a virágok, a fák misztikusát, a lélek tájainak imádságos ajkú vándorát s az öreg pátriárkát, aki gazdagon oszt örömet, kedvet és áldást fiainak.

A Piréneusok költője volt, s ha valóban össze akarunk barátkozni vele, otthonában kell fölkeresnünk. Párizsba — láttuk — föl látogatott néha, de egészben véve mindig remete maradt, a fővárosból nézve távoli, exotikus jelenség. A *Mercure de France*, ahol „fölfedezték”, s nagy szeretettel ünnepelték az *Angelus* megjelenésekor, 1903-ban tipikusan kreol költőként emlékezik meg róla, akit csak a kreol olvasó tud teljesen értékelni és megérteni. 1907-ben Le Breton „kis kreol Jean Jacques”-nak és a „dekadencia Vergiliusának” nevezi ugyancsak a *Mercure de France* hasábjain. Különállását maga is érezte, a „jammizmus” zászlaját azonban hiába bontotta ki: barátokat, „tanítványokat” szerzett, de párthíveket nem. Egyénisége szerint nem is volt pártvezérnek való, a századforduló forró irodalmi és publicisztikai vitáiból igazában nem kért részt sohasem. Gide — aki ekkor még tisztelője és jóbarátja volt — érdemül tudta be neki ezt a tértől, időtől független, egészen öntörvényű emberi, írói fejlődést: „Ma talán Jammes az egyetlen közöttünk, aki úgy látszik, épp így írta volna meg élete-művét, ha máskor született volna, akármikor, vagy ha nem ismerte volna kortársainak írásait.”

Szellemi különállását igazában még a katolikus megújódás költőivel szemben sem tudta föladni. Az a néhány száz kilométer, amely lakóhelyét Párizstól elválasztja, nemcsak Mallarmé kedd esteitől tartotta távol, de az új katolikus sajtóközpontok, kiadóhivatalok szellemi gócaitól is. S ha Claudel Kínában is „közel” volt, Jammes mindig vidéki költő maradt, mert az is akart maradni. Szándékát irányíthatták külső megfontolások, lelke mélyén mindig egyedül tudta magát. Úgy élt, mint a fák s a virágok, amelyekről annyit énekelt: az Úristennek meg azoknak, akiket közvetlenül maga körül tudott. Szava is akkor hiteles, ha nem a nagy hivatás kívülről kapott ösztönzésén ihletődött, hanem ennek a csöndes és gazdag egyedüllétnek bensőségében fogant.

Ész és akarat sürgető hivatástudatának s a magányba vágyó költői egyéniségnek mély ellenkezése teszi érthetővé, hogy Jammes megtérése után oly nehezen találta meg újra a hangját, s hogy ritka nyilatkozataiban annyi merevség, neofita doktrinérség és helytelen buzgóság jelenik meg. Azok, akik nem ismerték közelebbről, érthetetlennek, s néha egyenesen gyanúsak találták magatartását. Péguy például mindvégig bizalmatlan maradt katolicizmusával szemben. Ő — Romain Rolland 1913-as naplójegyzetének tanúsága szerint — „enyhe emorral figyelte azokat az irodalmi megtéréseket, amelyek-től hemzsegnek az ujságok. Kegyetlen szavakkal illetve Francis Jam-mes et Comp.-ék komédiázását, akik játékszert csinálnak a val-lásból.”

Ma, félévszázad távlatából, világosan látjuk, hogy az aggódók-nak és a gyanakvóknak nem volt igazuk. Azt sem bánjuk már, hogy Jammes nem tudott a nagy *Renouveau* frontharcosaként beleállni a szellemharcok küzdelmeibe. Magányában többet és maradandóbbat adott, mint sokan a harcosok közül. „Hatalmas, és fájdalmas szere-tet hatja át szívemet, amely kiárad mindenre, a virágtól a köig, mindenre, ami csak él, és megéri litem a szentség minden léte-zőben rányiló karakterével.” A gyöngesség, ha gyöngédséggé ne-mesül, a szomorúság, ha részvétté, megértő figyelemmé érik, nem hiány, inkább ritka érték. S ki hallja ma a „dolgok énekét” úgy, ahogy Jammes hallotta, hallgatta, és tolmácsolja is reánkmaradt szép verseiben? Pedig Jammes „kis útja” épp ma, különösen idő-szerű. A személyes élet gyökerei ezek az elemi tapasztalások, élmé-nyek, illetések. Nélkülük megszegényül a lélek, tartalmatlanná kopik a legnemesebb szándék, meggyőződés is. Az akarat embertelenné lesz, ha nem érzi állandóan maga körül a dolgok és emberek „szent-ségének” azt a karakterét, amelyről Jammes beszél, s az értelem sem jut el a végső, szent Személyig, ha üzenetéről unottan lefosztja a reáutaló személyesség finom hamvait. Isten — a középkori mon-dás szerint — nem ismeri a számokat, a mai ember meg lassanként csak számokban beszél. Jammes újra fölfedezte a világ dolgaiban a megszámlálhatatlant, az egyszerválót, mértékkel meg nem mérhető-t, s ezen át jutott el az Egyetlenhez, odafönt.

„Ó, én nem tudom versben elmondani ezeket a dolgokat — így elmélkedik *Az elveszett bárány* Paulja — de érzem őket. Vajon ah-hoz, hogy érezzük, le kell-e írni a szerelmet? El kell-e mondanunk a szívünket ahhoz, hogy odaadjuk valakinek? Én nem tudom el-mondani a szívemet. És mikor Franciska meg Péter lelkendeztek a kalászok szépsége miatt, én nem tudtam lefesteni őket, pedig öröm-mel vetettem a magvaikat, s lelkemben csak egy néma ima ébredt, ahogyan néma a kalászok hangja is. Mégis megőriztem magamban azokat a dolgokat... Számomra ők az élet; az élet — egészen egy-szerű.” Jammes költészete ezt a szótlán áhítatot keresi, s mondja ki valamiképpen, ennek a mély, színes és hangtalan zenének bensősé-gébe vonja be olvasóit is.

FRANCIS JAMMES MŰVEIBŐL

ÖNÉLETRAJZI ÍRÁSOK

JEAN-BAPTISTE NAGYAPA

Arca kerek és rózsás, sörtehaja fekete, akárcsak a kurta szakáll, kék szemek az aranykeretes üveg mögött, formás orr és szája, ömaga vállas, — felkapja puskáját, ott, nem messze a deszkabaraktól, mely fölé kókuszpálmák tollazata hajlik. Vadásztáskájába dugja a meglőtt örvösgalambot.

És a tengeri szél a négerek konyhájának illatát hozza felé.

Itéletidő.

Egy veszélybejutott hajó segítségére siet és megmenti.

Földrengés. A házak összedülnek a Pointe-à-Pitre-i lakosok feje fölött, délben, éppen a tűzhelyek begyújtása után.

Minden idejét a kolerajárványnak szenteli.

Megkapja a becsületrend keresztjét.

De adhat-e kárpótlást a vadászat, az izes falatok, a bátor cselekedetek öröme?

Tündéri felesége meghalt Guadeloupe-ba hazajövet; előzőleg Párizsban kezelték, de minden gondoskodás, minden orvosi tudomány hiábavalónak bizonyult.

Egyedül él. Gyermekai Franciaországban vannak, intézetben.

Szíve beteg, és ő azt hiszi, hogy a verbéna nedvében megtalálta a szív működést szabályozó gyógyszert.

Szabó Gizella fordítása

ANTOINETTE NAGYANYA

Többízben megjárta a tengert az Antillákról Franciaországba és Franciaországból az Antillákra, ahol a partraszálláskor meghalt, mint valami hullám, elmosódva egy utolsó sóhajjal.

Vonásai egyre távolibbak, nem maradt belőle más, csak a koráll, csak a selymek, csak az aranyfürt, amit fülében viselt.

Szabó Gizella fordítása

ERNEST NAGYBÁCSI

Nagyszüleimnél egy rézveretes kámforfa ládán aludtam; hatalmas alkotmány volt, nagyobbbat sosem láttam. Indiából hozta Marcellin Bellot, anyai dédapám testvére, akinek sem a Gangeszből nem sikerült kiszítnia a benne fejlődő aranyat, sem a Himalája ereiből kibányásznia a gyémántot és zafírt. Mikor a boldogtalan utazó hazatért, ládájából, ebből a titokzatos trójai falóból nem szedett elő egyebet, mint néhány kásmír kendőt — ezekkel torkát óvta, ha megfázott — meg egy pár selyemharisnyát — ez sosem árulta el titkát. Pau-ban tehát ezen a sajátos emléktárgyon szenderültem álomra, egy olyan szobában, melynek

falkárpítja rendkívül izgatott, mert téglalap formában elhelyezett kék karikák mintha megduplázódtak volna, ha bizonyos szögből nézte őket az ember. Egy szappanszagú öltözőszekrény fiókjában két nagy kristály könnycsepp hevert; ez a fülönfüggő ékeskedett anyai nagynénémén, amikor a Place Royale-on pompázva nagy szépségével meghódította annak a vad mexikóinak a szívét, aki a nagybátyám lett.

Ez az Ernest nagybácsi egyébként a világ legjobb embere volt — épp oly jó, amilyen gazdag, mint a spanyolok mondják. De szembogarában ott lobogott, arcbőre bronzán ott ércesedett, hangjában ott dörgött a Popokatepetl minden villáma, a karaibok minden zsvaja, az asztékok minden harci üvöltése. Harmincöt éves múlt, bőr ruhában és állig fegyveresen lovagolt, kincseket kísérve, a mesés erdőkben; de mindig elegánsan feszített az ünneplő tereken, ahol a kreol nők esti szemezéseit folytatta, meg a bankházban, ahol még az éjjelik is tömör aranyból voltak s a párizsi szakács, míg begyújtott, az Aeneist szavalta. Mennyi minden mesélt nekem assat-i villájában, mely hazai hegyei kéklő láncolatára nyílt! Vihartól s forró homoktól cserzetten végülis hazatért, mint Szindbád, a tengerész Bagdadba, hogy békés napokkal fejezze be hosszú hányattatását. Mint enyhe parton a hullám.

Házasodni is úgy házasodott meg, ahogyan élt. Ez a konkvizitádor elvett egy fiatal lányt, mert egyetlen egy pillantást váltottak egymással; s mindvégig a világ legboldogabb asszonyává tette feleségét, aki épp úgy bilincsbe verte gyalpuszával, mint Omfalé Herkulest.

Nagybátyám ki sem mozdult béarni haciendájából. Csodálatos tornácáról fél századon keresztül annyi cigarettafüst bodorodott égnek, amennyit csak egy vulkán tud egyvégtében kipöfékelni magából.

Mindig volt a kezeiyvében egy tökéletesített karabély, amivel vadak-ra lehetett lövöldözni. S olyan biztosan lőtt vele, mint valami Buffalo. Egy fogason festői mexikói öltönye lógott: öblös, alul nyitott, aranypitykés térdnadrágja, aranyhímes kurta dolmánya, s az óriási, kemény kerek kalap, peremén az ugyancsak arany szalaggal. Ha szakadt az eső, olyan kecskeszőr gubát kerekített magára, mikor kiment, aminőt nem is lát-tam még, csak Robinson Crusoe-n. Kutyája nem tágitott a sarkától, és nagy zöld papagája beszélgetett vele.

Rónay György fordítása

EGY HIDALGÓ ARCKÉPE

Pau ebben az időben fölöttébb ragyogó város volt. Derű s ború egyformán egy spanyol nagyúrtól és családjától függött. Ez a nagyúr IV. Henrik leszármazottja volt és tökéletesen hasonlított az uralkodónak a Place Royale-on fölállított szobrához. Félábbal a francia, félábbal a spanyol Pireneusokban, ezek a hidalgók itt parádéztak az elegáns és hiszékeny városban katalán kalapjuk, csipkegallérjuk, bársony zekéjük és nadrágjuk, selyem harisnyájuk és csatos cipőjük túlméretezett nimbuszával. Férfiak, nők: egyaránt tökéletesen szépek voltak. A legények sas-orruak, sápadtak, olyan rézkarra illő bajusszal, ahogyan Cervantesnek azokat a hőseit ábrázolják, akikért a lányok kórságba esnek. Don Luist és Don Tristant egészen a legutóbbi időkig ismertem; tönkrementen hal-

tak meg, mint az ilyen mesebeli királyfiakhoz illik. De a szűkölködés nem ártott szép dagályosságuknak; Don Luis például a következőket mesélte abban az időben, amikor csuklyás köpenyén a legnagyobb lukak ástoztak bele élete utolsó, fekete esztendőinek arany napfényébe.

Spanyolországban — mondta nekünk fennkölt orcával — vagyonom épp oly tekintélyes, mint nemességem. Nem is tudom, hány kastélyom van. Salamanca táján jártam egyszer; egy meglehetősen kopár síkon egyszerre csak gigantikus fák sora nyílt eléem. Negyven méter széles volt a fásor, négy-négy sor tölgy szegélyezte. Meleg volt. Örömet indultam neki e boltíves növényi folyosónak, azzal az eltökélt szándékkal, hogy addig megyek, amíg a végére nem jutok. Hogy ámultam, mikor megállapítottam, hogy ez a lomb-alagút nem kevesebb, mint nyolc kilométer hosszú! Monumentális följáratú márvány kastélyhoz vezetett. A főudvarmester fejedelmien fogadott a csodálatos palotában; a ház ura — mondta — nincs otthon. Egy óriási asztal főhelyén egymagam villásreggeliztem, rákot, fácánt, gyümölcsöt, s hozzá mámorító illatos bort.

— Hogyan lehetséges — kérdeztem a pincemestert — ilyen bőséges lakomával fogadni egy elhagyatott völgy mélyén a vendéget, akit nem is várnak?

— Úgy, — felelte — hogy fejedelmi gazdáink vannak. Soha be nem tették még lábukat ebbe a kastélyba; de őseik négy századdal ezelőtt meghagyták: minden áldott nap reggel és este pompás lakoma készüljön a konyhán, hogy minden vendéget épp olyan pazarul elláthassunk, mint önt. Naponta húsz személyre terítünk, s évente legföljebb ha tíz látogatónk akad!

— És ki az a bőkezű hidalgó — kérdeztem, — akit ez a szerencse birtok urának mondhat?

— Franciaországban él, és Luis de Barraute grófnak hívják.

— Otthon voltam hát, a saját házamban — fejezte be elbeszélését Don Luis, — de ezt csak akkor tudtam meg, mikor a nevemet hallottam!

Rónay György fordítása

VERSEK

BÉKE AZ ERDŐBEN

*A csöndes erdőre béke nyugalma hull,
kardszélű levél vágja a futó habot,
a vízben, mint az álom, ég a mély azúr,
a bársonyos mohán aranyos fény ragyog.*

*Fekete tölgyfa alatt ülök végtelen
és mély gondolatokkal. Egy bohó rigó
motoszkál fenn. Ez az egész. Az életem
olyan könnyű, csodálatos és illanó.*

*Kutyáim éberen figyelnek egy legyet,
be akarják kapni, de az már nincs sehol.
A fájdalom elhagyja most a lelkemet,
ott csak a fénylő csend és lemondás dalol.*

Ölbey Irén fordítása

A SZAMÁR

*Kedvencem a számár
kertek alatt ha jár.*

*Orv méheket kerülve,
fület jártatja föl-le.*

*Szegényt szállít a hátán,
vagy nyomja liszteszák tán.*

*Arokiparton tova
poroszkál tétova*

*Párom (mert versíró)
véli: nincs esze jó.*

*Bársony szeme pedig
bölcseről tanúskodik.*

*Édeském, szépszívű,
nem vagy ily mézízű.*

*Csak Isten látja bár:
égből pottyant számár.*

*Bekötve istállóba,
fáradtan, nyelve-lógva,*

*meghajszolt pipaszár-
lábain alig áll.*

*Cipelte terheit
reggeltől estelig.*

*Kicsim, te mit míveltél?
varrótűddel bibeltél...*

*Lám, csacsink csupa seb:
lódarázs csipte meg.*

*Roskadt rossz utakon:
ránézni száanalom!*

*Mit eszegettél, kedves?
Szád cseresznyétől nedves.*

*Csacsink árpát se látott;
szegényt szolgálni: éhkopp.*

*Kötőféket ha nyalt csak,
s örült, hogy rája alhat.*

*Szived köt, láncra hű:
mégsincs ily mézízű.*

*Ó a jámbor számár,
kertek alatt ki jár.*

*A szívem lázbeteg:
tetszik e szó neked?*

*Mondd, szívem gyermeke,
sírjak, nevessek-e?*

*Csacsinkra lelve menten
nyugtasd meg, hogy a lelkem*

*véle jár egy nyomon
végig a főúton.*

*Kérdezd meg tőle te:
sírjak, nevessek-e?*

*Választ hogy adna, kétlem:
tovább kocogna szépen*

*a mandulavirág-
illatú úton át.*

Szedő Dénes fordítása

ESKÜVŐ

*A harangszóban vidámság remeg,
a béres lánya esküvőre megy.
Zeng a lágy augusztusban a tele
csűrök fölött az angyali zene.
Zeng a mohos, hűvös kutak fölött,
rozsdás láncuk most hallgat, nem csörög.
Kék mezők fölött zeng tikkadtan
s cséplőgép fölött száll a dallam
s vidám lányok fölött, kik már nagyon
várják, hogy cincogjon a cimbalom.
Zeng a harang szent zsolozsmával,
ökrök fölött suhog a lágy dal.
amerre lépnek, hull a renyhe fény*

és rózsá nyílik az út két felén.
 Zúg a harang szelíden, epedőn
 s galamb lépked a piros háztetőn,
 lába rozsdás, a csőre hupikék.
 A kakasok közt arany páva,
 fehér virág a béres lánya.
 Zeng a harang s zeng és lángol az ég
 s hullámszának a smaragd dombok.
 Elől halad a sápadt, boldog
 mennyasszony, mögötte meg mint a
 lepkék, a barátnői ringva.
 Olyan jókedvvel lépked a menet.
 S a költő magában ily szavakat
 mond: Kánaánban épp így lehetett,
 Rebeka esküvőre így haladt.
 A mult és jelen oly egyforma.
 A kút olyan, mint mikor a vizet
 onnan a kedves Rachel hordta
 s Jákob megleste a pálmák alatt
 s szívéből tűz és szerelem fakadt.

Ölbey Irén fordítása

KÉT „MÉRTÉKES VERS“

Ki ne vágnék, mint egy favágó, éjszaka,
 ha ruháján tapad, fagyos magyal szaga,
 betérni egy kunyhó-zugba, melynek retesze
 rozogán nyikorog, kezünk közt széjjelesve ?
 A gőzben ülni, míg dorombol a fazék,
 amely hasonlít a görbeft macskához... Es
 hallgatni egy futó csikó csengettyűjét, míg
 a szórtalan, szelíd asszony eledelet készít,
 és hogy fazekában mi fő, arra ügyel...
 Guggolni zsámolyon eljő-e Jupiter ?

Homérosznak volt egy kutyája. Úgy hiszem:
 Homérosz verseket dallott a kék vizen,
 s Déloszon, sűrű fák alatt — körötte rózsák...
 Mitsem különbözött mástól. Kutyája rácsált,
 csontot, mint másoké... S ha nem teremti meg
 az Eposzt, mely tavaszt, nyarat, ősz és telet
 énekekről-énekekre haladva, sorra festett:
 koldúsoknak vélék az isteni nyelvű mestert,
 ki házról házra jár a többivel, s hadar
 világtalanul, és gúnyja holt avar.

Kárpáty Csilla fordítása

LOMBOKBA ÖLTÖZÖTT TEMPLOM

(Részlet)

A kápolnában a szent csöndnek némasága
 ilyenkor alkonyon tart halk isteni nászt a
 falakkal, melyeket Kálvária díszít, s

tömjénillatúak, ó füsttel átitatva ...
Amikor a hideg medencében a víz
homályba vész...

Mikor szél sirdogál a satnya
nyírfa-gallyakon a parókia körül...
S a nap aranyra fest egy mályvát, alkonyatra
dőlve — itt olvas az Úr jámborlelkű papja
zsoltárt, míg élete és alkonyatra dül...

Ekkor a verselő a helytől elköszönt,
hová a nyugtalan képzelet szólította,
s bezáratott a rács... A hold: ércfényű gömb...
És mint lombillatot szelence, őrzi most a
rózsafűzér-imák jóillatát a szív.
Bizony, mily jólesik, a Földön elhagyatva,
elmélkednünk... mivel a Menny ki nem taszit.
Mily jó leszállanunk mély misztériumokba,
ha vihar tornyosul és mennydörög haragja,
s ha meg nem értenek, s az emberek között
elhagyatottan élsz, akár a száműzött:
jó fölkeresni itt újból a Szent Családot.
Ez a Család kísért utunkon minden áldott
nappalon, éjszakán, és megpihen velünk; —
s a Szűzhöz szólnunk és rátekintenünk,
és látnunk habfehér fátylában, mint leánykát,
s a Templomban megint, amint tölti a lámpást,
majd nyugodalmasan szép anya-derűjét,
majd öregén — szíven a szent keserűség...
Jó esdenünk dicső Fiához, és ha messzi
űz a felebarát, az Istennel lakozni.

Kárpát Csilla fordítása

EGY KUTYA HALÁLÁRA

Elért hát a halál, hű eb, szerény barátom,
a halál, mely elől úgy bújtál, mintha egy
darázs kergetne, az asztal alá. Fejed
felém fordult komor, kurta haláltusádon.

Áldott lény vagy te, ó egyszerű, szürke társ;
táplál még éhed is, ha gazdád osztja véled;
vándorútja során valaha te kísérted
Ráfael arkangyalt s az ifjú Tóbiást...

Ó, aki mint a szent Istenét, úgy szerettél,
hűséges szolga: nagy példád kövessem én!
Homályos, tétova értelmed titka fent él
egy ártatlan, vidám paradicsom ölén.

S ha nekem megadod majd színről színre drága
Arcod látnom, Uram, a létben mely örök:
add, hogy szegény kutya is színről színre lássa
azt, ki istene volt az emberek között.

Rónay György fordítása

ÖRVENDETES RÓZSAFÜZÉR

Fogantatott Szentlélektől

*A szívárványért a fehér rózsák felett,
a friss szélért, amely az ágak közt remeg
s mely kivirágoztatja Jesse gyökerét,
a hús-harmatú gyümölcsoltó ünnepért,
a jegyesekért, kikben mély szerelem ég:
üdvözlégy Mária.*

Látogatás

*Lelked tüzéért, amely csupa mély alázat,
az örömért, mit egy kedves látogatás ad,
a Magnificatért, mely a fészkekből zeng fel,
érted, Szűz Liliom, Te teljes Szentlélekkel
s Erzsébetért, kinek magzata fénnel telt el:
üdvözlégy Mária.*

A születés

*A számárért, ökrökért s jászolért, amely
szalmájával szent szegénységről énekel,
a születésért, mely oly végtelenül tiszta,
mint a hószín galamb, amely a kék fényt issza,
az erényért, amelynek győzelem a titka:
üdvözlégy Mária.*

Bemutatás a templomban

*A jóságért, mely feláldozta a gerléket,
Simeonért, akinek szemében könny égett,
a bölcs Annáért s Annáért, aki anyád volt,
az ácsért, kit bottal festenek, mint egy vándort,
s volt egy szamara is, benne szelídség lángolt:
üdvözlégy Mária.*

Az Úr megtalálása a templomban

*A meggyógyult anyáért, ki fiát átöleli,
a madárért, amely a fiókáját keresi,
a főért, mely a zápor után szomjasan eped,
a csókért, melyet egymásnak adnak a jegyesek,
a koldúsért, ki megleli pénzét, mely elveszett:
üdvözlégy Mária.*

Ölbey Irén fordítása

SEM A TÜCSKÖK DALA

*Sem a tücskök dala a lángoló vidéken,
sem láz, mely rajongásig tüzelt egy fiút,
sem fák nélkül a naptól izzó széles út,
sem pírban égő arc, melyre kiült a szégyen,*

*sem rózsafák a kelő hajnal köntösében,
sem friss vize kékjében csillogva a kút,
sem éjjeli szél mely hirtelen belezúg
az alvók álmába a honi hegyvidéken,*

*sem nyári hőség, sem fagyos hideg soha
nem lehet akkora, mint szívem hőfoka
volt, mikor megalkotni hitte a szerelmet,*

*mint kikelet és nyár első birtokosa
elriasztva az őszt, mely mérsékli az embert,
ki bú sarcú s az öröm titkának ura.*

Szabó Gizella fordítása

MIKOR MÉG NEVETETT

*Mikor még nevetett a felhős ég a tájra
s a hegy bontotta csak meg fényes tükörét;
mikor egy tanyai fa alatt állva még
oly sokat vártam egy kis csavargó leányra;*

*És azután, mikor az ágak éjszakája
szerelmünk énekét magába szivta rég, —
akkor sem adatott meg nekem, hogy a szép
liliomokra ne hulljon darázsnek árnya:*

*Aldott legyen az Úr, ki áldozatomért
adott igazi nagy, büntelen szenvedélyt.
Kinyúltak értem is arany- és vérvirágok,*

*de nem adtam nekik oda lelkem tüzeit,
hogy ihassam a másik, tiszta lángot,
mit lehasít a nyár közepéből az ég.*

Szabó Gizella fordítása

A HÓ MINT ÓRIÁS TÜKÖR

*A hó mint óriás tükör veti elém
fényét a holdnak és titokzatos világát:
Mint szétszórt primulák remegő fátyolán át
villog rajza a fagy kockái felszínén.*

*Nem földi sorsoké e ritka tünemény:
Az ébredő szemek eloltják furcsa lángját,
Amely olyan énnékem, mint hangtalan imádság:
Nem sejti, hogy szavak nélkül is csupa fény.*

*Ha angyaloknak is van olykor esküvőjük,
ilyenkor ülik azt meg. Nászi füstölőjük,
amelyben vakító pelyhek tűzével ég*

*egy tiszta szerelem, az éjben leng fölöttük,
néhány szem parazsat a földre szórva szét,
hogy visszaverje még a halk imák színét.*

Szabó Gizella fordítása

LENDRESSE-I HALÁSZAT

*Lenn, az áttetsző víz alatt,
Épp hajcsikáznak a halak.*

*Egy halász sandít a sok halra,
Legjobbkor érkezett a partra.*

*Horgára tűz legott egy zöld, szép,
Törékeny testű, szegény szöcskét.*

*Még be se kapta, máris itt ráng
A zsinegen lógva a pisztráng.*

*S a szárazon a pecsényét
Süti, süti, süti a dél.*

Bittei Lajos fordítása

PACSIRTA

Francis Jammes elbeszélő költeménye egy 1550 körüli időkből származó albigens legendát dolgozott fel. Maga a költő „De tout temps a jamais” című kötetéhez írott előszavában mint életműve csúcspontját nyilatkozott róla. A legenda naív bája valóban rendkívül alkalmas a jammesi raffinált primitívség csillogtatására. Hat énekből áll s minden ének tizennégy versszakból. A versszakok tizenkét sorosak s egy versszakon belül azonos asszonánc kerül a sorvégekre. Ez a megoldás andalító egyhangúságot, gregoriánhoz hasonló zsongást kölcsönöz a költeménynek.

Az első öt ének rövid tartalma:

Az albi hegyek vadonjában él egy pásztorcsalád öt éves leánygyermek: Pacsirta. Jámbor tisztaságáért Szent József is megkedveli, s miután a lány elveszíti szüleit, kik egy rendkívül heves vihar áldozatául esnek, jóságos nagyapaként gondozza, tanítgatja és védelmezi. Am, ahogy múlnak az évek, mind ritkább vendég lesz Pacsirta kunyhójában s csupán láthatatlanul segíti védencét.

Már tizenöt esztendő s a leány, mikor egy ünnep alkalmával rendkívüli élményben részesül: József ismét eljő, megnyílik az ég s egy gyönyörű hangú madár köszönti dalával a mennyiel ácsot. A madárénekre odasereglenek az erdei állatok, köztük Pacsirta szelídített farkasa is, és elbűvölten hallgatják a földöntúli trillákat. Mikor leszáll az est, a madár visszatér az égbe, s vele távozik a jóságos mennyiel nagyapa is. Ejszaka a leány álmában együtt van a Szent Családdal, s régi óhaja teljesül: szemtől szembe láthatja az Urat.

Felébredve igen elszomorodik. Szeretne Jézussal együtt lenni, szeretné, ha az Úr elhagyná a börtönszerűen sötét templomot s hozzá költöznék a tavaszi köntösbe öltözött erdőbe. Jámorságában megsajnálja a tabernákulumba zárt Istent. Aki minden szépség teremője, mit se láthat művéből, nem gyönyörködhet a tavasz kiteljesedő pompájában, ott kell rejtőznie a rideg, barátságtalan templomban egyedül, elhagyatva, hiszen oda legfeljebb csak vándor koldús vetődik nagyrítkán.

A véletlen összehozza Antallal, a szomszédos pásztor fiával. aki első látásra beleszeret a gyönyörű hajadonná serdült leányba. Am hasztalan az ifjú minden fáradozása, könyörgése, Pacsirta csupán egy szerelmet ismer — azt az egyetlen lángoló érzést, ami égi Urához fűzi elszakíthatatlanul.

Pacsirtát nem hagyja nyugodni olthatatlan vágya s mindinkább növekvő jámbor sajnálata. Hosszas tépelődés után végre elhatározza jut: miután gallayakból fészekhez hasonló kenyérkosárákat font az Úr testének, belopódzik a templomba és kiemeli tabernákulumából a Legszentebbet. Sikerül észrevétlenül visszajutnia a vadonba, s ott egy rózsabokorban elrejtí az Úr ostyába öltözött testét. Zaklatott szívbe végtelen boldogság költözik, hiszen most már mindig együtt lehet szeretett Krisztusával.

6. Ének

I.

*Tikkadt délután, mikor a fenyér
És minden, mint a tűz magva, fehér,
A rózsatőhöz, hová Istenét
Rejtette, a lány révületen alélt.
A földet elnyelte a magas ég,
Sorra: sík lapályt, hegy meredekét,
Oly szörnyű hőség volt, perzselt a lég,*

Rezgett, súlytalanná vált a vidék,
Szinte párologott, fel se fogta még
A szem e kép lázas bűvöletét,
Sziklás nap száraz láng-tajtéka kélt
S onnan áradt csendes habokba szét.

II.

E láthatárig izzó, tiszta táj
Úgy tűnt a lánynak, akár egy juhnyáj.
Tengert nem látott, ám a hősugár,
Mely gyapjúként terült a földre, már
Ismerős volt, akár ha őszre jár
Az idő, mikor a sok pihezszál
Meggyűlik lenn szirtek lábainál.
Ez lepett mindent: oltárt, ahol állt
S vélte, míg a Szentáldozásra vár,
Tízezer gyermek karéneke száll.
A nap hevétől szédelgett, akár
A kisharang, ha zengi szép szavát.

III.

S ezalatt lilium-kezét a Szent-
Ostyához nyújtotta révetegen,
Hol hal a halál s a lét eleven.
Így szólt: Uram, hallgass meg kegyesen,
Mivel az ég asztala végtelen,
Vigy Józsefhez s a Szűzhöz, jöjj velem,
Kertjükben, ott, jó lenne énnékem.
Bár áldásod virul e ligeten,
Szép itt és ide hívogat szívem,
Hol rózsabokron lágy mosoly terem,
Honnan barika bújt ki szelíden,
Annyi, hogy beleszédül a fejem.

IV.

Mégis, szegény Pacsirtád oda vidd,
Az Édenbe, mit e föld tükröz itt.
Emlékszem, mily szép ünnep volt, amint
Megnyílt Honod, az Ég, leszállt a kis
Madár s dalolt, hogy zengett a csalit
És ujjongással telt meg mind a szív.
A fenyők meghajtották ormaik,
Százszorszépek nyújtották szirmaik.
Kibújtak vackukból a vadak is,
Odasompolyogtak ebek, barik
S József zöld pásztorbotjával alig
Érintve cirógatta juhaim.

V.

Míg így beszélt, fegyveresek gyalog
Közelegtek. A falusi bíró
Kürtöltetett sebtében riadót.
Valaki, lelke rá, ostyát hozott,

Amit mindenkinek megmutatott.
 Hogy ki a tettes, már tudták azok:
 Egy lányka, ki a hegyekben lakott.
 Antal volt az, aki árulkodott.
 A pásztorfiú sűrű, vad bozót
 Közt cserkészve kileste, hogy amott
 Egy vadrózsatón Kenyér nyugodott,
 Mit a makacs szűz titkon eldugott.

VI.

Élen e pásztor jött s vele a pap.
 Kiemelte fészkeből az Urat.
 Ördögöt űzött, mert az ágbogat
 Gonosznak vélte s megátkozta azt.
 Komor éneket zengett ott a kar.
 A bűnöst is megrázta ez a dal.
 Pacsirtára poroszló vert vasat.
 Íme, rab már szegény, szomorú rab,
 Mezitláb megy börtönbe, hol a vak
 Éj honol, épp oly zordon éjszaka,
 Honnan Jézust épp jámbor hajlama
 Sugallatára vitte máshova.

VII.

Megvádolták hát, mint egykor Johannát,
 Mint veszedelmes és gonosz boszorkát,
 Mint szentségtörőt s mi még nagyobb gazság:
 Ördögöst, ki boszorkány-szombatot járt
 Rossz farkasával, fertőzve a tisztást.
 Ő mégis, mint a hó, patyolat-tisztán
 Állt darócában is szerényen szólván:
 — Nam vagyok más, mint egyszerű pásztorlány.
 — Miért vitted akkor el a Szentostyát?
 — Hogy Jézus is láthasson fényt, napocskát.
 — Tabernákulumában imákat várt.
 — A templomban mindig magára hagyták.

VIII.

— Egyedül élsz? — Igen, árva vagyok.
 — Hogy gondozhattál így annyi juhok?
 — Az Isten segítséghez juttatott.
 — Nevezd meg, ki volt az és hol lakott.
 — Az égben s olykor meglátogatott.
 — Hazug minden szavad és mondatod.
 — Nem, nem. — Hát akkor nevezd meg legott.
 — Neve nem zenghet gyarló ajkakon.
 — Hívd hát, hogy könyörüljön sorsodon.
 — Ha eddig nem jött, hasztalan hívom.
 — Mert méltatlan vagy, ugye, és gonosz?
 — Nem tudom. — Akkor máglyával lakolsz.

IX.

Visszavitték, hogy tömlőcében várja,
 Mint gyötri majd a tél kinnvállatása.

Egy ferences, mint ő, oly tiszta, drága,
 Gyóntatta s elbeszélgettek az árva
 Erdőről, hol dalol a sok madárka,
 Az ősről, hogy mint tér a juh karámba,
 S a télről, mikor hull a hó labdájá,
 S a tavaszról, s hogy rügyek fakadása
 Örülni őt már többé sose látja,
 Hisz' marék porrá hamvasztja a máglya.
 Buzdította, mutatván a csapásra,
 Mely oda vezet, az örök hombárba.

X.

Megnyugodott Pacsirta kis szíve,
 Mézként csuriant ott Isten szent hite,
 A világot nem vette semmibe.
 Urát kereste és a nap heve
 Őt rejtette, Őt bárány és bibe.
 Az égből titkos Szentség szelleme
 Áradt s gondokat birt le ereje.
 Földi szerelem? Pára! Permete
 Elszáll, mint üres bók lehelete;
 Antal is ezzel fonta volna be,
 Hogy mohó vágyát e liliom, e
 Szűzfehér virág csillapítsa le.

XI.

Éjjel mégis szorongó bú kinozta,
 Keservesen sirt, amíg egy jaj ott az
 Irigy ablakon be nem tört vinnyogva.
 A szűk és mocskos tömlöcodu foglya
 Hű ebe hangjára ismert zokogva
 És a szegény állatot gondolatban
 Búcsúzóul búsan megcirógatta.
 A farkas meglelte gazdáját, kit vak
 Várbörtön cellájába lakatoltak.
 Az erdőből, hol a juhokat hagyta,
 Egy iramban jött idáig loholva
 És hű szívét halálra vonította.

XII.

A nagy nap eljött. A piacon állt
 Már a máglya, a sok görbe hasáb.
 Az erdőben törték, hogy tűz alá
 Kerüljön minden száraz rózsaszág
 A bokorról, hol Jézus teste hált.
 Hogy eltüntessék a vétek nyomát
 S megtorolják a tett gyalázatát.
 Nincs irgalom, ha sátáni paták
 Illették a legszentebb Test havát.
 Jőjj hóhér! Fedd be azt, hol a galád
 Rést ütött s pirosabb legyen e láng,
 Izzóbb vörös, mint az a rózsaszál.

XIII.

Pacsirtát csak a ferences kísérte.
Ott állt a máglyán tűzhalálra készen
S az első láng belemart a rózsébe.
De rég volt az a nap, mikor szegénynek,
Elhagyott árvának nyílt fenn az ég meg
S lejött a nagy Szent és száraz rózsét tett
A tűzhelyre, hogy följön leveskéje!
Mily más tűz volt az, oh, de másként égett,
Mily pirosan árasztott gyengédséget.
Jaj, nyalják már a lángok, nyelvük éget,
Magasba csap a rőten izzó végzet.
Kutyája jó s kaparja a pernyéket,

XIV.

Am, mindenki látja, egyszerre csak
Az égből vándor jó, szakállas agg,
Ezüst haja fehérebb mint a hab,
Liliom havánál patyolatabb,
Botján s iszákján rajt ragyog a nap.
Félretolja a kíváncsiakat,
Rémülten hátrál a hóhércsapat.
Kézen fogja a kis boldogtalant.
És elindulnak kettesben a nagy
Erdő felé, hol égi madarak
Zengik azon legdrágább dalokat,
Mit Isten csak ártatlanoknak ad.

Bittei Lajos fordítása

FINÁLE

— Ó vándor, aki e vén missziós kereszt
tövében üldögélsz, letéve a tarisznyád,
melyben sok lom lapul, avatag írka-firkák,
bűn, megaláztatás, száraz kenyér vegyest:

mondják, hogy valaha költő voltál, kasod
mezéből gazdagon kapott lány és legény,
bárki, aki fejét feléd hajtotta, hogy
merengjen hosszasan méheid énekén.

— Ügy, de már vének ők. Én fiatal maradtam.
Az ő lelkük ma már csak böjtöl szakadatlan.
Nem bocsátják meg azt, hogy én még itt vagyok,
s arcom körül e friss orgonafürt ragyog.

Olyan ez, mint mikor egy-egy kertben, ahol
csupa vig fiatal sétál, ott rostokol
egy költő mása: nyütt, ütött-kopott szobor,
de beborítja dús virággal egy bokor.

— Vén vándor, mire vársz? Botodat is elejtetd.
Kutyád kimúlt, sirod halmára nem heverhet.
Fiaid szétszóródtak. Minden csupa rom.

— Várom, hogy erre jön egy reggel Jézusom.

Rónay György fordítása

PRÓZA

A ZARÁNDOK

A Lourdesba hömpölygő emberáradatban láttam meg a Zarándokot, — a szent helyre tödülő hívősereg megtestesítőjét, jelképét. Sokan tallán nem értik, mi lehet közös Lourdes számos előkelő vendége és a szegény ördög közt. De akiket megérintett Lourdes lelke, nem akadnak fenn az összehasonlításon.

Egyszerű ember a Zarándok. Nem tudni, ki lehet. Ötven év körüli, a közepesnél valamivel alacsonyabb termetű, kissé zömök férfi. Arca homokszerű, mint a Lot-Garonne-vidéki paraszttoké, élesen kirajzolódó vonásokkal. Orra, Socratesé-hez hasonló rövid, tömpe. Nagy, barna szemei feketén csillognak, húsos barnás szája, aránytalanul nagy füle, rövidre nyírott szakállá van. Fekete keménykalapja felfordult csónakhoz hasonlít, karimáját megtépázta a vihar. Fekete lüsztergallért, színehagyott öltönyt és zsinorra fűzött zsebórát visel. Lábán orrmóltan bakancs, az egyik elformátlanodott lábához idomult, a másiknak az orrán rajzolódik ki egy jókora bütyök, vállán tarisznya. Erősen sántít, mintha áramütések rándítanák. Mankóra támaszkodik, melynek fogantyúja valami ismeretlen madárformára van kifaragva.

Legtöbbször fűledt, nyári napokon látni, amikor mintha az ég azúrja is bágyadtan pihegne az embertenger felett, amely a szent barlang felé hullámoz, hogy kezével és ajkával érintse a Szent Szűz szikláját, s Lourdes utcáin hömpölyögve, lassan kúszik felfelé a Kálvária dombján, ilyenkor jelenik meg az az ember, akiben életre kelt a kis Bernadette hite, — a lourdesi Zarándok.

Résztvesz minden körmeneten. Mint a tenyerét, úgy ismeri Lourdes minden zugát, a „vásári Lourdes“-ot, amely még a legszilárdabb lelkekre is kiábrándítólag hat: a mozit és bazárokat, ahol világító Mária-szobrokat, érmekeket, Mária-képes töltőtollakat, papírnymókat és fonott szenteltvízes üvegeket árulnak. Csukott szemmel is odatalálna a kápolnához, ha orrát megcsapja a barlang langyos levegője. Szembogara századszor is szomjasan issza fel a bazilika csillogó aranydíszait.

De ugyanilyen jól ismeri Lourdes nevezetes embereit is. Áhítatos tisztelettel csodálja Étienne de Beauchamp grófot, a betegszállítók rendjének főnökét. Az irigység árnyéka nélkül gyönyörködik a cameriere-k, a máltai lovagok és a Szentisir-lovagok díszes egyenruhájában, a szertartásmesterekben, akik a római protokoll szerint szabják meg a felvonulások rangsorát. Messziről csodálja a bíborosokat, akikről levették a capa magna-t, hogy a tömegben meg ne gyűrődjön az Egyház kiontott vérének ez a jelképe. Személyes ismerősként tartja nyilván Cabrières és Burnes öminenciáját, Mgr. Anette-t és az amerikai főpapokat, akiknek reverdája színesebb a daturák bíboránál. Szereti elnézni a prédikáló szerzeteseket: Józsefet és Antal atyát, aki mintha az első remeték testvére lenne, galambszeléd, istenszeretettől mosolygó arcú.

Amikor a Zarándok betelt a sok pompával, féllábon ugrándozva követi a fáklvás körmenetet, azután nyugovóra tér a közös szálláson.

A pihenő alatt a mi emberünk is elkölti elemózsiáját. Vízet iszik, kevéssé borral keverve, száraz kenyeret eszik hozzá, kolbásszal és sajttal. De végtelennel táplálkozó lelke olyan hatalmas hullámokat ver, mint a parttalan, felmérhetetlen mélységű tenger.

Látott már csodákat, boldog, gyógyult betegeket nem is egyszer. Csak a maga számára nem talált huszonöt év alatt még enyhülést sem. De ez nem csüggeszti el, és éppen ez mutatja lelki nagyságát. Hisz Lourdesban, fanatikus hittel, megdönthetetlenül. Nem töpreng rajta, hogy a Szűztől fakasztott forrás gyógyhatását rádióaktivitás okozza-e, sem azon, hogy hetero- vagy autoszuggesztió közrejátszott-e egyes jelenségek létrejöttében, és hogy ez alkalmas érv-e a természetfelettség ellen.

Nem gondolkozik azon, hogy elveszük-e az idegbajok gyógyulásait; s hogy miért van az, hogy az egyik beteg meggyógyul, a másik pedig nem. Még azon sem töri a fejét, hogyan lehetséges, hogy a rákos daganat eltűnik, a levágott láb azonban nem nő ki újra. Mindezzel nem törődik. Tudja, hogy minden jól van úgy, ahogy az Isten akarja, még ha mi nem is értjük meg mindig az Ő szándékait.

A Zarándok hisz.

Kezében rózsafüzérrel, hatalmas posztó-ernyőjét fáradtságosan hóna alá szorítva nézi, nézi, már negyedszázada, mint kigyózik a hordágyak végtelen menete a grotta felé, a medencéhez és a térre szálnalmas terhével — hibás, beteg, rothadó emberrroncsokkal: bőrrákban, csontszubán, epilepsziában és számtalan más bajban szenvedő betegekkel.

Ha magánál betegbabet lát a tolokocsiban ülők között, akinek útját állták ácsorgó, beszélgető csoportok, érces hangon felkiált, mintha a rendfenntartás az ő feladata lenne: — Helyet! A betegek Királynője nevében, helyet! Fellépésének mindig megvan a hatása, a csoportok szétoszlanak, a beszélgetők félreállnak a betegek elől. Ő pedig teljes erővel rázendít a Gloria Patri dallamára.

De a boldogság napjai végük felé közelednek a Zarándok számára. Alig néhány óra és indul vele a vonat Montaubanon, Ablin és Perpignanon keresztül Párizsba. De most következik a búcsú mindig egyforma szertartása. Elindul, hogy a barlang rácsára akassza szerényke virágcsokrárt, amelyet a hazulról hozott háromszínű szalaggal kötött össze.

Háromszínű szalaggal, mert a haza védelmében, tengeri- és frontszolgálatban sérült meg az egyik lába, melynek izmai már egészen elsorvadtak.

Szembejön vele egy ismeretlen pap. A Zarándok lelkesen odakiált:

— Milyen szép nap, abbé úr! Újabb dicsőség a Szent Szűznek! Ma megint volt egy csodás gyógyulás!

És bandukol tovább a grotta felé. A napfényben kavargó porszemek aranyfelhőbe burkolják távolba vesző alakját.

Jegyzet: Tanúsítom, hogy 1905-ben Lourdesban egy országos zarándoklat alkalmával Paul Claudel és én, a medencerács mellett, háttal a Gave-nak, jobbkéz felé, egy köpad és az utolsó fürdőaitó között saját szemünkkel láttunk egy hordágyon fekvő, 40 év körüli férfit, akinek tagjai olyan görcsösek, csomósak voltak, mint „egy gesztenyefa egymásbafonódó gyökerei, vagy egy polip karjai”. Ez utóbbi hasonlat Paul Claudeltől származik.

Az említett beteg tőle telhetően kiegyenesedve feküdt a lábaink elé helyezett hordágyon, míg rákerült a sor és levítették a medencéhez. Szemeit olyan égő hittel szegezte a feszületre, amelyet emberi arcon még nem láttam.

Bemerítették a gyógyító vízbe, és pár perc múlva saját erejéből emelkedett ki onnan, egyenes tartással, átszellemülten. Barátom és én először rémületet, majd túlaradó boldogságot és kimondhatatlan hálát éreztünk a Gondviselés iránt.

Ezenkívül láttam a Szeplőtelen Szűz első megjelenésének ötvenedik évfordulója alkalmával rendezett eucharisztikus körmeneten tizenegy beteget ágyáról felkelni, bár nem olyan közvetlen közelből, mint az előbb említett beteget. Azonban másnap, egy kivételével, valamennyiükkel találkoztam a csodás gyógyulásokat nyilvántartó bizottság irodájában.

Tanúsítom továbbá, hogy kiskorú leánykám, akit reménytelen állapotban, már erősen elferdült hátgerinccel vittünk Lourdesba, a Barlangnál az érte végzett imák után oly hirtelen, bár természetes úton is megmagyarázható gyógyulás kegyelmében részesült, hogy a magam részéről teológiai értelemben csodának tartom.

Meg kell mondanom, hogy ezeken az alkalmakon kívül azóta is többször tartózkodtam Lourdesban, mint ahogy 1905 előtt is gyakran látogattam el Lourdesba anélkül, hogy csodás gyógyulás tanúja lettem volna. Azonban minden alkalommal meggyőződtem a kegyelmek áradásának végtelenségéről.

PIPA MEGSZÖKIK

Pipa kutya volt, de lehetett volna író is, mert sem írni, sem olvasni nem tudott, és kétlábon járt, piros pettyes szövetnadrágban, álla alatt megkötött magas kalapban, kunkorodó farkát pedig aranygombos kabátkája szárnyai takarták.

Igénytelen teremtes volt, minden bizonnyal korcs; fajtája anyja jószívűségéről árulkodott, aki hajlott „a hentes közönséges buldogja“ felé.

Kenyerét is becsülettel kereste, amióta idomítója kölyökkorában az utcán felszedte és napi két leves ellenében megtanította pipát tömni, rágyújtani és szívni — innen vette nevét is —, aztán meg veszélyes ugrásokra, kerékre, lottó-játéokra, táncra, megharapni a bohócot, lelőni egy németet, más egyébről nem is szólva. Inaskodása nem ment simán, sok órája talán évre is rugott, míg a korbácsütések csillagászati számokban hullottak rá.

Ezen az estén a százalmas cirkusz, melynek Pipa szenzációs száma volt, a falu főterén vert sátrat árbócsra és cölöpökre; ez a sátor Pivát és társait szégyenletesen elválasztotta a nézőkkel együtt azoktól, akik kívül Isten nagyobb dicsőségének adóztak: a csillagoktól, melyek helyett benn sziszegő acetilén lámpák repdestek; az itatótól, melynek hullámai megvilágította a hold; a jámbor ábrázatú emberektől, akiket lapos erszényük vagy gyanakvásuk megrekesztett a kőnködnél.

Mit érdekelt a bolondozás, ugrálás, lövöldözés és Pipa fortélyai az egykori adószedőt, aki azzal dicsekedett, hogy hosszúszerű spanyol vadászkutvája a folyó közepéből csukát fogott neki?

S milyen hatással lehetett a csendőrnadrágba, bújt két műlovárnő a fűszeresre, aki most jött meg olaszországi nászútjáról szerén hitvesével?

Az új mutatóvánszám során, mellet a fanyarkendő idomító mutatott be a közönségnek, Pipa — aki ennek a számnak a fénypontja volt — rosszul vette a lendületet, mert az idomító felesége véletlenül a lábára lépett. A szerencsétlen asszony képét hirtelen kegyetlen korbácsütés érte, és szégyenében sirva fakadt.

A tömeg fütyült. Az idomító dühében, mivel őt okolták a kudarcért, nem tudta többé, hol az esze, Pipa pedig megértve, hogy az ütés neki

volt szánva, s hogy ez a vadállat a feleségével bánik úgy, mint egy kutyával, a sátor nyílásán át elillant, tambura és trombita nélkül, de négy-lábon, frakkban, cilinderekben.

Repült, mint a nyúl az épp hogy nyugovóra tért utcán, mely része volt a Bayonne-ba vezető útnak. A községháza előtt ugatásra készítette egy kutyatársát, mely megjedtt ettől a szertartásosan öltözött manótól, akinek pórása egy láncocskával volt a nyakörvhöz erősítve, s mint egy szájkosár, kikapcsolódott. Megrémitette Ladamazere kisasszonyt, akit az ájulás környékezett, míg szemfürdető kamillájával — szomszédja, Larra-buru asszonyság spirituszon főzte neki — hazafelé tartott. A falu végén észre sem vette a rosszul rejtett két árnyékot egy nyárfá alatt, az egyik a könyvelőség számvizsgálójáé, a másik özvegy Echague asszonyság „szobalányáé”.

Szaladt két kilométert s a legkisebb fáradtságot sem érezte. Csak ötödik évében járt: fürge kis gömböc, érdes szőrzetű, a szemüregből kiugrani kész szemekkel, turcsi orral, előreugró fogakkal, melyek úgy hatottak, mintha a természet ököllel orrba vágta volna, s fogai ettől ugor-nának széthasított pófáján kívül.

Egy kastély bekötő útján hirtelen kanyarodva kapott csak észhez, ha szabad így kifejezni magamat. Mindenekelőtt kisszükségét végezte el, majd a nagyot, egy sarokkőnél, egy egyiptomi oszlopnál, melyet a nemes tulajdonos egy körtérre emeltetett, s ezt a felírást viselte: „Hess kuvik!” — célzással az ellenséges szomszédra, aki azzal kérkedett, hogy orosz nagyhercegnek címezte magát.

Lágy pázsiton át, mely olyan síma, akár egy golfpálya, éjszakai fényekkel teli tópartra ért. Egy nyitott kalyibában, mely raktáruul szolgált, Pipa kiszemelt magának egy rózsényalábót, dühhél ráugrott, elhatározva, hogy végez neveltséges álruhájával, mely évek óta annyira keserítette, hogy sárgaságot kapott tőle. Ebből aztán a társulat trombitása ricinussal akarta kigyógyítani oly módon, hogy szájába dugta a fiolát, s a rágófogakon összetörte. Pipa egyébként kevésbé gyűlölte ezt a botfaragta orvost, mint idomító mesterét, aki állati vigyorral erőltette rá az aranygombos nagyúri öltözeteket és a picurka néger nadrágot.

A földhöz szorítva nehézség nélkül tépte le magáról s állkapcsával törte szét az elnöki nyakfodor alá rejtett gyengécske kapcsokat. És akkor — örömeiben vagy dühében? Pipa maga sem tudta pontosan — rávetette magát a ruhadarabokra, s íziben a kabát és a nadrág foszlányaivá változtatta őket. Fogai és körmei segítettek neki. Szerencsére a szőrzete rajta maradt, s nyakörve is, — kényelmes volt, semmi sem volt belevésve, jól lehet ez a kutyák vizitkártyája.

Porcogós fülét hegyezve, melyen kétszeres ferde vágás vastagodott, megugatta szőrnyű ruhája roncsait. Rabjául esett Toussaint-Louverture ujjongásának, aki rájött, hogy csak egy percre s egy rajtaütésre van szüksége ahhoz, hogy három évszázad rabságának bilincseit széttörjék. Örökegy történet, Kolombusz tojásának története.

Pipa kobakjában abban a pillanatban, amikor megérezte, hogy szabad, meglehetősen kúszált érzelmeket lehetett volna találni, a szemre-

hányását, a háragét, a játékos kedvét. Egy ősi torony éjfelet kongatott a „csiszi-csoszí néném“ dallamára, a hatalmas épület vendégeinek álmát ringatva, s talán a halastó halainak iszapba merült álmát is.

Mégis, mikor erőfeszítése egy kissé kimerítette, Pipa álomba merült a kalyiba egyik sarkában. És a mezőőr nem hallotta többé házikójában Pipa ugatását, mely kiüldözte volna az ágyából, ha kötelessége szavára hallgat.

Már csak a baglyok zokogása uralkodott és agyagsípon a hármashívás, mely közbe-közbe szólt: a szalmaszínbe öltözött, zsuptetőhöz hasonló alázatos madaré — a fűré.

Ébredéskor, ötóra tájban Pipa első érzése az volt, hogy éhes. Eltökelten elhagyta éjjeli menedékhelyét, azzal a roppal támadt sietséggel és sürgető feszültséggel, mely akkor fogja el a kutyákat, mikor nem tudják, hol vannak. De kiszámíthatatlan szeszélyeinek egyike folytán, mely azok számára is rejtély, akik a kutyák nemzetségét alaposan tanulmányozzák, szájában vitte a pozdorjává zúzott kis cilindert.

Meg kell mondani, hogy Pipa különcködései — túl ösztönén — megnövekedtek szigorú és kemény iskolája hatására, mely megingathatatlan beidegződéseket ébresztett fel benne. A durva visszahatások személyét fajtája legkülöncebb, legszeretnivalóbb és legértelmesebb példányává tették.

Megragadta figyelmét egy költői útkereszteződés. Az ég már pirkadt. Olyan volt, mintha Perrette megfejve teheneit, a tyúkólat átvizsgálva, szétörte volna a tojásokat, tejét pedig kidönti az ég alján, ahol már a hajnal szirmai lebegtek.

S valóban, ez a kép itt helyénvaló is, mert egy valóságos Perrette meggondolatlanul éppen most rakta le egy híd bejáratánál a számárhát-ról tejeskannáját, a sajtót, a sajtot, a vaját és a tojásokat, melyekkel minden áldott nap a kastélyba tartott. Egy kicsit elkalézott, hogy a sövényen egy csokor vadrózsát szedjen, melyek az éjszakától egészen eláztak, a hajnaltól pedig egészen megduzzadtak, s mindezt avégből, hogy meglepje vele urának asszonyát, aki ezt a kert rózsáinál is jobban szerette.

Sehol egy lélek. Pipa hirtelen megállt a kosár előtt, mely vigyázatosan le volt takarva egy vastag, kétszegélyű lenkendővel, amelyeneket régen szőttek.

Szagok csaptak ki alóla, a juhakol egész édes, kíváncsú, friss, csípős és egészséges lelke bennük volt.

Pipa ingadozott, nem tudott hinni szerencséjében. Nem volt mindez álom? A cirkusz gonosz varázslója nem most ébreszti fel egy korbács-ütéssel, hogy a valóságba hívja, orra elől eltüntetve ezeket a nyaláncságokat, azért, hogy kirobbantsa a nézők általános hahotáját? Egy szóval: új *mutatvány* volt ez, addig ismeretlen szám, melyet megjátszattak vele?

Nem!

És hirtelen, egy percre sem válva meg a szétmarcangolt cilindertől, Pipa őrvongva rárontott a kosárra, feldöntötte, egyetlen lepénnyé változtatta, és széles pófáját prüszkölve beleásta ebbe az egész tejszarnokba

és mártásba, megtömte és bekente vele magát egész kürtös füle hegyéig, zömök ökölvívó melléig, melyet jól megtámasztottak kurta, csavart láb-szárai.

És uccu neki! Kereket oldott Bayonne felé.

Gerlei József fordítása

A FOLTOZÓVARGA ÉS A FIATAL LEÁNY

Azt hiszem, szebbet nem mutathatna a Teremtő, mint egy kék szulák-függönnyel beárnyékolt bódét, benne egy foltozóvargával. E virág hangjai megcsendülnek, amikor a bolyhos darazsak beléjük hatolnak a lecsepegő harmatot inni.

A szulákok családja közeli rokona a hajnalkaféléeknek, amelyekkel költői okokból azonosnak kell tekintenünk. A hajnalka olyan virág, melynek pártája elfonnyad este, miután az egész tikkasztó napon át feszesen tartotta selyem sátrát, egyetlen ránc nélkül.

Ami a foltozóvargák fajtáját illeti, ez kihalófélben van. Engem teljes szivemből vonzott utolsó hírmondóinak egyike. A világ legklasszikusabb vargája volt, társaihoz méltó, akiket versengve énekeltek meg a költők: a görög Lukianos az *Álom vagy a kakas*-ban és La Fontaine *Mesé*-iben, — s még mások oly sokan! És jómagam elsőszülött lányom születési bizonyítványát nem Francois-val irattam-e alá, akinek a tengelicéje úgy tündökölt, mint egy arany boglárka és úgy énekelt, mint az egész rét?

Egy óriási méretű káposzta árnyékolta be hátul Francois házának tetejét, mint valami építészeti remekműben, — és elől virágharang-függöny borította, amelyet egy perzsa hercegkisasszony is megáhihatott volna déli pihenőjéhez.

Maga Francois, ha kelleténél többet kortyolt a borból, meglehetősen együgyű emberre formázott, akit szeretnek az angyalok és szívesen menetetnek; nem volt nagyon idegen sem a mezei és erdei tücsöktől, sem a sáskától, sem a szarvasbogártól, sem az ormányosbogártól, sem a zöld harkálytól; a mezei tücsöktől vette a dalt, amellyel madarát kísérte; az erdeitől a fenyőgyantát vagy enyvet, amely neki a bőr ragasztására szolgált, — (ez a rovar meg ezzel keni meg nyikorgó vonóját a fenyők kergén, amely vörös, mint a lenyugvó nap); a sáskától megvolt a dikicse, amellyel a kicserzett tábla bőrt nyírja; a szarvasbogártól a szarvas olló; az ormányosbogártól a lyuggató ár és a zöld harkálytól az ütő kalapács. Lapos sapkát viselt, amit sohasem vetett le, hacsak nem alváshoz, gondolom. És durva kelméből való indigó köténye oly jól símulgt gyomrához és potrohához, hogy semmi egyéb nem hiányzott Francois-nak, mint a fedeles szárnyak.

De lelke is volt, amelyben a Miurunk Jézus tükröződött, aki talán apostolának választotta volna, noha nem fogott egyebet géb-halnál a Tó tekintélyes nagyhalai helyett. És méghozzá ezt is csak „ráérő perceiben” művelte!

Francois ráérő ideje, — óh ! Beszéljünk csak erről, mivel éppen ezek a legboldogabb órák, amelyeket a Gondviselés ad az egyszerű embereknek. Először is, ez a halászat, amit nyári alkonyon űzött, kiváltképp ünnepnapokon és vasárnap, vecsernye után: mert istenfélő volt és Úrnapján pisztónon játszott, noha életkora meghaladta már az ötven évet, — és egy kissé gúnyolódta is hamis hangjain. De valóban, nem tetszett-e így éppannyira, vagy még jobban, mint a legnagyobb mester, a Szentek Gyülekezetének, akik kegyesen fogadták ezeket az együgyű és lármás hangzatokat a tömjén és a virágfűzerek illatával terhes, ragyogó füstfelhők között ?

Horgászbotja egy szál nádból volt, amelyet a *Képviselő* vágatott neki parkjában s ez az adományozónak több apró halat jövedelmezett, mint amennyit a bot megért. Francois zsinórt erősített rá, amelyhez egy oly fénylő szálat kötözött, mint a Szűz fonala, hogy himbálja a szellő. Közepes nagyságú horgokat használt, amelyekre televényföldben felkutatott vörös kukacot tűzött. És büszke volt rá, hogy három kis ólomgolyóval jól egyensúlyozza a dugót, amely piros volt, mint a pipacs. Így indult álmodozni a folyópartra.

Ez a folyó volt az a tükör, amelyre szüksége volt egyszerű, de bizonyos dolgokban mélyreható gondolkodásának. Ebben az égerfáktól árnyas zugban leste a kezdetben könnyed rezdüléseket, amelyek a dugót érték ötször-hatszor, amíg ez a felszínre nem siklott, magával rántva a gébhalat. Így hát legalábbis elhamarkodás nélkül horgászott.

Egy napon szemközt azzal a parttal, ahol ő tanyázott, megpillantotta Yvettet, a *Képviselő* lányát. A part mentén csetlett-botlott, néha fel-felkapta hirtelen meztlen lábát, élesen sikoltozva a horzsoló kövek miatt. Így azután elbűvölő, vadóc táncba kezdett.

Francois, a Varga megkérdezte, nem sétálna-e szívesebben egy pár szép cipővel a lábán. — De azt rögtön félretennék ! — válaszolta a lány, — és otthon összeszidnának. Többet érne egy pár szandál. — Vállalkozom rá, kisasszony, hogy olyan cipőt készítek önnek, amely nem ázik be s kényelmesen járhat-kelhet benne, akár a legnyirkosabb helyeken. Még a harmatnak is ellenáll majd, amely nem más, mint egy sav. És örülök, hogy ezt felajánlhatom önnek, mert barátja vagyok az ön atyjának, aki ezt a nádat vágatta nekem a parkjában.

Óh ! Valóban ? — mondta a fiatal lány. — Majdnem egész évben intézetben élek, Párizsban, csak nyári vakációra jövök ki onnan s így alig ismerem papa választóit. De ha lesz olyan kedves és megengedi, hogy az erdőket és réteket e magassarkú vacakságok nélkül járjam be, — amiket mindjárt ott is hagytam a fűben, — hát szívesen veszem. Hogy hívják önt ?

— Francois-nak.

— Engem Yvette-nek.

— Oh ! Hagyja csak, jól tudom. Ismerem önt születésének második napjától fogva. A feleségem ment segíteni önökhöz a kisasszony keresztelője napján. Hamarosan azután meghalt.

— De nem ismeri a lábam méretét ! — mondta a lány.

— Ugyanolyannak kell lennie, mint a megboldogult Lucie lányomé, aki olyan egyszerű volt, mint ön.

— Mikor vesztette el őt?

— Olyanidős volt akkoriban, mint ön. Azt gondoltam, látásból ismer egy kissé, mert néha arra járt a boltom előtt, ahol a bőrt szabdalom, a plébánia mellett.

— Az a házikó virágokkal meg madárral, akinek hallottam az énekét?

— Az vigasztal, kisasszony, ha elgondolom magamban, hogy az én kicsikém a Mennyben van feleségemmel együtt, aki ugyancsak hosszas betegeskedés után hagyott magamra, — meg az, hogy majd ott összelátalkozom velük. Szóval hajlandó elfogadni a cipőt?

— Meghiszem azt!

— Minthogy így áll a dolog, tüstént átkelek a hídon és visszatérek önhöz. Nem telik majd sok időbe, míg körülrajzolom a lábát. A horgomat itthagynom. Talán még halat is találok majd a zsineg végén.

Hamarosan ott-termett a lány mellett, aki rá várakozva egy fatörzsre telepedett a réten. Zsebéből ujságot vett elő, amelyre keskeny bőrszíjakat szabdalt. Fél térdre ereszkedett a földön nagy tisztelettel s mértéket vett erről az eleven műtárgyról, erről az erezett gyöngyházról, — Yvette lábáról. Nem lévén nála plajbász, körmével karcolt jeleket a papirosra.

Ennek az antik jelenetnek: az öreg kézműves, komoly és hamisítatlan, a Tavasz lábai előtt, — egy szitakötő volt egyetlen méltó tanúja, amelyet észre sem vettek. Rezgő szárnyait mozdulatlan terjesztette ki Yvette haja fölött. Mint egy türkiz tű a zengő fénybe szűrva; azt hihette volna az ember, hogy rászegeződött egy fiatal istennő kontyára.

Amikor Francois, a Varga fölemelkedett, szemében könnyek ülték.

— A lányomra gondoltam —, mondta — bocsásson meg.

És Yvette, mintha mindig ismerte volna, részvétellel és gyöngéden csak egyetlen szót szólt:

— Francois.

Yvette atyja, akinek a kastélya nem messze volt innen, megjelent abban a pillanatban, amikor a mester gondosan zsebébe csúsztatta a mértékvételre szolgáló papírszeletkéket.

A lány magyarázkodott, — váratlanul kevésbé bizalmasan, mert atyja, aki *Képviselő* volt, megkövetelte övétől a tiszteletet választójával szemben, akit tegezett.

— Az úr egy pár cipőt készít nekem, amellyel vízbe gázolhatok anélkül, hogy átáznék. Én leszek a Tökfilkő huga.

— Semmiféle szívélyesség nem lep meg, ha öreg barátomról van szó, — mondta a *Képviselő*, keztenyujtva a vargának. És jelezni óhajtván teljes bizalmát iránta:

— Sohasem kételkedtem benned. Gondolod, hogy Pataulaud rám szavazott a második fordulóban, vagy rá akart szedni?

— Az igazság kedvéért: azt hiszem, hazudott önnek.

Miután Yvette-el megállapodtak a próba napjában, Francois visszatért horgászbótjához.

Semmit sem akart elfogadni vevőjétől, amikor az egy teljesen kékegű napon eljött cipőjéért a virágos és zengő boltba. A hajnalkák esti imájukat végezték, míg a műhelyasztal minden oldaláról a gólyacsőr-virág tüze tajtékzott alá. Francois zavarban volt, hogy a lány maga jött a cipőért, amit a kastélyban már kétszer is felpróbált, — és azt mondta, hogy épp most akarta elvinni. Betessékelte őt a műhellyel szomszédos szegényes hajlékba és frissítő málnaszörppel kínálta. Óriási imbolygó darazsak telepedtek az asztalra, amely éppoly bicegő volt, mint az, amelyiknél Philemon és Baucis látta vendégül az isteneket. A darazsak fekete-csíkúak voltak érett őszibarackszín alapon s azt gyaníthatta az ember, fulánkjukban a nyár heve izzik.

Yvette azt sem tudta, hová legyen örömeiben, hogy Francois, a Varga így kényezteti. Otthon nem dédelgették ennyire. Atyja önző ember volt, anyja meg társaságbeli hölgy, aki minden csekélységet ürügyül használt fel arra, hogy a tengerpartra járjon, egymagában.

Úgy vélem, ha Achilles ilyen fűzős cipővel vonult volna hadba, mint aminőt Yvette húzott a lábára, Homeros megénekelte volna, akárcsak a nagyszerű pajzsot. Francois a legfinomabb bőrt használta föl, amit csak vásárolhatott, — zizgő füvet legelésző kétéves üszőtől származó bőrt, amelyet türelmesen cserzett ki a Grecpatak meszesgödreiben, Orthez-ban. Ez a Grec-patak partján terül el; hosszú ideig, fiatalkora óta itt élt a költő, aki megéneklí Francois-t, a Vargát. Ő mesterré vált az ember efafta „mankóinak“ készítésében, — ami Tolsztoj lángelméjének soha, a legkevésbé sem sikerülhetett.

Három pár túra-cipőnek mondott lábbeli dicsérte Francois-t a Vargát.

Az egyik, amelyet elemi-iskolás társának szabott és varrt, egy Béarn-i születésű püspöknek, aki szabadidejében szívesen jött ide, hogy nagyokat gyalogoljon; a másik, amelyet saját magának gyártott; és ez, amelynek elkészítéséhez nagyobb lelki megindulással fogott hozzá, mint a többiéhez, mivel tudvalévő, hogy Yvette Luciere emlékeztette őt.

Úgy van az, hogy a szív rejtekében néha még a legszolgaiabb munkák is felmagasztosulnak az angyalok szemében valami nagy öröm vagy fájdalom révén. És ezek a Szeretetben egyesülnek, amely olyan, mint fekete vagy fehér emlékeink kertje fölött könnyező öntözőkanna.

Yvette megcsodálta a bőrből való fűzőszínőrt, amely ugyanolyan taplószerű volt, mint a cipő többi része, — finoman kiszabva és mesterien befűzve minden egyes karikába. Elég hosszú volt ahhoz, hogy kétszer körülérje a bokát, mielőtt egyszerű csokorba kötik elől. A cipő törzse egyetlen darabból állt, jól hozzáérsítve a talphoz, amely olyan módon elrendezett szegcecsekkel volt telehintve, mint az égbolt állócsillagai.

A fiatal lány eltávozott Francois-tól. Övében három szál hajnalkát vitt magával s keblén vitte a cipőket.

II.

Kevéssel a Parlament megnyitása után Yvette, aki folytatta színtelen intézeti életét, arról értesült, hogy atyja egy műtét alatt hirtelen meghalt. A lány kétségtelenül érzett némi szomorúságot; de olyan gyermek volt, aki tisztába jött azzal, hogy számára sohasem létezett az a lanygosság, amely a családi fészket melengeti. A gyász miatt néhány napra hazatérhetett szeretett falujába, — amit egyébként csak a szünidő alatt engedélyeztek. Ő, anyja és ennek egyik nagybátyja kísérték a *Képviselő* földi maradványait, akit falujában temettek el, szónoklatok és virágok közepette.

Francois, a Varga illendően feketét öltve tisztelgett a családnál és felajánlotta szolgálatait. Ezideig Yvette még egyetlen könnyet sem ejtett. De amikor érezte, hogy a jó mester megszorítja kezét, így nyilvánítja határtalan szeretetét iránta, ezt az Istenből fakadt ragaszkodást, amelynek nem volt egyéb látszólagos oka, mint egy parkjukban vágott silány nádszál, — sírvafakadt. És zokogása csak fokozódott, amikor a cipőre gondolt, amelyet Francois annyi szeretettel készített neki, — meg az elmúlt nyár égszínké hajnalkáira. És ez az emlék áthatotta szívét: óh, ha olyan apám lett volna, mint Francois, nagyon-nagyon boldog lettem volna!

Anyja a rokon segítségével elintézett néhány formasságot, azután ismét Párizsba utaztak, ahol Yvette folytatta tanulmányait. Rovására frónak, hogy egymaga örökölte a szép atyai birtokot: ez volt az igazság; de neki azt mondták, hogy kiskorú lévén, bentlakó növendéknek kell maradnia, a szünidőt kivéve, mert így írja elő a törvény; — ez hazugság volt, amit ő nem is gyanított.

Mindamellet az következett ebből, hogy Yvette, noha a remeteélet lassú hónapjait szenvedte még Párizsban, — mialatt anyja folytonosan úton volt hosszú hónapokon át, — rendszeresen hazajárt kedves falujába még a legrövidebb vakációkra is.

A hatalmas kastélyban, — ahol egyedül maradt az egyetlen hajdani ragaszkodó cseléddel, — annál is inkább pompásan érezte magát, mert ettől fogva megint el-elszökött az anyja, egészségügyi okokat hozván felürrügyül, — amelyek a harminc hónap leteltével egy nála húszévvvel fiatalabb férfival kötött házasságba torkolltak. Yvette ezt a bizonyos ünnepelességgel bejelentett hírt minden nagyobb megrökönyödés és szívfájdalom nélkül fogadta. Mamája ezenfelül tudatta vele ugyanabban a levélben, hogy mjtán ügyeik most már egymástól függetlenné váltak, ezentül külön-külön élhetnek: Yvette kedve szerint a kastélyban, ahová minden esztendőben hazatért, — ő pedig férjével Párizsban vagy egyebütt. Az értesítést utóirat kísérte: „a magány keserves, ha senki nem segíti önt annak elviselésében.“

Yvette számára, — aki úgy tett, mintha tudomásul sem venné anyja házasságának időpontját és helyét, — nem volt sem keserves, sem nehéz,

hogy mélyebb gyökeret verjen ezen a nagykiterjedésű barátságos birtokon, amelynek lakóépületeit egy hajdani bérló építtette. A cselédek szívesen fogadták a fiatal úrnőt, akinek egy régiszabású közzegyző minden ügyes-bajos dolgában segítségére sietett tanácsaival. A lány egyébként hamarosan tájékozódott mindenről.

Kék kretónnal bevont szobája tejüveg-ablakaival egyik oldalon egy csinos díszudvarra nyílt, a másikon meg egy tulipánfákkal, hársfákkal, jávorfákkal és magnoliákkal végeláthatatlanul beültetett parkra, amelynek jónéhány fasora ahhoz a folyóhoz vezetett, ahol a lány a horgászboltjával felszerelt Francois-val találkozott aznap, amikor az cipőjéről mértéket vett.

Ezek a cipők! Milyen élénk örömmel húzta fel, hogy bejárja a meredek partokat és erdőket, gébhalat, rákot fogva, pártfogásába véve a lehullott madarakat! És néhanapján bájos mosollyal telepedett le a foltozóvarga bódéjában, így szólva hozzá:

— Francois, látja, hogy kitartanak már több, mint két esztendeje!

Az elragadtatva válaszolta:

— Küldje el hozzám, kisasszony, majd bezsírozom őket, hogy hajlékonyak legyenek!

Yvette-en égi öröm fénylett; mert, ha az önök anyja vagy atyja nem talán meghalna, Isten helyettesítené őket. De jaj! Itt nem kellett az Istennek túlságosan nagy veszteséget pótolnia: az apa mindenekelőtt megrögzött önző lévén, az anya pedig kótyagos. A fiatal lány minden huncutság nélkül elszórakozott azon, ha láthatta és hallgathatta Francois-t, amint pisztónon játszik különféle alkalmakkor, amelyeket Yvette igen kedvelt, — és ünnepi körmeneten, miközben, az Úristen a füzérek, harangvirágok és illatos menták fölött lebegett. Mondtuk, hogy a hallgatóság, éppen ellenkezőleg, megmosolyogta kissé, hogy a varga az ő korában állhatatosan kitart rézfúvója mellett. De ha Yvette másképp fogta fel ezt, az volt az oka, hogy úgy értelmezte, mint az imádság kedves és jámbor módját. Egy látogatás alkalmával megkérte Francois-t: mutassa meg neki egészen közélről a hangszert, amely már nagyon öreg és horpadt volt; s megtudta, hogy tulajdonosa szerfelett belehabarodott ebbe a zengő ércbe. Fölkereste a plébános urat. Ez egyik káplánhoz utasította, aki vállalta, — talán nem minden féltékenység nélkül, — hogy Pauban vásárol egy tökéletes példányt 500 franknyi összegért. És senki nem tréfálkozott többé a harsona-zengésen még a faluban sem, ahol Francois-t ettől kezdve nagy művésznek tartották.

Történt, hogy Yvette, aki már néhány napja nem látogatta meg Francois-t, zárva találta boltját és szerény házát. A szomszédok tudtára adták, hogy előző csütörtökön heves láz lepte meg és sürgősen kórházba szállították. A fiatal lány odasietett. Josephine nővértől megtudta, hogy pártfogoltja nincs jól, félrebeszél; olyasfajta betegségben szenved, amit hihetleg kútvíztől kapott. Yvette azt tudakolta: meglátogathatná-e? Az apáca, aki nagyon szerette Yvette-et a szegényekkel gyakorolt jócseleke-

deteiért, engedélyezte, de csak néhány percre, — attól félve, hogy ez fárasztja a beteget.

Amikor beléptek a poétikus kertre nyíló szobába, ahol elkülönítették őt, Francois szundikált. De meglátszott, hogy tisztában van látogatójának jelenlétével, — és néhány kétségtelenül kissé összefüggéstelen mondatot mondott, amelyekből kiáradt szívének jó illata, ez a nagyon is egyszerű illat, — olyan, mint a hozzáillő, kedves bazsalikomé vagy verbénáé a boltablakban.

Megszólalt s ez olyan volt, mint valami szelíd panasz:

— Lucie, tudom, hogy ...

Tudjuk, hogy Lucie volt lányának a neve, — amint ő a maga népies nyelven mondta: „a megboldogulté“.

— ... Tudom, hogy a Mennyben vagy anyáddal s hogy többé nem találak otthon ... Lucie, nem látlak többé, amint almát eszegepsz a hajnalkák árnyékában. Lucie, Lucie, te küldöd nekem ezt a másik lánykát, aki olyan jó, mint te voltál, hogy mélységes gyászomat enyhítsd.

Lélegzetvételnyi szünetet tartott, azután kimondta:

— ... Yvette-et.

Josephine nővér így szólt a lányhoz:

— Mindjárt megmértem a lázát. Most már nyugalomban kell hagyunk. Félrebeszél.

De Yvette, tetőtől-talpig megrendülve és remegve megértette és arcán könnycsepp gördült végig.

Két hónapra rá Francois, a Varga meggyógyult. Folytatta munkáját és fogadta Yvette sűrűn ismétlődő látogatásait, — aki holmi nyalánkságot hozott neki. Egyre jobban szerette és szánta ezt a magányos embert és megértette, hogy egyetlen lányának elvesztése szívét hasító villámcsapás volt számára, amelynek visszhangja hosszan és tompán morajlott benne.

Egy napon Francois így szólt hozzá:

— Yvette kisasszony, én nagyon sajnáltam a megboldogult feleséget, de ő már annyi esztendeje haldoklott, hogy halála nem ért váratlanul. Ami Lucie-t illeti, ő még csak tizennyolc éves volt, amikor meghalt. A torokgyík ragadta el ördögi karmával. Oh! Ez nem természetes, a jó Istennek nem kellett volna elvennie egy ilyen bájos gyermeket atyjától, — egy ilyen gyermeket, akihez ön annyira hasonlít, mintha csak a nővére lenne. Abba betegedtem bele, hogy nem vagyok az ön Atyja, s hogy ön nem a leányom. Oh, Érzem, hogy ez megvigasztalna ... Nem kellett volna elmondanom önnek ezeket a számárságokat.

Yvette kezét a mester kezére tette. Kérges volt ez és nedves még, — mivel Francois kezefejével törölte le egy könnycseppet, amely bőrkötényére hullott.

A lány így szólt piruló mosollyal:

— Akar az apám lenni?

— Hová gondol, kisasszony?

— Senki sem fogja tudni, csak ön meg én.

— És akkor?

— A kastély melletti házikó éppen üres, amióta meghalt a kapus.

Őn bérbeadja valakinek néhány sou-ért ezt a kis viskót, amely végeredményben is kisebb, mint az a kaliba, amelybe beköltözik majd. És így minden nap látjuk egymást és én az ön lánya leszek szív szerint és ön szív szerint az én atyám lesz. Akarja?

— Oh! Kisasszony...

— És ön áthozhatja ide munkaszatlatát, hogy dolgozhasson, és a virágait meg a madarát.

Francois, a Varga berendezkedett hát csekélyke bútorzatával a házikóban, ahol több békés cerberus váltogatta egymást. És a kisvárosban nagyszerűnek tartották ezt a dolgot: Yvette kisasszonynak egy újabb jócselekedete, ez esetben egy egyszerű magányos ember iránt, cseppet sem lepte meg azt, aki csak ismerte őt. Mindjárt reggel fölkereste Peppe-t, hogy kezét szorítson vele, — ez volt Francois családi neve, amelyet ő választott számára, — anélkül, hogy bárki is gyaníthatta volna, hacsak nem ők maguk, hogy mily nagy gyermeki gyöngédséget rejtett ebbe a gúnynévbe.

III.

A napok ettől fogva békességben teltek, ami a mi korunkban igen nagy ritkaság. Az ember azt gondolhatta volna, hogy a boldogság Angyala villámhárítót tűzött a lakóház egyik szárnya mellett épült galambduc tetejére, hogy köröskörül fölfogja a villámokat. Mégis történt valami, három évre rá, hogy Francois menedékre lelt e szárny árnyékában.

Francois most ötvenöt esztendő volt. És harmincöt éve történt, hogy fivére, Clément az „Amerikába“ utazott, ahonnan szerencséjét megalapítva hazatért, hogy feleségével és gyermekével letelepedjék Párizsban, — anélkül, hogy öccsének valaha is hírt adott volna magáról. Nem mint-ha hiányzott volna belőle a Francois iránti szeretet; hanem a Béarn-vidéki jellemnek valami sajátos ismertető jegye ez, hogy a férfi, ha tengerentúlra vándorol, családjának nem ír többé. Olyannyira, hogy az ügyek ebből kifolyólag néha bonyolultakká válnak, — példának okáért örökösödési átírások, amikor bizonyítani kell ennek vagy annak a családtagnak a távollétét, aki anélkül távozott, hogy bejelentette volna, hová megy, — és soha többé nem adott hírt magáról.

Francois egy kereskedelmi utazótól tudta meg egész véletlenül, hogy Clément a fővárosban nagyforgalmú péküzletet tart fenn a felesége segítségével és, hogy fia Saint-Cyr-ben végezte tanulmányait s repülőtiszt lett. A Varga, noha nem haragudott fivérére hallgatása miatt, mégis természetesen találta, hogy rá se gondoljon többé a szerencsefiára.

Noha Clément zárkózott természetű volt, fiát a világ legnyíltabb és legmegnyerőbb modorával áldotta meg az Isten. Egyáltalán nem tett úgy, mint aki tudomásul sem veszi nagybátyja létezését. Hallott róla, atyjától, — igaz, hogy ritkán, — mint egy kissé jelentéktelen emberről, aki múltó az „Orthez-i foltozóvarga“ gúnynévre.

Tehát Hubert-t, — ez volt kissé nagyralátó neve, amellyel fölcicomázták a kitűnő ifjút, — a Pau város melletti Pont-Long táborába ve-

zényelték, hogy itt résztvegyen a hadgyakorlatokon. Ekkor eszébe jutott, — anélkül, hogy a kelleténél fontosabbnak vagy sürgősebbnek tartotta volna a dolgot, — hogy nagybátyja Francois talán még Orthez-ben él s hogy a maga részéről „jó fiú“ lenne, ha alkalomadtán fölkeresné s bemutatkoznék neki.

És a továbbiakban oly valódi gondviselészerű színdarab játszódott le, hogy az egyszerű emberek elcsodálkoztak rajta.

Hubert, akit egy légi incidens alkalmából Orthez-ba küldtek ki, vizsgálatát befejezván, egy vendéglőben ebédelte. Utána megkérdezte, itt él-e még egy Francois nevű derék ember, foglalkozására nézve csizmadia.

— Meghiszem azt! — válaszolta az első járóelő.

— És hol lakik?

— A kastélyban.

— Miféle kastélyban?

— Abban, amit itt láthat.

— És mit csinál ott?

— Cipészkedik és a portási teendőket látja el a földbirtokos-kisasszony-nál.

Hubert ebből azt a következtetést vonta le magában, hogy nagybátyja egész egyszerűen házmester lehet egy elvirágozott hajadonnál. Nem vetette meg e szerepéért. Nincs ostoba mesterség, csupán ostoba emberek vannak. Így hát a csinos lakóház felé tartott s csakhamar belépett a borostyánnal befuttatott oromzatú főkapun, amelynek szárnyai tárva-nyitva álltak mindaddig, míg a sötétség beálltával Francois, a Varga be nem zárta.

— Jól megy sora a bácsikámnak, — gondolta a fiatalember a díszudvarba érve. De nem zörgetett be, mindjárt a pompás belső kapun a kopogtató buzogánnyal. Nyomban fölfedezte a tisztességes kis kunyhót és arra gondolt, hogy ez lehet nagybátyja lakóhelye.

Hubert-nek rózsás arcszíne, kék szeme, enyhén fürtökbe omló szőke haja volt, mint a hajdani ártatlan regényekben a fiatalembereknek. És nem kell azt hinnünk, hogy a mai fiatal lányok vonakodnak az ilyen külsőtől; de ime, még viruló korukban sem válogathatnak az efajta ifjakban.

Francois a földszinti két nagy ablak egyikében tartózkodott, amely szép időben nyitva volt és a vadszóló egészen befutotta. Fejét fáradtságos munkája fölé hajtotta. Úgy látszott, szíjakat feszít ki, könyökét a füle felé hajlítva.

Hubert szórakozott pillantást vetett a szegény rokonra, majd szemébe tűnt az enyvvel, dikicsekkkel s a jó varga munkálkodásához szükséges egyéb holmival felszerelt munkaasztal. Amikor az öreg mester föl-emelte a fejét, az ifjú nem kételkedett többé: a lapos sapka alatt ráismert atyja igen jellegzetes arcélére.

— Ön Francois, a nagybátyám! — szólalt meg Hubert.

— Uram, ön téved.

— Egyáltalán nem tévedek! Én Clément fia vagyok, az ön bátyjaé, aki sohasem adott hírt magáról önnek. Azért jöttem, hogy jóvátegyem hibáját vagy tapintatlanságát. Kezetnyujt nekem?

— Oh! Uram, engedje meg, hogy kötényembe töröljem az ujjaimat! Zavarban vagyok... Kerüljön beljebb, uram, kerüljön beljebb!

— Ne szólítson úrnak, hanem Hubert-nek és tegezzen!

— Tegezzem önt? Sohasem merném megtenni! Milyen derék, jóképű fiú ön! És milyen jóláll az egyenruhája! Micsoda, ön a Clément fia?!

Hubert megölelte nagybátyját, aki a szemét törölgette kockás zsebkendőjével. Ebben tartotta a tubákot. A községben ő volt utolsó képviselője a régi urak eme kifinomult kedvtelésének, kockás zsebkendővel helyettesítvén az ingen lévő mellfodrot. A kis kerek asztalra, amelyen ékeznai szokott, tálcát helyezett két pálinkás pohárkával és ribizli-likört töltött.

— A nagynéném készíti ezt a finom likört, Francois bátyám?

— Sajnos, nem. Özvegy vagyok és néhány éve a kislányomat is elvesztettem, aki ...

— Nem maradt több gyermeke?

És ekkor Francois meglepő választ adott, amely szíve legmélyéből, lelke rejtekéből buggyant elő; olyan volt ez a felelet, mint az Yvette iránt táplált apai szeretet kitörő kiáltása; legdrágább titkát vallotta be, mert már nem érzett magában elég erőt, arra, hogy továbbra is titkolja vérrokona előtt:

— De igen fivérem gyermeke! — kiáltotta Hubert-nek, — van egy másik leányom is. Éppen itt jön.

Ekkor megjelent Yvette fiatalságának pompájában, éppen csak anynyi egészséges falusi „zománcsal“, amennyi szükséges annak bizonyítására, hogy az önök orcája kajszibarack hamvával és csipkerózsákkal átszőtt. Szeme kék volt, a mezei katáng szürke árnyalatával s amikor mosolygott, fogai ragyogtak, mint a jégzemek. És amint egyik kezével széleskarimájú, hajlékony kalapjával babrált, balkarját hosszú, karcsú láb-szára mellett lóbálva, előtündöklött hajának fénye: olyan, mint a friss szalmáé, amikor a nap bearanyozza aratás idején. Nem rövid sportruhát viselt; éppen ellenkezőleg, igen hosszú és hibátlan szabású szoknyát. Lá-bán Francois-készítette magasszárú cipő, amelyet a mester a múlt héten talpalt meg. Ezen a délutánon hegymászásra indult Yvette, hogy egy csokorra való majoránát szedjen. És mielőtt útrakelt, azt akarta, hogy Peppe is értesüljön róla, milyen kirándulást tervezett, — és tudja, hol keresse, ha szüksége lenne rá. Francois szívesen vette, hogy a lány ilyen gyermeki bizalmat tanúsít iránta legcsekélyebb részleteiben is életének, — amely olyan síma volt, mint a folyó felszíne szép időben.

Hubert elnémult, mintha az ablakpárkányon szunyókáló macska vitte volna el a nyelvét. Láta a fiatal lányt, amint szórakozottan közelgett a házikóhoz, abban a hitben, hogy ott csupán Francois-t találja, talán va-

lami vevővel, aki cipőfoltozás céljából jött ide. Belépett és anélkül, hogy Hubert jelenléte az első pillanatban érdekelte volna, e két szóval köszöntötte Francois-t:

— Jónapot, Peppe!

A „Peppe” szót úgy ejtette ki, hogy a repülőtiszt „Papá”-nak értette. Majd Yvette hirtelen szemügyre vette az ismeretlent, aki felállt előtte és üdvözölte.

És Francois, a Varga nem minden büszkeség nélkül magyarázta Yvette-nek:

— Ez Hubert, az unokaöcsém, párizsi fivérem fia.

— Ön tehát, kisasszony, — és a fiatalember szemmeláthatólag zavarral küzdött, hogy ilyesmit kérdez, — ön tehát az én kedves Francois nagybátyám leánya?

Yvette őszinte nevetésben tört ki:

— De még mennyire! Bretagne-i divat szerint; és viszont-szeretve teljes szívemből öt úgy, ahogy ő szeret engem.

S itt Isten mesterkedése, — ha szabad így mondanom, — beírta „A foltózóvarga és a fiatal leány” című költői elbeszélés szövedékébe és kibonyolításába ezt a mindig előre látott konstellációt: Yvette tökéletes szerelmét Hubert iránt és Hubert-ét Yvette iránt.

Tehát az esküvő lezajlott, abban az évszakban, amikor a feketerigók, oly színben pompázva, mint a szegényemberek cipője s a harmattól fényesebbre suvickolva, mint valaha, — a legszebben füttyölnek.

Az esküvői menet a templom felé haladt és a dicsőség betetőzése-képpen, amit az Isten egyszerű embernek adhat: Francois, a Varga töl-tötte be az atya tisztét Yvette mellett; egyrészt a szíve készítette erre, másrészt a házasságkötésen alapuló rokonság illemszabályai így kívánták meg.

Amikor a templomba lépett karján Yvette-el, lelki leányával, — Lucie-re, vérszerinti leányára gondolt és elnedvesedett a szeme, de attól az örömtől is, amelyet az újra fellelt kincs szerez. A templom hajójában nászinduló hullámai morajlottak kiáradván az orgonából, amelyen Hubert egyik barátja játszott.

De Francois, a Varga többre becsülte pisztónját. Azt fujta az első éj-szakán, amelyet a házastársak egy orgonabokrokkal sűrű felhő gyanánt beborított bérelt házikóban töltöttek.

E szerelmespár tiszteletére így zeng egy Hattyú versezete, — aki megelőzött engem, lantformán kiterjesztve ihletett szárnyát:

„Ma minden virul; a halhatatlan világ
illattól, suttogó szerelemtől fül át,
miként az ifjú pár szép nászi ágya.”

Yvette magávalvitte túristacipőit, de egyelőre békén pihentette őket.

Kárpát Csilla fordítása

Most, amikor új lendületet vett és újabb szervezeti formákat öltött nálunk a katolikus békemunka, nem egy szempontból tanulságos lehet számunkra az az elnöki megnyitó előadás, amelyet *Feltin* bíboros, párizsi érsek tartott a „Pax Christi” mozgalom legutóbbi, Bruxellesben rendezett nemzetközi kongresszusán. A *Témoignage Chrétien* által közzétett szöveg szerint a bíboros mindjárt bevezetőben a leghatározottabban leszögezte, hogy a békét nem elegendő csupán hirdetni és kívánni, hanem meg kell ragadni érdekében az eszközöket is, amelyeket a modern kor és fejlődés ad a kezünkbe.

Az atomszázadban a béke ápolása és erősítése sem képzelhető sajátos technikák nélkül — jelentette ki a bíboros. Erre a területre is áll, ami általában az egész lelkipásztorkodásra: nem érhetjük be a mégannyi jóakarattal, hanem tudományos módszerességgel kell közelíteni a problémákhoz. A békének is ki kell dolgozni a „pásztoralisát”, amely fölébe emelkedik a szavakban kimerülő platonikus vágyaknak.

Valjuk be — folytatta *Feltin* —, hogy a mi oldalunkon a béke ügyéhez régóta gyökeres hiba tapadt és mindezideig tapadt: a szentimentalizmus. Az utolsó két évszázadban, sőt ebben az utolsó két évtizedben is úgy fogtuk fel, kerestük, szeretjük, kezeltük, elvetettük vagy követeltük a békét, mint valami allegóriát, mint valami mítoszt. Se szeri, se száma az akadémikus beszédeknek, amelyek az „egyvetemes egyetértés” vagy „egyvetemes kien-gesztelődés” óhajával fejeződtek be. Valami újszerű kísértés támadt rá mindannyiunkra: az „optativus kísértés”. Komoly emberek is hinni kezdték, hogy a hadüzeneteknek békeüzenetekkel vehetjük elejét. Azt gondolták s némelyek még ma

is abban reménykednek, hogy elegendő „békét mondani” s már meg is születik a béke. Igazán legfőbb ideje, hogy változtassunk ezen a szemléleten és magatartáson. A retorik és grammatikusok békéje megfelelt talán az agorának és a kihalt civilizációk fórumainak. Mára azonban lezárult a szólamos béke korszaka. Nem feladat többé „hirdetni” a békét, hanem ami feladat: „csinálni” a békét.

Ahhoz természetesen, hogy kilépünk abból a határozatlanságból és zavarosságból, amely annyit ártott a béke ügyének, minthogy nevésséggé tette azt; hogy áttérjünk a költészetről a prózára, az akarat nem elegendő. A béke művelése, mint minden mesterség, a kereszténység részéről is képzettséget kíván. Jusson csak eszünkbe az 1957. évi karácsonyi szöveg. XII. Pius formálisan figyelmeztetett: „Hitük kötelezi a keresztényeket, hogy szakadatlanul és szívósan tevékenykedjenek az élet minden vonatkozásában... Szükséges, hogy a katolikusok mindenekelőtt tisztázzák: mit akarnak és mire képesek. Elengedhetetlen, hogy szellemileg és technikailag felkészüljenek arra, amit célként maguk elé tűznek.” Kérdés tehát: melyek a békének azok a technikái, amelyekre a békéért harcoló keresztényeknek — amilyenek a „Pax Christi” mozgalom tagjai is — fel kell készülniök? Nyilván sokrétűek és águak ezek a technikák. Ő — mondotta a bíboros — nem is merne teljességre törekedni. Csak a legfőbbekkel foglalkozhatik.

Első helyen említette *Feltin* a szociológiát. Nem lehet dolgozni a belső vagy a külső békén anélkül, hogy ismernők a törvényeket, amelyek az emberi csoportokat mozgatják akár önmagukban, akár más csoportokkal kapcsolatban. A lelkipásztorkodás tanának művelői né-

hány év óta jelentős erőfeszítéseket is végeznek ebben az irányban.

A kollektív pszichológia szintén egy technika, amelyet nem mellőzhetünk s rögtönzéssel nem pótolhatunk. Ez a tudomány, amely — akár csak a szociológia — egyben művészet is, főleg két alkalmazásra vár a béke tárgyában. Az egyik a közvélemény alakítása. A Szent-Atya 1956. november 10-i üzenetében, egy drámai pillanatban, aggodalmakkal terhes felszólítással fordult az emberiséghez, „Kelet és Nyugat összes népeihez“, buzdítva őket, hogy a közvélemény útján gyakoroljanak nyomást egyfelől a hatalom birtokosaira, másfelől azokra, akik nem értik meg az atomkor legnagyobb parancsát. S utána is a pápa ismételtén visszatért a közvéleménynek, ennek a jelenkori roppant erőnek természetére és felhasználásának jogosságára.

Mit fognak cselekedni a keresztények? — tette fel a kérdést Feltin bíboros. Szenvédőlegesen tűrik a háborús propagandát? Avagy ellenkezően, machiavellizmus nélkül, de késedelem nélkül hasznosítják a közvélemény nagy áramlásait a konstruktív és közérdekű feladatok javára? A kollektív pszichológia egyetlen jó technikusa sem tagadhatja, hogy mindig vannak a mélyben hatalmas hullámok, amelyeket csak felszínre kell segíteni, hogy egyszerűen magukkal ragadjanak egész népeket, sőt egész kontinenseket.

A másik terület, ahol a kollektív pszichológia törvényeit alkalmazzunk kellene, a nemzeti és etnikai csoportok megférése egymással. Sok tévedést, olykor jóvátehetetlen tévedést követtek el már a múltban s követnek el napjainkban is azzal, hogy saiat népiük pszichológiáit rávetítették egy olyan népre, amelyről csak hitték, hogy kellőképpen ismerik. Vagy azzal, hogy a ma feltörő fiatal nacionalizmusok megnyilvánulásait mindenáron vissza akarják vezetni a XIX. és XX. szá-

zad európai népeinek nacionalizmusára. S fel lehetne hozni további példákat is.

Van mindenesetre egy dolog, amely minden embert és minden népet érint s amely mindannyiunknak keze ügyébe esik: a külföldiek problémája. Évről-évre emberek milliói töltik szabad idejüket hazájuk határain kívül. Ez az, amit turistáságnak nevezünk. Már most tényezője-e vagy sem a békének ez a nagyarányú emberi nyüzsgés? Sok szó esik napjainkban kulturális, szakmai, sport- és egyéb találkozókról, mint a béke előmozdításának eszközéről. S ez is az igazság, mert mérhetetlenül több háború és összeütközés adódott volna, ha a civilizációk nem hatják át egymást. Amit azonban nem szabad felejtenuink: van egy vendégbarátság, amely a szívből, s van egy vendégbarátság, amely az eszből táplálkozik, de egyik sem nélkülözheti kár nélkül az eszközöket. S nem mindig a legköltségesebb eszközök azok, amelyekkel a legnagyobb hatást biztosíthatjuk. Itt megint a jó technikuskok feladata, hogy rámutassanak bizonyos pazarlásokra, amelveket az idővel, az anyagi és szellemi forrásokkal és a személyekkel követhetünk el.

Am sokkal hamarabb, már egészen zsenge korban be kell vetni azokat a technikákat, amelyek nélkül nem remélhetjük az igazi nemzetközi érzület kibontakozását és uralmát.

„Az iskolának — mondotta legutóbb XII. Pius — pótolhatatlan szerepet kell vállalnia abban, hogy valóra váljék a világ békessége. Itt az ideje, hogy kitágítsuk a fiatalok szemhatárát s megnyissuk lelküket az egyetemesség üde levegőjének.“ Ez azonban — emelte ki Feltin — feltételezi a történelem, az irodalom, a földrajz, a civilizációs ismeretek olyan tanítását, amely megfelel ennek a szellemnek. Sokfelé már hozzá is fogtak az iskolakönyvek ilyen értelmű reformálásához.

Ehhez a munkához technikuskok kellenek. De még nagyobb számban vannak azok, akiknek szintén technikussokká kell válniuk: a minden fokú nevelők és oktatók. Sohasem domboríthatjuk ki eléggé, milyen elsőrendű a feladat, amely a béke munkálásában erre a hivatási ágazatra hárul. „S én természetesen — fűzte hozzá Feltin — erről a helyről mindenekelőtt a katolikus pedagógusokat kérem, ne kíméljék a fáradságot ebben az irányban. Mindent vessenek latba: az óvodát és az iskolát, a tanítást az osztályban és a beszélgetéseket a folyosón, az önképzőköröket és az iskolán kívüli oktatást. Az az egész hálózat, amelyben a nevelés a kölcsönös emberi függések tudatát formálja, lényeges alap, amelyre a békét építhetjük.“

Ha van azután szektora az emberi tevékenységnek, amely technikát kíván, kétségtől ilyen a politika és a gazdaság. Hatalmas terület ez, amelynek már az áttekintéséhez különleges képzettség kell. Amiről a politikusokat első sorban meg kellene győzni, az, hogy a kormányzáshoz nem elegendő a mandátum, a pusztá megbízás, de szükséges az illetékesség becsületes érzése és a ténnyel igazolt hozzáértés is. Politikai kérdésekkel kapcsolatban is csak azt szabad mondanunk, amit tudunk, és tudnunk kell, hogy keveset tudunk. Végül a gazdaságról szólva főképpen a fejlődésben elmaradt országokról beszélt Feltin. Az emberi szolidaritás erkölcsi elveit sértő és a békére is ártalmas helyzetű egyenlőtlenségek megszüntetése a technikuskok egész seregének munkáját kívánja, s biztosítani kell annak lehetőségét is — a többi között ösztönözzük és tanulmányi segítségek útján —, hogy mindezek az országok minél előbb saját vezető „káderekhez“ jussanak.

Hogy Feltin bíboros útmutatása mennyire időszerű, arra következtethetünk abból a cikkből is, amely

öt hónappal előtte jelent meg a *Témoignage Chrétien* hasábjain. Erre a cikkre az szolgált alkalmul, hogy a „Pax Christi“ francia tagozata május 18-át „békevasárnapnak“ nyilvánította. Valamennyi katolikus templomban imádkoztak a békéért, majd egyházközségi gyűléseken beszéltek róla. Benyomásait összegezve a cikk írója, A. Vi-meux aggodalmát fejezte ki, hogy a katolikus békemozgalom egyensúlytalanul vergődik egy „testetlen angyaliság“ és a „politikai félreérthetőségek, valamint kompromisszumok félelme“ között. Vannak — úgymond —, akik az előbbi, vannak, akik az utóbbi miatt marasztalják el. Ez a helyzet azzal a kockázattal jár, hogy az a „helyes közép“, amelyet az előre felkért szónokok hangoztatnak, úgy megy át a köztudatba, mint az eszkház egyedül lehetséges állásfoglalása. Ennek pedig az a veszedelem, hogy a „Pax Christi“ s az egész katolikus békemozgalom az egyház új „karitatív“ tevékenységévé válik, ami persze szintén nélkülözhetetlen, de sokkal inkább azzá válik, mint eszközzé, amelynek segítségével a katolikusok hatásosan előmozdíthatják a béke ügyét.

*

Sajnálom, hogy nem olvashattam teljes terjedelmében és eredetiben azt az értekezést, amelyet az *Ushaw Magazine* jubiláris száma között Heenan liverpooli érsek tollából. Azok a részeket ugyanis, amelyeket az *Universe* kivonatolt, méltán hívhatják fel rá figyelmünket.

Manapság — írja az érsek — csaknem minden fiúnak és leánynak módja van középiskolai tanulmányokat végeznie. Nem kell tehát profétának lennünk, hogy megjövendölhessük: néhány esztendő még és híveink túlnyomó többsége komolyan képzett eszemből fog állani. A nagyobb tanulási lehetőségek mellett a rádió és a televízió terjedése is hozzájárul ahhoz, hogy

már ma mind gyakrabban kerülünk össze olyan emberekkel, akiket — jobb kifejezés híján — „művelt embereknek“ nevezünk. Azt jelenti ez, hogy a pap, ha nem tesz szert hasonló nemű ismeretekre, idegenként fog mozogni a nála bizonyos tekintetben nagyobb tudású hívei körében.

Főleg a természettudományos műveltség az, aminek fogyatékoságát felpapaszorolhatjuk egyházunkban — állapítja meg az érsek. He-lyesen cselekednék papjaink, általában az idősebb papok, ha saját szorgalmukból pótolnák az ebbeli hiányokat, mert csak árthat tanító és igehirdető tevékenységüknek, ha kevesebbet tudnak ezen a téren, mint a mai középiskolások.

„A legközelebbi nemzedék — írja szösz szerint az érsek — nem sokat fog törődni azzal, hogy a pap lefordítja-e kapásból a görög szövegeket. Ez teljességgel belső ügyünk nekük. De közel mindenki ismerni fogja és használja az új tudományok kifejezéseit. S elmaradottnak tekintik majd a papot ebben a modern világban, ha rosszul tájékozottnak bizonyul.“

Feladatok elé állít minket az élet ütemének gyorsulása is — fejti ki a továbbiakban az érsek. Örömet felhasználjuk az igehirdetéshez a technika új eszközeit. Minthogy azonban a rádióprogramok időtartamát kínos pontossággal kell meghatározni, a rádión közvetített szentbeszédnek ritkán vehetnek igénybe többet, mint 12 és fél percet. Ennek máris az a következménye, hogy a hallgatók, jelesen a katolikus hívők, „kondicionálva vannak“ a rövid beszédekre. Az a pap, aki félóra hosszát is ott marad a szószéken, untatja s talán felbőszíti (enrage) a nyíát.

„A maihoz viszonyítva a legnagyobb különbség a szemináriumi nevelésben minden bizonnyal az lesz — írja befejezőben az érsek —, hogy olyan papokat kell képeznünk, akik a kor ismereteinek ma-

gaslatán állnak és képesek lesznek elsőrendű beszédeket mondani öt perc alatt.“

Az angol püspöki kar feje, *Godfrey* westminsteri érsek is kitért a papnevelés kérdésére abban a beszédeben, amellyel megnyitotta Strawberry Hillben a katolikus felsőoktatás ügyében rendezett konferenciát. Ugyancsak az *Universe* közlése szerint rámutatott *Godfrey* annak szükségére, hogy könnyítse- nek a teológiai tanárok terhein. El kell érni, hogy a professzoroknak több idejük maradjon önálló kutatásra és tudományos eredményeik publikálására. Ebből a célból is gondolkodni kell azon, hogy miként lehetne szorosabb kapcsolatot teremteni a szemináriumi oktatás és a világi egyetemi oktatás között. Vannak ugyanis tárgyak és ismeretkörök — mondotta az érsek —, főleg a mai kor kívánta általános műveltséghez tartozó tárgyak, amelyeket a legalkalmasabban az egyetemeken hallgathatnának a papnövendékek.

*

Sokat és sokan irtak már a szeretetről, amelyet Jézus a legnagyobb kötelességként kíván meg azoktól, akik keresztényeknek vallják magukat. Különös dolog-e ez a szeretet vagy sem? — veti fel a kérdést *Michael Horatzuk*, a rovatunkban sűrűn idézett *Der Grosse Entschluss* kiváló munkatársa. S a válasza: igenis, különös dolog, mert az eredeti bűn alaposan meggyöngyöztette az embernek szeretetre való képességét. Az eredeti bűn óta nem könnyű egynek éreznünk magunkat sem az Istennel, sem a felebarátainkkal, holott hitünk azt követelné, hogy a szerető Isten vonzásának engedve ugyanabban a lendületben forrjunk eggyé valamennyien. A Szentírás költői hasonlatával élve, az egész emberiségnek egyetlen „körtáncal“ kellene hódolnia Isten előtt. A valóság azonban az, hogy a legtöbben

helyükön maradnak s nem gondolnak hódolatra, még kevésbé körtáncra, mert hiszen akkor kezet kellene nyújtaniok egymásnak.

A szeretet tehát különös dolog, ma épp úgy, mint hajdanában — rögzíti Horatczuk. Annál szükségesebb azonban, hogy folyvást tudatosítsuk magunkban: ez az életörvénye a kereszténységnek s minden egyének a szeretetet kell szolgálnia. Azért ünnepeljük együtt a miseáldozatot s járulunk együtt az Úr asztalához, hogy növeljük a szeretetünket. A szentbeszédnek is lényeges feladata, hogy szeretetre sarkaljon minket, az imának, hogy egyre hasonlóbakká tegyen bennünket Istenhez, aki a szeretet. Minden aszkétikus cselekedetnek az adja értelmét, hogy fejleszti a szeretetet s háttérbe szorítja az önzést. Az eszményi cél, ami felé törekednünk kellene, hogy minden keresztény hívó a szeretet szakértőjévé képezze magát, ismerje és gyakorolja a szeretetet összes vonatkozásaiban és finomságaiban. Meg nem feledkezve arról, hogy ez a szeretet javára is váljék embertársainknak, akiket saját másaként helyezett Isten a földre: „Amit a legkisebbnek tesztek közületek, nekem teszitek.”

Ha egy nagy szobrász csak játékosan, ötletszerűen babrál is az agyagtömböcskén, bármí kerül ki a kezéből, észrevesszük rajta, hogy mestertől származik. Minél nagyobb a tehetség, annál inkább megnyilatkozik az a kis dolgokban is. S kiváltképpen áll ez a lelkiekre. Világos, hogy aki mélységesen szeret, az sem onthatja nap-nap után a szíve vérét valakiért, arra azonban módja nyílik, hogy reggeltől estig udvarias legyen. S ha meg kellett állapítanunk a szeretetről, hogy „különös dolog”, ugyanezt mondhatjuk, bár kisebb nyomatékkal, a változatlan udvariasságról is.

Tapasztalati igazság — folytatja Horatczuk —, hogy minél bonyolultabbá válik az emberi együttes,

annál több az alkalom arra, hogy elveszítsük uralmunkat az idegeink fölött. Ez az oka az oly gyakori modortalanságoknak. Ami azonban csak modortalanság, azt még könnyen megbocsátjuk. Tudjuk, hogy az illető is szegényli magát utána, s tekintettel erre az ön-büntetésre, mi is elnézést tanúsítunk irányában. Másként bíráljuk el azonban azokat az embereket, akik természetből fogva vagy szabad elhatározásukból udvariatlanok.

Sokan állítják egyébként s ő is ezen a nézeten van — írja Horatczuk —, hogy csupán a természetnél fogva senki sem szükségszerűen udvariatlan, legfeljebb esetlen és ügyefogyott. Emellett szól, hogy az igazi szeretet is választthat olykor ormótlan formákat. Sok múlik a kultúrkörön is, amelyben az ember nevelkedik. Egyes primitív népeknél akként köszönnék, hogy kinyújtják a nyelvüket, s annál hosszabbra, minél udvariasabbak. Egy konkrét társadalmon belül is vannak különböző kultúrkörök, s nem lennének méltányosak, ha mindenkitől ugyanazokat a formákat várnók. De még ugyanazon a színvonalon is különböznek az emberek, s minél inkább személy az ember, annál inkább a maga módján viselkedik. S ezt a módot még korántsem kell udvariatlanságnak vennünk csak azért, mert nem szoktuk meg, vagy nem felel meg a saját egyéni izlésünknek.

A tulajdonképeni udvariatlanság abban van — emeli ki Horatczuk —, hogy bensőnkben megtagadjuk embertársunktól a szeretetnek és becsülésnek azt a mértékét, amely okkal megilleti, s ezt valamiképpen külsőleg is kifejezésre juttatjuk. A szeretet és becsülés olykor „drasztikus”, de azért elfogadott formákban is megnyilvánulhat, különösen férfiak, azután munkatársak vagy iskolatársak között. Nem föltétlenül udvariatlan az, amit egyébként annak tekintenénk, ha kiérződik belőle a megbecsülés. Éppen a mű-

veltség legmagasabb fokán álló emberek között hallhatunk a kívülálló fülének mehökkentő, nyers kiszólásokat, s ez mégis csak ritkán udvariatsággal, mert rendszerint a komikus hatás kedvéért folyamodnak hozzájuk, öngúnyból, vagy hogy elhatárolják magukat a kinosan választékos nyárspolgároktól. S nem is olyan rossz dolog ez — véli Horatczuk, aki újólág figyelmünkbe ajánlja, hogy valódi udvariatsággal csak akkor kerülünk szembe, ha az evőbéként sértőnek tetsző formák célzatuk szerint is tiszteltetlenséget, nem-becsülést tartalmaznak, ami azután már súlyos vétség a szeretet ellen.

Nyilvánvaló, hogy a keresztény embernek, aki udvariasságra törekszik, figyelemmel kell lennie azokra a külső udvariassági formákra is, amelyeket abban a körben, ahol tartózkodik, általában megkívánnak. Akkor lesz ugyanis „helyes” az udvariassága, már pedig a helyes udvariasság — mint Horatczuk találóan mondja — „a felebaráti szeretet aprópénze”. Hozzáfűzhetjük még ehhez, hogy csak az az ember tudja telemarokkal szórni maga körül a szeretetnek ezt az aprópénzét, aki hatalmas bőkét birtokol belőle.

Az udvariasság tehát a keresztény felfogás szerint az embertársak szeretetének egyik — nem a legelső, de nem is az utolsó — formája. Mint minden forma persze, ez is lehet üres forma. Diplomataknál előírás, hogy nagyon udvariasak legyenek, azt azonban, hogy szeretettől égjen a szívük, nem föltétlenül követelik meg tőlük. Bőven találkozunk olyan emberekkel is, akik annál udvariasabbak, minél inkább rá akarnak szedni másokat. Az udvariasság az önzésnek is lehet egyik formája, s akkor valami csalárdság és ámitás van benne. Ezekre azonban kár szót is vesztegetni.

Mindenesetre idő kell ahhoz, hogy az ember megérjék a szeretetre. Ez

Horatczuk újabb fontos megállapítása. Az önzés már születéstől kezdve adva van mindegyikünknek, mint az eredeti bűn következménye. Voltaképpen az önzés megszüntetésének folyamata az, amit szeretetre való törekvésnek hívunk, annak a törekvésnek, amely kell, hogy egész életünkben végigkísérjen minket. Nem volna rossz, ha már korán kialakulnának azok a formák, amelyek majd mind nemesebb tartalommal fognak telítődni. Johann Sebastian Bachról mesélik, hogy már 16 éves korában tökéletesen birta napjainak zenei kifejezési formáit, s így, amikor ihlete támadt, rendelkezett már minden „technikával”. Ilyen előkészítő formái a szeretetnek az udvariasság és az udvarias magatartás. Később már csak valódi szeretet kell önteni beléjük. Ha készen állnak a formák, ez is könnyebben megy, és hamarabb ismerik fel rajtunk keresztül mások is a kereszténység léleképítő-szépítő erejét. Azzal a szenttel, aki csiszolatlan, hosszú időn át kellett együtt lennünk, míg felfedezzük értékeit. A jó modorú szent viszont gyorsan megnyeri az embereket, akik ki is tartanak mellette. Példa rá egy Szalézi Szent Ferenc vagy egy Loyolai Szent Ignác. Másfelől azonban nemcsak a belső hat ki a külsőre, de a külső is hathat a belsőre. A jó neveltségű emberből ugyanazon feltételek között előbb válhatik szeretetteljes ember, mint a bárdolatlanból, mert az utóbbi megszokta, hogy ne legyen tekintettel másokra. Akit azonban zsenge korától kezdve rászoktattak az ellenkezőjére, annak már nem esnek annyira nehezére a szeretet apró áldozatai sem, az már könnyen be tud lépni az igazi szeretet előcsarnokába. Mert a feladat természetesen az igazi szeretet kiérlelése, ami nélkül maga a jó modor — emelkedettebb síkon — édes-keveset ér.

A keresztény szeretetre nevelni kell magunkat is, gyermekeinket

is. Ez Horatczuk további tétele. Kézenfekvő, hogy a gyermek még nem képes érett szeretetre, a helyes viselkedés formáira azonban korán megtanítható. S utána majd szép lassan arra is meg lehet tanítani, amiért ezeket a formákat el kellett sajátítania. A serdülő években fellelhetőnek nehézségek is, amelyek ellen nem sokat tehetünk, ez azonban ne csüggyesszen minket. Fontosabb, hogy óvakodjunk egy gyakori optikai csalódástól. Ez abból adódik, hogy kisgyermekeknél a rossz modor is kedvesen hathat. Sok felnőtt még gyönyörködik is az „elragadó” ildomtalanságokban. Amint azonban gyorsan nőnek a gyermekek, velük növekszik épp olyan gyorsasággal a rossz modoruk is, s egyszeriben vége a bájnak. A gyermek pedig csodálkozik, hogy nem szabad többé azt cselekednie, amivel az imént még lelkesültséget keltett. Ennél is károsabb azonban, ha a gyermeknek amiatt kell csodálkoznia, hogy neki nem szabad azt tennie, amit körülötte a nagyok tesznek, holott az utóbbiak állnak példaként előtte. Ha tehát igaz az, hogy manapság — mint egyes könyvkereskedők állítják — sokkal jobban fogynak az illetanok, mint azelőtt, akkor csak örvendhetünk ennek, főleg a gyermekek miatt, akik így talán majd szerencsésebb dolgokat utánozhatnak.

Sajnos, a jó modort nem olyan egyszerű feladat könyvekből megszerezni — hangoztatja Horatczuk. Aki egymagában a szobájában tanulmányozza az emberekkel való érintkezést, aligha viszi sokra. Olyan ez, mintha a birkózás fogásait gyakorolná partner nélkül az ember. Ez is jobb persze a semminél, de nyilván jobb lett volna, ha ezeknek a törekvő embereknek már a szülei vásároltak volna illemkönyvet. Még többet ér azonban, ha a jó modor eleve hagyományként él a munkahelyen és a család körében. Mindezek tetejébe pedig

— mondja kissé meglepő fordulatként a jezsuita szerző — igénybe lehet és kell is venni azt a „formált környezetet”, amelyet tánciskolának nevezünk.

„Tánciskolán én — magyarázza meg Horatczuk — igazi tánciskolát értek. Ott ugyanis nemcsak azt tanulja meg az ember, amit egyes jámbor körökben „bűnös táncok” gyanánt emlegetnek, hanem az illemet és illendőséget is. Éppen ezért én a leghatározottabban ellene vagyok annak, hogy tájékozatlan lelkipásztorok a tánciskola ellen mennydörögjenek, sőt egyenesen azt kívánom: bárcsak jártak volna ők is tánciskolába fiatal korukban.” Mert az igazi tánciskolában — mutat rá Horatczuk — nagyon is aggályosan kell ügyelni arra, hogy az embert ki ne nevéssék. Hozzá pedig, miután a nevetőket is megfeddi a hivatását átérző tánctanár, az előbbi áldozat a legközelebbi áldozaton már meg sem bosszulhatja magát. „Láttam egyszer Olaszországban egy kis szamarat, amelyet kocsihúzásra oktattak — írja Horatczuk. Éktelenül kellemetlen volt neki. Nem tudta, hogyan illeszkedjék a rúdhöz. Össze-vissza csavargatta a testét, minduntalan megbotlott a saját lábában. Önkéntelenül is a magam sokszor keserves tánciskolai idejére gondoltam. Mert a fiatal ember sok mindent egészen másként él át, mint ahogy a felnőttek képzelik. Az igazi tánciskola — csak vegyük előbb szemügyre a szülők — korántsem olyan mulatságos és szórakoztató.”

Aszkézis és tánciskola — nem elmentmondó kapcsolat ez? Egyáltalán nem — feleli Horatczuk. Némely „jámborok” ugyanis abban a hiedelemben leledzenek, hogy a rossz magatartás nem vét a szeretet ellen. Sok bizony a visszasság mifelénk ebben a tekintetben. Nem kevesen vannak — evéhként buzgó — templomiárok, akik annyira kérdéses edényekben találják a szeretetüket, hogy az ember kételked-

ni kezd azok tartalma felől — s talán nem is ok nélkül kételkedik. Mert van-e szeretete annak, aki bosszantó módon kezeli embertartásait, idegeikre megy állandó otrombaságaival s még csak a fáradságot sem veszi magának, hogy megjavuljon? Még csak illemkönyvet sem vásárol! Pedig ha a keresztény ember elfogadja, hogy a hite önmegtagadást követel tőle, akkor két kézzel kellene megragadnia a nyomban kínálkozó eszközt: az udvariasságot és a lekötélező modort, ami nem ritkán hallatlanul sok önmegtagadással jár.

A legnagyobb javak egyike, amit a keresztény szülők gyermekeiknek adhatnak, az alapos műveltség s ami ehhez hozzátartozik: a helyes viselkedés és a jó modor — figyelmeztet Horatczuk. Sok ajtót bezár az ember gyermekei előtt, ha nem tanította meg őket arra, hogy kogni is illik. Szomorú az élete annak, aki igazi értékeket hordoz magában, amelyeket tovább is adhatna, ám lépten-nyomon tapasztalnia kénytelen, hogy üres lelkű és fejű emberek kerekednek fölébe pusztán azért, mert jobb a modoruk. S nincs is mindenkinek anynyi adnivalója, mint teszem Beethovennek, akinek művészete — s talán még inkább süketsége — miatt oly sokat elnézett a környezete.

Befejezésül még valamit meg kell mondani — emeli ki Horatczuk. Ez pedig az, hogy lelkipásztori okokból is rá kell szoktatni a keresztény fiatalokat az udvarias formákra és a helyes társasági viselkedésre. A világ rendszerint a tartályból következtet a tartalomra. Nincs türelme ahhoz, hogy sokáig

izlelgesse. „Nem akarom felmelegíteni a közkeletű panaszt a ,lehetetlen jámbor emberekről’, de ez a panasz gyakran indokolt s ez nem jól van így. Ismétlem: ha szívből jövő szeretet húzódik meg a lompós viselkedés mögött, akkor talán még a ,gonosz világ’ is beveszi azt. Talán! Ha azonban észreveszi, hogy a ,jámbor keresztény’ egyszerűen csak rest és tunya s azon a nézetten van, hogy érje be mindenki az ő modorával: akkor a többieket kétség fogja el nem is az illető jámborsága, hanem a vallásának igazvolta felől. Rádöbbennek a hatalmas szeretetlenségre, amely ott lapang a fegyelmezetlenség mögött.”

A világi hívőnek máris nagy szerepe van az egyházban s a jövőben alkalmasint még nagyobb szerepe lesz — állapítja meg Horatczuk. A papnak, ha nem áll társadalmilag a kellő magaslaton, előbb megbocsátanak. Tudják, a mi papjaink rendszerint szerényebb családokból származnak, korán — tánciskola nélkül! — léptek be a szemináriumba, érthető, ha olykor kevésbé hajlékonyak, kevésbé simulók. Itt is fennforog a veszedelme annak, hogy bár a hívek elnézik egyes dolgaikat, lelkipásztori befolyásuk erősen megcsappan a felületesebb emberekre, — akiknek persze szintén gondozásra várna a lelkük. A világi keresztények azonban sokkal kevesebb elnézésre számíthatnak, mert nekik bőségesen lett volna módjuk a helyes magatartás elsajátítására. Nem kötelességünk-e akkor, hogy már fiatalon felszereljük őket a külső eszközökkel?

A KIS ÚT

Mindhárman lelki gyermekeim, kiknek jóakarátát ismerem. A fiatal asszony a legnagyobb hálával viseltetik édesanyja iránt, amire minden oka megvan, mert hiszen édesanyja özvegy létére gondtalan, boldog gyermekkort és ifjúságot biztosított neki, jelenleg is megosztja lakását velük és vállalja a háztartás minden munkáját és gondját — de nem akar férjével ellentétbe kerülni. — A fiatal férj házassága előtt szintén nagyra becsülte a mama kiváló tulajdonságait és szeretetreméltóságát, most azonban mégis úgy érzi, hogy „nem ő az úr a háznál, hanem a mama“. A mama pedig állandóan azt sirja, hogy hiszen ő csak a javát akarja gyermekeinek, mégsem hallgatnak rá. Úgy látom, hogy itt tragédia van kifejlődőben. Tőlem várnak segítséget. Én nem tehetek mást, mint hogy összehívom mindhármukat, hadd beszéljék ki magukat nyugodtan, mert én igazán nem tudom, hogy tegyek igazságot közöttük.

Nem is lehet. Itt nem alkalmazható egy egyszeri ráhatás, mondjuk operáció, itt hosszú belgyógyászati kezelésre van szükség, sőt gyógypedagógiai eljárásokra. Ez talán segít... valamit. A közösségben való „kibeszélés“ nem használ, hanem árt. Ilyenkor „megmondom őszintén“ felkiáltással keserű szavak hangzanak el, amelyekbe mindenki azt hallja bele, amire az ő szívének sebei szakadoznak fel. Utólagos korrekktúra, helyreigazítás, bizonykodás semmit sem használ, mert, ha a sebzett fél hitelt ad is a sértő fél helyreigazító szavának, *értelmileg-érzelmileg* az a fájdalom marad meg a lelkében, amit a *vélt* szavak okoztak neki.

Úgy látszik, legjobb lenne a ráhatást a fiatal asszonynál kezdeni, már csak azért is, mert hiszen ő a leginkább szenvedő fél, Meg kell érezteteni vele, milyen szép és dicséretreméltó dolog a hála és szeretet, amellyel édesanyja iránt viseltetik, — de házasságkötése által egy másik síkra helyezte életét, mint amilyenen eddig haladt. Eddig csak anyjának *leánya* volt. Most azonban férjének *felesége*. Anyjáról most le kell szakadnia, férjével pedig *egybeforrnia*. XII. Pius pápa a *Casti Connubi*ban azt mondja, hogy a házasságban „elsődleges a lelkek egybekelése“. Tehát örömeivel, reményeivel kétségeivel, bűjával, bajával elsősorban,

vagy esetleg kizárólag férjéhez tartozik most már a fiatal asszony. És nem sirhatja ki bánatát édesanyja szívére akkor sem, ha férje nem mutat kellő megértést és érdeklődést felesége lelki, vagy idegállapota iránt. Akkor — bármilyen nehéz is — egyedül kell viselnie nehézségeit, mert minden szó, amit panaszsképpen elmond másnak — beleértve a mamát is —, csak rombolja, pusztítja házassága épületének szilárdságát, éket ver a házastársak közé. Sirni csak az Úr Is-ten előtt szabad, a mama előtt nem. Főleg akkor nem, ha ezeket a fájdalmakat éppen a férj okozta. Az ilyesmi maradjon kettejük ügye.

Az édesanyja iránti hálát kimutathatja ezer más módon: fokozott gyöngédség, tökéletes udvariasság, apró szeretetszolgálatok, pl. a házimunka egy részének titokban való csendes elvégzése, apró ajánlások, betegség iránt való érdeklődés, figyelmes gondoskodás stb. stb., de lelke-felének ezentúl a férjnek kell lennie, és cselekedni — ha csak bűnről nincsen szó — azt kell, amit és ahogyan a férj kívánja, nem pedig a mama.

Aztán a férjjel kell fokozatosan megértetni, hogy vannak bizonyos természeti folyamatok, amelyek pszichológiai hatásokat váltanak ki, s ezeket nagyon nehéz ellensúlyozni, a környezetnek, mint tényleket kell elfogadni őket. Ilyen fo-

lyamat, hogy az öregedő emberek-nél a nemeket jellemző lelkület mintegy kicserélődik: az öregedő férfi lágyabb, érzelmesebb, nőiesebb lesz, az öregedő nő pedig egyre férfiasabb, határozottabb, intézkedőbb, keményebb. Ennek a ténynek kihatásai elkerülhetetlenek. Jelen esetben ez még jobban hangsúlyozódik, mint általában, mert a mama hosszú idő óta özvegy, tehát a férfi helyét is be kellett töltenie a család életében. Aztán most a fiatalok a mama lakásában laknak, ami feltétlenül családfelei öntudatot ad neki, bármennyire küzd is ez ellen. Ehhez hozzá kell venni, hogy — mivel a háztartás vezetése, a bevásárlások intézése az ő gondja — egész nap azt, akkor és úgy kell tennie, ahogy ő éppen akkor jónak látja. Így természetes, hogy megszokja a diktatórikus módon való gondolkozást és intézkedést. Nem lehet elvárni tőle, hogy miután egész nap maga intézkedett, este, amikor a fiatalok hazajönnek, hirtelen változzék át lánykává, aki mástól kapja az intézkedéseket és utasításokat. Bizony ilyen esetben nem helyezkedhet a fiatal férfi arra az álláspontra, hogy „utóvégre én vagyok a férfi a házban“, ahogyan talán még apja tette. Ez nem kellemes felismerés, de ez a *valóság* komoly tekintetbevételre, és a vele való leszámolás. Sokat segítene a különlakás — bár ez sem oldja meg mindenestül a nehézségeket —, de addig, míg az lehetséges lesz, legalább *olajozni* kell a kerekeket, hogy ne nyikorogjanak és ki ne gyulladianak a surlódásban. E célból mindenekelőtt el kell határozniok a fiataloknak, hogy a mamára vonatkozó panaszaikkal nem nehezítik egymás életét. Az asszonyka eddig is elviselte a mama talán túl kateorikus „tanácsait“, hát viselte tovább is. A férfi egyenesen tiltja meg, hogy a két asszony nézeteltéréseibe beleavassák, mert ellenkező esetben a vesztes fél mindenestire ő lesz. A mama és lánya már ré-

gen napirendre tértek afölött, amiről vitatkoztak, de *nem tértek és nem is térnek* napirendreafelett, hogy ebben a vitában ő — ti. a férfi — melyiküknek az oldalára állott. Ez mindenestire súlyos sérelem marad az elmarasztalt fél lelkében.

De nemcsak negatíven, hanem pozitíven is tenni kell valamit a mama szeretetének megnyerésére, illetve megtartására.

A lelkiatjának kell most megértetni a fiatal férjjel, mennyire kamaszos eljárás lenne a jót elfogadni, mint valami természetes járandóságot, és nem érezni, hogy ezzel szemben tartozik is az ember valamivel. Ha szereti feleségét, szeretnie kell annak édesanyját is, aki ilyenné nevelte. De ezenfelül az ad neki otthont, fészket, — ki is béleli nekik puhává ezt a fészket, amelyben leveksi az asszonyról a házi munkát, és ezzel lehetővé teszi, hogy az asszony is kereső legyen és megvásárolhassa, amire leendő önálló háztartásában szüksége lesz. Hát még ha arra gondolunk, hogy az Úr Isten majd unokákat küld! Milyen megoldás, milyen biztonságérzés lesz a nagymama — egy ilyen erélyes, talpraesett, munkát és felelősséget vállaló nagymama — kezeiben tudni őket.

Nem várhatja-e el joggal egy öregedő asszony, aki már senkinek sem fontos (és aki ifjúságában sohasem engedte meg magának, hogy másnak is fontos legyen, mint egyedül gyermekének), nem várhatja-e az el, hogy legalább a családjának legyen fontos, és tőlük kapjon elismerést? Olyan nagy dolog volna néha egy csókor ibolyával vagy gyöngyvirággal felvonulni? Milyen nagy öröm volna a mamának, ha veje egyszer-egyszer egy különlegesen szép gyümölcscsel lepné meg, ha egy szelet csokoládét dugna titokban a párnája alá, ha önmagától fölajánlaná, hogy kicseréli a könyvtári könyvét, vagy ha egy új szemüvegtekot hozna a régi, kopott helyébe! Hát ha még

egyszer az is megtörténne, hogy mellé ülne, és azt mondaná, hogy szeretné a tanácsát kikérni ebben es ebben a kérdésben!

A mamával lesz legnehezebb dolga a lelkiatyának. Az anya — különösen ha özvegy, és különösen a leánygyermekre vonatkoztatva — gyermekeiben él tovább. Ez nemcsak szép költői mondás, de fiziológiailag és pszichológiailag is igaz. Az anya a leány életébe belehelyettesíti magát. De most már okosabban akarja csinálni, mint ahogyan eddig csinálta. Most már tudja, milyen cselekedetnek mi a következménye, most már tudja, hogyan kell az emberekkel bánni, most megvan a tapasztalata, hogyan kell azt csinálni, hogy az ember szép és boldog életet élhessen. És éppen akkor jön egy „idegen férfi“ (a vő), hogy vonuljon ki leánya életéből. És a tulajdon lánya, ha gyöngéden is, ha szelíden is, de mégiscsak arra kéri, hogy ne avatkozzék az ő dolgaiba. És a lelkiatya, akinél vigaszt kellene kapnia, és megértést, szintén azt mondja: hagyja a fiatalok ügyeit, egymás közti nehézségeit, várjon csendben, míg ők elintézik maguk között, ő pedig ne avatkozzék bele még csak egy megjegyzéssel, egy sóhajjal, egy könnycseppel sem. Nem azt jelenti ez, hogy haljon meg, mielőtt igazán meghalt volna?

Pedig hát a fiatalok életútja érdekében mégiscsak ezt kell kérni tőle. Meg kell tanulnia a „legnehezebb anya-tudományt“ (ahogy Sík Sándor verse nevezi): a fenntartás nélküli odaadni-tudást.

Ha ezt nem tudja megtenni, va-

lóban útjában áll gyermeke boldogságának. Persze egyáltalán nem biztos, hogy így is boldog lesz-e gyermeke, — ezer módja van annak, hogyan ronthatjuk el életünket — de legalább nem ő lesz a baj oka.

Ennek a „meghalásnak“ ezer negatívumában kell megnyilvánulnia. (A pozitívumokra nem térek ki.) Ne úgy ossza meg a lakást a fiatalokkal, hogy „hiszen hárman is elférünk“ — hanem mindenképpen úgy, hogy a fiataloknak meglegyen a maguk külön zuga, ahová a mama is csak *vendégként* lép be. — Ne kérdezze a mama az elmenőket: „Hová mentek?“, sem a haza-térőket „Hol voltatok?“ Majd elmeséli, ha akarják. — Ne tanácsolja nekik, hogy kikkel barátkozzanak, kikkel ne. Felnőttek, tudják, mit tesznek; ha nem jól teszik, majd megokosodnak a maguk kárára. — Ha valami kellemetlenség, vagy baj éri őket, ne gyönyörköd-jék abban, hogy „én megmondtam előre!“ Ha reménykednek valami-ben és fokozódik az életkedvük, ne csüggesse őket balsejtelmekkel. Ezer ilyen *nem* van még; hadd álljon itt befejezésül a legfontosabb: ne hozzon több áldozatot, ne végezzen el több munkát, mint amennyit jó lélekkel elbírná, ami testi-lelki erejéből telik. De amit ad, azt adja úgy, hogy soha *fel ne hánytorgassa*.

Mindezeket pedig nem elég egyszer elmagyarázni a három lelki gyermeknek. Velük kell küzdeni, velük ujrakezdeni, újra bízni... és a sikert az Úr Istenre bízni. F.

NAPLÓ

A SZÜLETÉSSZABÁLYOZÁSRÓL. Nemrégén olvashattuk a sajtóban az Egészségügyi Minisztérium tájékoztatóját a terhesség megelőzéséről és röviddel utána azt az ismertetést, amit a sajtó képviselője Batizfalvy János professzorral, a szegedi nőgyógyászati klinika igazgatójával folytatott beszélgetése kapcsán írt abból az alkalomból, hogy a budapesti I. számú nőiklinikán a nőgyógyász-orvosok a terhesség megelőzéséről tudományos előadásokat tartottak. Ezekből a közlésekből megtudjuk azt is, hogy bár a terhesség műtéti megszakítása a sebészet mai fejlettségi fokán alig jár közvetlen veszéllyel, azonban mégsem közömbös az egészségre, mert pl. rendellenes vérzéseket, gyulladásokat, méhen kívüli terhességet, meddőséget okozhat. Ezért az egészségügyi szakemberek a terhesség megszakítása helyett a terhesség megelőzését tartják helyesnek. Ez azonban csak úgy lehet eredményes, ha minél szélesebb körű felvilágosítást folytatnak, s egyúttal útbaigazítással szolgálnak a javasolt szerek és eszközök használatára.

Április hó folyamán a szegedi női klinikáról Zelenka Lajos dr. tollából az Orvosi Hetilapban közlemény jelent meg a fogamzásgátlásról, amelyben 35 irodalmi forrás és a klinika saját tapasztalata alapján felsorolja azokat az eljárásokat, amelyek a fogamzásgátlásnál szóba jöhetnek és amelyeket a klinika leginkább ajánl.

Körülbelül egyidőben került kezünkbe egy francia folyóirat,¹ amelyik közleményében hasonló problémával, vagyis a születésszabályozással foglalkozik. Minthogy nem egy érdekes orvosi és statisztikai adatot tartalmaz, bizonyára nem lesz érdektelen, ha a közlemény fontosabb adatait röviden ismertetjük. Franciaországban u. i. az 1956. év folyamán két javaslatot is terjesztettek elő, kérve az 1920. évi VII. 31. törvény 3—4. cikkelyének törlését, melyik megtiltja a fogamzásgátló eszközök eladását, s azok használatának a propagálását. A törvényjavaslatnak ui. az a célja, hogy a kriminális abortusok elszaporodását megelőzze a fogamzásgátló szerek használatával.

A közlemény írója felteszi a kérdést, vajon az eszközök, szerek és módszerek, amiket a fogamzás gátlására használnak, olyan ártalmatlanok-e, mint amilyennek mondják? Többek között hivatkozik az Indianapolisban tartott ankétára, ahol P. Vincent (1950) előadásában² hangoztatta, hogy nem kétséges, miszerint Indianapolisban a fogamzásgátlást alkalmazó területen a meddőség számaránya magasabb, mint a nem-malthusianus környezetben. Ennek alapján valószínűnek tartja, hogy a fogamzásgátló módszerek alkalmazása lehet az oka a meddőség emelkedésének.

Az ún. fiziológiai meddőség említett különbségében — úgy látszik — két tényező játszik szerepet: a születések eltolódása, vagy a fogamzásgátló módszerek nem közömbös befolyása a nemi szervekre. A továbbiak során a közlemény kiemeli, hogy a New-Yorkban működő születésszabályozó klinikán (Birth Control Clinics) az alkalmazott szerek hatásosságának számaránya általában 75%-nak felel meg, tehát nem teljes értékű.

Dr. R. Pearl (The natural history of Population. 1939.) a fenti tárgyra vonatkozólag írja, hogy 3—4-szer több az abortusok száma a fogamzásgátló szerek alkalmazásánál, mint akik azokat nem használják. Japánban³ még magasabb ez a számarány, mert a nyolcszorosára is felemelkedik, amint azt Tatsuo Honda említi. A francia szerző szerint, figyelemmel a demographiai adatokra, a meddőségnek három egymásba kapcsol-

lódó tényezője: a fogamzásgátlás, az abortus és a sterilizáció. Az utóbbi inkább nőknél fordul elő, bár azt az U.S.A.-ban nem ritkán a férfiaknál is alkalmazzák. További adat szerint 17 országban törvényerőre emelték, vagy eltűrik a fogamzásgátlást, 12 ország törvényesítette a művi abortust, 12 ország pedig engedélyezte a sterilizációt is, sőt két ország: Finnország és az U.S.A. bizonyos esetekben kötelezővé tette azt.

Erdemes megemlíteni, hogy számos szakorvos tapasztalata szerint a szokásos fogamzásgátló eljárásoknak gyakori kísérője az idegrendszeri károsodás és a sterilitás. Ezt különben dr. Tóth Aladár makói főorvos is említi „A fiziológiás és afiziológiás születésszabályozás, 1956.” című kézirat munkájában. Az idegrendszeri károsodás megelőzésére Ch. Brisset (Gyn. Pratique 1955) megfelelő sexuális nevelést javasol, ami viszont szerinte az erkölcsi magatartás problémáját is magában foglalja.

Dr. Westman Azel, az 1955. évi Tokióban tartott nemzetközi demographiai megbeszélésen hivatkozva az 1938. évi születésszabályozásra vonatkozó svédországi törvényre, kiemeli, hogy ez a remény, miszerint a jelzett törvény az abortusoknak hatásos védőgátja lenne, nem vált valóra. Így pl. Svédországban a törvényes abortusok száma 443-ról 1938-ban 6328-ra emelkedett 1951-ben, azaz 100 szülést véve alapul, 0,5-ről 5,8-ra emelkedett az abortusok arányszáma.⁴

Kifejezi azt az aggályát is, hogy a fogamzásgátló módszerek elterjedése és a bennük való nagy bizalom csak növelheti azoknak a fiatal terhes leányoknak a számát, akiket eddig a fogamzástól való félelem tartott vissza a teherbeesés lehetőségétől. A férjes nőket egy sikertelen fogamzásgátlás a nem kívánt terhességük megszakítására indíthatja.

A japán Koya Yoshio szerint az eugénikai védelmi törvény (1948) óta az abortusok száma évről-évre növekszik, úgyhogy az az ártalom, amit ez a növekedés okozhat az egészségnek és a közérkölcnek, kezdte nyugtalanítani a közvéleményt, ami a kormányt különböző ankétok tartására készítette.⁵ Ugyanez a szerző jegyzi meg, hogy hivatalos abortust 83%-ban gazdasági és 17%-ban orvosi javallat alapján végeztek. De nemcsak Japánban, hanem Európában is előfordulnak ilyen esetek, pl. Dániában, ahol az orvosi javallat alapján végzett abortusok arányszáma 50%. A szerző a továbbiakban arra hivatkozik, hogy a franciákat a túlnépesedés ugyan nem zavarja, mint a japánokat, de céljuk: küzdeni a kriminális abortusok ellen és a családok boldoggá tételéért. Bár a hivatalos célok különbözőek lehetnek, az eredmények nem változnak, mert hiszen az emberek ugyanazok, függetlenül a földrajzi szélességtől. Arra a kérdésre, hogy a „Birth Control” vajon nem befolyásolja-e a születéscsökkentést, a francia népesedés számarányára vonatkozólag a szerző közli az Egyesült Nemzetek néhány statisztikai adatát. Eszerint az 1800. év (18%) óta folyamatosan csökken, mégpedig 1900-ban 13%-ra, 1930-ban 11,2%-ra a születések számaránya, úgyhogy az európai országokhoz viszonyítva Franciaország 1970-ben már aligha remélhet 6%-nál magasabb számarányt. A demographiai tanulmányok intézete⁶ szerint a számadatok arra utalnak, hogy ha egy családban a gyermekek száma négynél nem több, az illető ország népének számbeli megerősödését sem lehet várni. A további statisztikai számadatokat mellőzve, a szerző Franciaországra vonatkozólag azt hangoztatja, hogy nem fogják tudni a törvényes abortust megszüntetni, ha engedélyezik a contraceptiot, ami vonatkozik főleg a fejlettebb nemzetekre.

Alfred Sauvy, az angolszász malthusianizmusra utalva, kiemeli, hogy ezzel a módszerrel éppen az értékesebb egyének szaporodását gátolják

meg, ami természetesen vonatkozik egész társadalmi és népi rétegekre is, s ezzel csak a contra-selectionnak nyitnak utat.

Japánban A. Okasaki professzor a fogamzásgátlás propagandájára hivatkozva aggodalmának ad kifejezést, amidőn azt írja, hogy ez az erkölcsök lazulására vezethet, főleg az ifjúság körében. Az eszközök gyártói és eladói bizonyára nagy haszonra tesznek szert, de csak az eddig szigorú japán erkölcsök feláldozása árán.

A születésszabályozásra vonatkozó oktatás egyes országokban annyira elterjedt, hogy pl. Angliában 190, Amerikában 500-nál több, Japánban 700 klinikának nevezett külön intézményben folytatják ezeket az oktatásokat és az eszközök alkalmazásának gyakorlati kivitelét. Az U.S.A. államában Massachusetts és Connecticut államát (kat.) kivéve, az orvosok fel vannak jogosítva, hogy pácienseiket a fogamzásgátlásra vonatkozó tanácsokkal lássák el.⁸ Svédországban a fogamzásgátlást többé-kevésbé nyíltan a múlt század vége óta gyakorolják, de csak 1933-ban, a „szekesztuális nevelés nemzeti ligájának” létesítése óta vált hivatalossá. A protestantizmus, mint államvallás elfogadja a contraceptiót, s így a fogamzásgátlást igénybe vevők számára az lelkiismereti problémát sem jelent. Svédország véleménye szerint a fogamzásgátlás alkalmazásával elkerülhetik az abortusokat és a nem kívánatos szüléseket. Ám a közölt statisztikák arról tanúskodnak, hogy azokban az országokban, ahol a „birth control”-t gyakorolják, az abortusok száma inkább emelkedett. Erdemes azért az alábbi statisztikai adatokat is közölni: 1936-ban 400 törvényes abortus szerepelt, 1942-ben 568, 1944-ben 1088, 1945-ben 1623, 1946-ban már 2400 és 1947-ben 3400 volt az abortusok száma.⁹

Az Egyház bizonyos esetekben, komoly indokok alapján nem kifogásolja a fogamzástól való megtartóztatást, tehát a születésszabályozást, de csak olyan módon, ami a természet rendjével nem ellenkezik. Ez a módszer az Ogino—Knaus-féle periodikus megtartóztatás, ami azt jelenti, hogy a házastársak nemi érintkezése csak azokon a napokon történhet, amikor az eddigi kísérletek és tapasztalatok alapján fogamzás nem várható. Tehát a házastársaknak időszakonként megtartóztatásra szükségük van.

Az Ogino—Knaus-féle módszer kiegészítőjének tekinthető az az újabb megfigyelés, amely a végbél felől, vagyis az ún. alaphőmérséklet egyéni jellegének a reggeli órákban néhány hónapon át történő megállapításából ered. A hőgörbe viselkedésétől függően, ugyanis a tüszőrepedés idejére lehetne következtetni, aminek az ismerete a periodikus megtartóztatás szempontjából roppant fontos.

Természetesen a módszer alkalmazhatóságának megállapítása egyénenként a szakorvos útján történhet azok számára, akik ezt kívánják.

Egyébként XII. Pius pápa 1951. évi november 26-i allocutiojában a születések „szabályozását” az isteni törvénnyel összeegyeztethetőnek mondja, célozva az Ogino—Knaus-féle módszerre.

Ennek a módszernek az alkalmazása azonban, amire Batizfalvy professzor is figyelmeztet, elég körülményes és bizonyára nem minden nő képes a jelzett módszert az előírás szerint igénybe venni. Azok a megtartóztatási napok, amelyekre a házastársaknak a fenti módszer alkalmazásánál szükségük lehet, semmiképpen sem jelenthetnek elviselhetetlen terhet. Bizonyos önfegyelemre és morális magatartásra az élet különböző körülményei között amúgyis minden embernek szüksége van. Ez a természetes erkölcsi tudat és érzés mindenkinek a sajátja, függetlenül a fajtól és a világnézettől. Hiszen többek között Gandhi, a nagy indus államférfi is hirdetője volt ennek a természetes erkölcsnek.

Elsősorban mi orvosok, akiknek alkalmunk volt az alapvető és alkalmazott tudományokban a természeti törvényeket megismerni, de még nem kimeríteni, érezzük kötelességünknek azokat még alaposabban kiismerni és megbecsülni, hogy embertársaink egészségét minél jobban szolgálhassuk.

Ez különben a fejlődő orvostudomány álláspontja és ezt az álláspontot vallja az Egyház is.

A világszerte elterjedt születésszabályozás, amit tudvalevőleg a különböző országok szakemberei sem ítélnék meg egyöntetűen, ma nálunk is az érdeklődés középpontjába került azzal a szándékkal, hogy mint megelőző védekezés, népünk érdekét szolgálja.

A közeljövő mutatja majd meg, hogy orvosi és demographiai szempontból mennyiben fog megfelelni az a hozzáfűzött reményeknek.

Rövid ismertető cikkünk végén örömmel emlékezünk meg az Egészségügyi Dolgozók Szakszervezete Orvos Szakosztályának állásfoglalásáról, az orvosetika néhány elvi kérdésében. Ebben az állásfoglalásban kiemeli a Szakosztály Vezetősége, hogy az orvosi munka hivatásszerű művelése magas etikai követelményeket támaszt az orvossal szemben. A továbbiakban felsorolja, hogy mik azok a követelmények, amiket a lelkiismeretes orvosnak tevékenysége területén mindig szembe előtt kell tartania, hogy magatartásával az etikus orvos jelzőjét érdemelje ki. Tudás, etikai magatartás és emberszeretet azok a tulajdonságok, amelyek az igazi orvost mindenütt jellemzik.

1 St. Luc. Paris 1957. No. 10.

2 P. Vincent: Population. 1950. No. 1.

3 Tatsuo Honda: Extent of diffusion of fertility control in Japan. Rapport présenté au Congrès Mondial de la population a Rome. Sept. 1954.

4 La limitation des naissances en France. I. N. E. D. Population. 1956. No. 2.

5 Hoya Yoshio: A Study of Induced abortion in Japan and his significance. The Milbank Memorial Fund Quarterly. Jul. 1954. 32.

6 Limitation des naissances en France. I. N. E. D. (loc. cit.) p. 224.

7 Le problème et la politique démographique en Japon.

Prof. A. Okasaki: Population. 1952. No. 2.

8 H. A. Boyman: Mariage for moderns. 1942. Edition revue en 1954.

9 La Suede et la Contraception. M. Pouvreau—Romilly.

La Sage Femme Cath. Oct. 1957.

(Dr. Bochkor Ádám)

AZ OLVASÓ NAPLÓJA. Évek és művek címmel 1934 és 1956 közt írt kritikáit és tanulmányait gyűjtötte össze Vas István. A kötet igen változatos és színes. Van benne könyvkritika (s csak most látni, milyen jószemű, a dolgok lényegére tapintó kritikus Vas István), van naplójegyzet, vita, emlékezés, nagyobb igényű esszé; és szó esik benne többek között a fordítás elvi és gyakorlati problémáiról, „irodalmunk időszerről kérdéseiről”, Villonról és Kosztolányiról, az angol barokk líráról és Babitsról, Molière-ről és Schiller-ről, Apollinaire-ről és Radnóti Miklós-ról. Főületességgel, esetlegességgel a legrövidebb „karcolatban” sem találkozzunk. Vas István mindenről alaposan beszél, mindennek azzal a becsúszással ül neki, hogy a dolog lényegéig hatoljon.

Pedig tanulmányainak egy része alkalmi föladatot old meg. De ezek az alkalmi tanulmányai arra adnak példát, hogyan kell teljesíteni az ilyen föladatokat, hogyan kell szerencsés szervességgel a kapott föladatot beleilleszteni, belenőveszteni a magunk szellemi építésébe. Nemcsak elmélyedő alaposáguk, nemcsak a megoldás ritka becsületessége a minztaszerű, hanem az is, ahogyan egy-egy „téma” a legszemélyesebben saját ügyévé forrósodik, saját organizmusának új gyarapodását jelenti. Eh-

hez a szellemnek nemcsak állandó éber készsége, értékeket asszimiláló gyakorlata kell, hanem bizonyos nagyobb formátuma is.

Vas István, tudjuk, nemcsak egyik legjelentősebb mai költőnk, hanem egyike legjobb, leglelküsimeretesebb és mestersége minden szabályját, művészete minden fortélyát ismerő műfordítóinknak (mutatják ezt a kérdéssel foglalkozó kitűnő tanulmányai, s az egész könyvet át- meg átszövő okos, találó, fontos megjegyzései). A költő-fordító számára pedig — (akit egy egész világ választ el a fordító-iparosoktól) — a fordítás voltaképpen birtokbavétel, hódítás. Nos, az Évek és művek egyik-másik tanulmánya — például Goethe *Wahlverwandtschaften* járól, Shakespeare *III. Richárd* járól — olyan, mint egy-egy komoly fordítói hódítás jegyzőkönyve; regisztrálása annak, ahogyan a fordító-költő mind beljebb s beljebb hatol annak a költőnek és műnek a világába és környezetébe, akit és amelyet tolmácsolni akar. Az igazán jó, nemcsak formában, hanem lélekben és stílusban is hű fordításhoz ugyanis többnyire nem elég sem a szöveg pontos megértése, sem a magyar nyelvi lelemény; szükség van ehhez a fordító bizonyos tudósi, filológiai munkájára is — hiszen különben vajmi nehéz lenne (mint Rába György igen találó fogalmazása mondja), „tisztában lennie a fordítandó költő irodalomtörténeti helyével”, enélkül pedig megoly erős intuícióval megáldva is csak vaktában tapogatódzik. Ez a „tudós” munka azonban igen gyakran elporlik, miután teljesítette elsődleges rendeltetését, azt tudnillik, hogy hozzásegített az eredeti megértéséhez. Vas Istvánnal azonban abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy ezt a fordítói „segédudományt” sem veti meg, ezt is megformálja — aminek aztán új esszé-irodalmunk néhány maradandó teljesítményét köszönhetjük. Valószínűleg azért, mert szellemi életének medre is, árama is széles; igényeit nem korlátozza egyetlen területre, hanem az irodalom — és művészet — minél terjedelmesebb (és mindegyre terjedelmesebb) egészét igyekszik átfogni. Jellegzetesen humanista vonás ez magatartásában.

Ilyen — reneszánszkori értelemben vett — humanista vonás az objektivitását fűtő indulat is. Nem mintha tanulmányaiban lírikus lenne; hiszen a szó közkeletű (romantikus eredetű) fölfogása szerint még lírájában sem az: még ott sincs benne semmi kitarulkozási hajlam, semmi erőszakos vallomástévő készség. Tanulmányainak „lírája” elsősorban abban a makacs, tartózkodásában is határozott és bátor indulatban nyilatkozik meg, amellyel az irodalom egy-egy méltánytalanul elhanyagolt, vagy méltatlanul megsértett s félreértett értékéért sikraszáll, abban a szilárd meggyőződésben, hogy — mint Vörösmarty és Babits című polemikus tanulmányában írja — „a szocializmus arra hivatott, hogy tágítsa, nem pedig hogy szűkítse eszmévilágunkat”.

A tanulmányok másik „lírai” vonása a bennük keringő szenvedély. Az irodalom, a költészet olyan Vas Istvánnak, mint a villamos áram: lényeg legmélyén egyszerre fölizzítja ezt az inkább visszahúzódásra hajlamos és szekpszire nevelődött szellemet (egy jegyzetében, 1944-ből, egyenesen „irodalmi nihilizmust” emleget). Szenvedélyének lényege — saját, önjellemző szavai: „Az értelem élményeit ugyanolyan valóságosan átéli, mint az ösztönök élményeit”. Epp oly valóságosan, illetve — még hangsúlyosabb fogalmazásban — épp olyan egzisztenciálisan. Az, amivel foglalkozik, legyen akár az angol barokk líra, akár Apollinaire, számára nem pusztá „téma”, hanem mihelyt foglalkozni kezd vele, nyomban „létűgýévé” válik; föltett célja elérésén egész szellemi egészességét kockáztatja, még akkor is, amikor látszólag a tudós szenvtelenségével regisztrálja és az esztéta aggályosságával mérlegeli a tényeket.

Hangját éppen ez a leplezettség teszi különösen vonzóvá: az, hogy egzisztenciális szenvedélyét szemérmes fegyelmezettséggel palástolja — korábban, fiatalabb éveiben néhol bizonyos ironiával, nyelvkezelési virtuozitásokkal, később, már egyre puritánabbul, az elemző és okfejtő tárgylagossággal. A figyelmes olvasónak ugyanis lehetetlen észre nem vennie a tanulmányok folyamán ezt a „fejlődést”, azt a belső érzést, mélyülést, keményedést, ami elsősorban a stílus kezelésében nyilvánkozik meg. Könnyen láthatni ezt két olyan személyes jellegű írás összevetéséből, amilyen A mérleg 1943-ból és a Babits lakása 1956-ból. A két évszám közti majdnem másfél évtized folyamán Vas István bizonyos jellegzetesen negyvenes évekbéli alexandrinizmusból („Alexandria hátrányait el kell viselnünk: bolondok vagyunk, ha nem nyúlunk ajándékai után”) eljutott az érett és sokat tapasztalt férfi álláspontjára, melyet egykori legjobb barátja, Radnóti Miklós emlékére idéző írása végén így foglal össze: „Radnóti nemcsak egy izgalmas művet, tökéletesen nagy verseket hagyott ránk örökbe, hanem az emberi és művészi helytállás és hősiesség zavarbaejtő, képtelen és mégis kötelező példáját.”

Az Évek és művek nemcsak gazdag olvasmány, nemcsak magas színvonalú tanulmányok gyűjteménye, hanem belső fejlődésvonalában szép és mai kultúránkat gyarapító dokumentuma az emberi és művészi helytállásnak és szolgálatnak is. (*)

SZINHÁZI ŐRJÁRAT: — Az angol színpad új fenegyereke, John Osborne. — Valamit temetnek, gyászolnak és siratnak Angliában és ennek a gyászkörusnak egyik rikító tenorja a huszonkilenc éves John Osborne. Egyik gyöngébb darabját, „A komédiást” nálunk is játsszák, a reája legjellemzőbb „Dühöngő ifjúság” címűt pedig Ottlik Géza konzzenziális fordításában most jelentette meg a Modern könyvtár. Ez a színjáték színpadi műnek is nagyon épkezláb háromfölvonásos mű. Hármastagozódását azért hangsúlyozzuk, mert szerzője nem esik abba a smokkságba, hogy modern darabot írván, egy vagy két végevárhatatlan fölvonás Prokrusztesz ágyába gyömöszölje cselekményét. Három fölvonás, öt kép, ugyanazon a színen néhány hónap alatt pereg le. Kődös, esős angolai vasárnap délutánokon négy fiatal ember marcangolja egymást, marcangolja a régi Angliát, amelyet börtönnnek érez s mert eresztékei lazulnak az építménynek, s bedőléssel is fenyeget: kiutat keresnek belőle. A négy fiatal szereplő és a hozzájuk csatlakozó egyetlen öreg, a Viktória korabeli Redfern ezredes tökéletes zenei ötszólamúsággal szólaltatják meg a szerző mondanivalóját. Osborne tehát a színpad avatott mesterének ígérkezik, nem hiába színészkedett egyideig: ismeri a színpad akusztikáját. Helyezteinek kényességével pedig, bár majdnem melodramát ír, versenyre kél Molière-rel. S hangban, szóban, nyerseségben keresi a meghökkentőt, az eddigi színpadon el nem hangozhatót. Értékei persze nem ebből a kamasz-mirigyek diktálta féktelenségből származnak. A szerző így éri el, hogy vitázzanak róla, belemélyedjenek darabjába és a szleng-szerű szókimondás mögött fölismerjék komolyabb mondanivalóját.

Ezt az ötszólamú darabot legjobban a szereplők egymásután való jellemzésével ismertethetjük meg az olvasóval. A dühöngő ifjú, az „Angry Young Men” Jimmy Porter. Huszonöt év körüli magas sovány fiatalember. Lelkét-szellemét állandóan gyötöri-marja a kétely, a lázadás, mert „rossz korban született”. Kortársunk tehát. Azzal a különbséggel azonban, hogy míg mi kifelé tartunk az alagútból és egyre jobban földereng előttünk a jövő képe, angol megfelelőink még csak a tátongó alagut kezdő sötétségét látják s vadul hadakoznak, csapkolódnak s nem is találják

igazi ellenfelüket. Jimmy proletár származású, csak anyjának vannak „társaságbeli“ rokonai. De teljesen a szegények, az elnyomottak oldalán áll a konvenciókba süllyedt „társaságiakkal“ szemben. Egyetemet végzett, de volt már újságíró, könyv- és porszívó ügynök, zenekart alapított és jelenleg egy kis cukrosboltból él, kevés munkával, hogy annál több ideje legyen dühöngeni a fönnálló rend ellen.

S ez a proletár származású Jimmy anyja társasága révén egy bálon megismeri Alison, Redfern ezredes Indiából nemrég hazatért lányát. Később házasság csődjekor bevallja Jimmy: „Hát igazán tévedtem volna, amikor azt hittem, hogy az emberi lélekben és szerelemben — lobog valami — valami — hatalmas férfiasság, amely a magához hasonló lángolást keresi?“ Alisonben sejti ezt a lázadást, de a leány konvencionális angol nevelést kapott, apja még 1914-ben hagyta el a hatalma csúcsán álló Angliát, ahova 1949-ben tért véglegesen vissza. „Szegény jó apus — ő is azok közül a szívós öreg fák közül való, amelyek ittmaradtak mutatóba a századforduló őserdejéből s most nem értik, hogy miért nem süt többé a nap.“

Alison azonban apja és főleg gyűlölködő anyja ellenére titokban feleségül megy ehhez a Jimmy Porterhez s házasságukban, egy kis közép-angliai padlásszobában mondhatni lejátszódik a régi Anglia és proletariátus sajnos sokszor tragikomikus párviadala.

Két fiatal szereplő egészíti ki ezt a harcot. Jimmy barátja, Cliff, paraszt származású, maga erejéből kiművelődött férfi. A másik pedig Heléna, Alison „jótársaságbeli“ barátnője, akiből staggione színésznő lett s ott lebeg a két szembenálló osztály között. S bár kissé ledér életet él, neki van a legtöbb érzeke a metafizikai kérdések iránt. Vallásos is, hisz a jóban és a rosszban. A többiek még nála is iránytű nélkülibb lelkek.

Jimmy házassága alatt sem váik meg proletár barátaitól, Cliffel meg éppen hármásban lakik s Alisonnak kell a két férfit mindennel ellátnia. Jimmy mintha csak bosszúból nősült volna az általa annyira gyűlölt jó társaságból, Alison túsznak tartja az ellenfél táborából és mert rendkívül imponál neki a szokványos angol nevelésű nő szenvtelensége, önuralma, kibillenthetetlen modora, fenegyerek módjára állandóan inzultálja és lehetetlen helyzetekbe kergeti feleségét. Mikor nincs pénzük, meghívattják magukat Alison gazdag ismerőseihez és rokonaihoz, ott mindent feldolnák és felfalnak, kölcsönöket pumpolnak, amit a házigazdák azért adnak meg, hogy szabaduljanak tőlük s csak akkor utasítják ki őket, mikor Jimmy egyik hasonszóró barátja egy kiskorú lányukat is el akarja csábítani. Valami furcsán értelmezett osztályharcot folytatnak tehát s annál inkább fölháborodnak, minél kevesebb ellenállásba ütköznek.

Jimmy hol a nadrágot, hol az inget húzza le barátairól felesége és barátnője társaságában, hogy azt a nők kimossák, vagy kivasalják, — persze nyílt színen — szóval a szerző a naiv közönség elképesztésére is minden eszközt igénybe vesz. Feleségének gyötrelmében pedig Jimmy a lelki, de még a testi szadizmus eszközeit is fölsorakoztatja. Alison anyjáról való vélekedése az anyósviccek gorombaságán is túlszárnyal és mégcsak humorral sem enyhíti szavait, ami csupa véres marás. De Jimmy csak dühöng, őrzöng, marcangol s közben vad dühvel szereti feleségét. Már maguk is megegyeznek abban, hogy csak állati síkon békülhetnek meg kis időre. Jimmy a mackó és Alison a mókus, akiknek egy barlangban kell élniök s a testi vágy, némi alkohol időnként feledtetni velük szerencsétlenségüket.

Már három éve tart ez a házasság, amikor Alison észreveszi, hogy áldott állapotba jutott. Nem meri titkát elárulni férjének, előbb Clifftet avatja be, azután Helénát, aki szintén odaköltözik az ő penziójukba. Heléna, a vallásos szubrett erős egyéniség, színpadi sikereinek titka is egyéniségében van. Fölveszi a harcot Jimmy ellen s mert egyre jobban beléje szeret, egyszerűen sürgönyöz Alison apjának, Redfern ezredesnek, vigye haza a leányát. Jimmy közben egyik külföldre vándorolt barátja anyjának halalos ágát őrzi, nem is találkozik feleségével s az elárvult lakásban Heléna fogadja őt. Az elkeseredett férfi ugyanott folytatja a szerelmet és a marakodást a barátnővel, ahol feleségével elhagyta. Legfeljebb Heléna nem olyan jó mazohisztikus anyag számára, mint Alison volt. Azért valahogy megvannak.

Alison azonban nem tudja megszűlni gyermekét s reménye is elvész, hogy valaha még szülhessen. Betegen, összetörtén tér vissza néhány hónap múlva. A vallásos szubrett azonnal kész a szakításra. Ő mindig tudta, hogy van jó és rossz, hogy nem lehet senki sem boldog embertársra fájdalma árán és a vétek nem vezet jóra. Csomagol és távozik. S most mintha a Makrancos hölgy tragikus változatát élnék át — Osborne darabjában sok a színpadi reminiscencia — Alison bevallja, miért tért vissza: „Arra gondoltam: bárcsak, bárcsak most láthatnál, ilyen csúnyának, ilyen ostobának és nevetségesnek. Erre vágytál mindig, hogy ezt érezzem. Ebben akartál lubickolni! Tűzbe vetettek, tépnek a lángok és semmi mást nem akarok, csak meghalni! A gyereked is bele pusztult, meg a többi is mind, aki még születhetett volna neked! De annyi baj legyen, gondoltam, ha egyszer ezt akartad tőlem. Hát nem látod! A sárban fetrengek végre! Hason csúszom! Lubickolhatsz a könnyeimben! Ó, Istenem!... És ezzel odaomlik Jimmy lábához, aki ezután a produkció után megenyhül és „mulya érzélgős fajta mackónak“ nevezi magát, aki ezután majd óvatosan él együtt mókuskájával a barlangban.

Disszonanciáiban is harmóniába olvadó darab, mint a bartóki muzsika. A modern ember keserű ízű, viszonylagos megnyugvásérzete hatja át, amely nem a boldogságot, hanem a meghajszolt vad pihenő lerogyását produkálja csak. Osborne fiatal ember s minden emberismerete mellett is előre elképzelt sémákban gondolkodik s azok mintájára formázza alakjait. Van azonban egy nagy írói erénye. Szereplői talányosak, sokrétűek s mint valami velencei csillár függelékei, prizmás fénytörésekkel mutatnak új meg új alakot. Jimmy és Alison, a proletárság és a középosztály sémás megismerésítői a leggazdagabbak ebben a sokoldalúságukban. Igazi embereknek fogadhatjuk el őket, patológikus vonásaik ellenére is. Az angol proletariátus és az angol középosztály megtestesítőinek azonban semmiképpen sem. Osborne számára kítűnő trambulín, hogy erről a félig cinikus, félig nyegle álláspontból ugorják fejest az angol színházi közönség lelkiismeretébe, hogy ott a meghökkentés eszközeivel borzoljon hullámokat. Magasra csaptak körülötte a hullámok és darabja nyomán egy „Angry Young Men“ című írói társaság is alakult. Azoké az íróké, akik dühösséggel, haggal néznek vissza a múltba. Hiszen a darab eredeti címe is ez: „Look Back in Anger.“

Osborne darabjának mégis vannak metafizikai távlatai is. Gyűlöli az embertelenné szenvtelenedett angol társasági életmódot s ezt üldözi feleségében is: „Ha születnék egy gyereked és meghalna... — sziszegi feléje az első felvonásban. — De előbb növekedjen egy kicsit, amíg a rózsaszín ráncokból és radirgumi-maszatból ki nem bontakozik valamilyen felismerhető emberi arc. Ó, bárcsak láthatnálak, amikor ezt el kell viselned. Talán magad is valamilyen felismerhető emberi lényé változnál

át. Ámbár kétlem...“ Jimmy tehát politikai és közéleti dühöngése közben vadul keresi a maga és a felesége számára is a szenvedést, mert ösztönösen érzi, hogy csak ez teszi emberré az embert. S ezért kell hűvös, régi angol nevelésű feleségét is összetörnie. Jimmy dühöng, mikor felesége a templomba menekül gyötrelmei elől. Hiszen proletárapja a spanyol polgárháború egyik hőse volt s ő ott volt a haldokló apa mellett. Meggyűlölte még a harangszót is. S mikor barátja anyja haldoklik, mégis ő az igazi keresztény, aki virraszt a szegény öregasszony mellett s a temetőbe is kikíséri.

Osborne lázadó és dühöngő ifja mögött tehát egy keresztényi igény tátong. Ott próbálja folytatni, ahol G. B. Shaw a Szent Johannával pályája csúcspontjára ért, de még nem ér föl ideig. Küzdelme azonban őszinte érdeklődést érdemel a haladásban sohasem lankadók részéről és éppen ezért kell nekünk, katolikusoknak vele foglalkoznunk. Hiszen a fagyos közöny jégpáncélját repeszti a konvencionális angol lelkiületen. Ez pedig olyan munka, hogy melléfogásai ellenére is rokonszenvűnket érdemli ki vele. (Possonyi László)

KÉPZŐMŰVÉSZET. *Benczur emlékkiállítás.* Ünneplés, méltóságos hűvösség, tekintélyes méretű terjedelem fémjelzi Benczur festményeit. Hatalmas vásznairól a történeti mult dicsőséges lapjai ragyognak ránk. A millenáris emlékév örömtűzei még nem hamvadtak el a nemzet szívében és még jódarabig dicsfényt vetnek a korabeli művészi megnyilatkozásokra. Benczur bőven élt a kedvező alkalmakkal. Káprázatos koloritja, hibátlan rajztudása, pontos és természetű ábrázolása, nagyvonalú komponáló készsége s nem utolsósorban fáradhatatlan munkabírása, valamint az a becsvágya, hogy maradandó alkotásokkal szolgálja a nemzeti büszkeséget, egymást erősítve járultak hozzá, hogy belőle lett a kor hivatalos festője. Tetemes hivataltal megbízásai, megrendelések, alkalmi festései után vajmi kevés ideje maradt, hogy a maga kedvtelésére művészi álmait megvalósításra gondoljon. Akadnak ugyan gondúzó alkotásai is: etikettszerűen gáláns erotikus képek, pufókarcú gyermekek virágok közepett, idillikus családi csoportképek, sőt tájképek is, mindezek azonban nyomot hagytak a külsőségek pazar ábrázolásához szokott festési módor s az immár megerőltetés nélküli kivitelezés kényelmén. Benczur engedte, hogy dédelgessék és észrevétlenül bebalzsamozta magát valamilyen elkerülhetetlen akadémikus pózba, annak a veszélyével, hogy a megfestéskor frissnek ható szépség idővel megapad, elveszti hamvasságát és tartósan nem tudja lekötni az érdeklődést. Kissé bizony kiábrándító rutinnal fest. Azt kell vélnünk, nem szenvedett eleget, könnyen, fáradtság nélkül hullott ölébe a világhír. Nem volt követelő, szigorú, elégedetlen önmagával szemben. A hangos, múlt dicsőséget választotta az önkínzásokkal meg-megújuló kétségekkel övezett keskeny, meredek és csuszamlós kapaszkodó helyett.

De rangja elvitathatatlan festőink legjobbjai között. Látványos történeti kompozíciói ma is bámulatot keltenek. Ünnepi művészet ez.

Csak az a kérdés: vajon igazán nemzetnevelő, építő hatású, mindenkor időszerű, elavulhatatlan örök művészet-e? Sem kegyeletet, sem érthető érzékenységet nem szándékozunk sérteni, amikor minden tiszteletünk mellett megállapítjuk, hogy jobban szeretjük, szerényebb külső mellett is, a mélyebb, bensőséges művészetet, ahol nem a divat irányít, hanem egységgyedül a lélek, a parancsoló benső szükség.

Emlékezés Fáy Dezsőre. Hetvenéves volna, ha élne. Gyenge szíve és sebezhető érzékenysége ölte meg. Pedig, hogy szeretett volna még élni! Tële volt munkatervvel, alkotási lázzal, az érett, nagy művész kidolgozatlan álmaival! Hamar elfeledték. Pedig ha élne, bizonyára a Kossuth-díjas, kiváló művészek között foglalna helyet, mert nem lehetne nélkülözni nagy tudását, biztos ítéletét, tévedhetetlen stílusérzékét. Legkiválóbb könyvillusztrátoraink közé számított. Már fiatalon országos hírré tett szert Arany Nagyidai cigányainak kongeniális illusztrálásával. Kitűnően értett ahhoz, hol és mikor kell kiegészítenie rajzzal a szöveget, mit kell hangsúlyoznia, kiemelnie, részleteznie, mit nem szükséges a fölösleges ismétlés, a kettős ábrázolás elkerülése végett kifejeznie, s mikor kell viszont rajzilag is alátámasztania, a nyomaték kedvéért, kontrapunktikus kísérettel ellátnia valamely jelentős írói, vagy költői mozzanatot.

Seregnyi magyar és külföldi szerző művét ékesítette szemgyönyörködtető, célbatalálónan jellemző, világosan érthető, szórakoztató, az értelmet megvilágító s a szöveget mindig dallamosan kísérő illusztrációival. A külföld is felfigyelt munkásságára. Angolok, olaszok, németek méltatták. Ha kimagasló tehetségét nem bujtatta volna mértéktelen szerénysége mögé, méltánylását anyagi jólét is koronázta volna. Szegény maradt haláláig. Sőt még a kialakított bérét, megígért jutalmát se kapta meg mindig. Kijátszották és kihasználták, élehetlensége miatt még ki is nevették, de nem segítettek rajta. Gyöngéden szeretett családjában és elmélyedő művészetében talált vigasztalást.

Már mint gyermek, elárulta rajzkészségét. Margittay Tihamér, korának egyik legnépszerűbb genre-kép festője, részesítette először szakzerű oktatásban. Majd felferülve, Münchenben járt Hollósy Simon iskolájában. Párisban négy hónapot töltött. De a legmélyebb hatást Olaszország tette romantikus képzeletére. Gulácsy Lajossal együtt bebarangolta az olasz városokat és különösen Verona, Padua, Sziena kitűnő emlékekkel gazdagította. Bibliai és történeti tárgyú képeket festett. Megihlették történeti multtól terhes olasz városok zegzugos utcái, kiszögelő torrecskéi, ódon épületei, váratlanul felbukkanó szökőkútjai és meglepő szoborremekai. Terveket szőtt nagy kompozíciókról, állami megbízásokról, nagy festőhöz méltó komoly feladatokról.

Külföldi útjairól hazatérve fiatalon megnősült. Nem értett az önreklámhoz. Valósággal ki kellett emelni az ismeretlenségből. Nem véletlen, hogy mint könyvillusztrátor tünt fel s ki is kötött ennél a művészetágnál, amelyet magas fokra emelt és művészi tökélyre fejlesztett. Bár a festéssel később sem hagyott fel, igazi felkarolás és bátorító megrendelés híján csüggedésre hajlamosan azt mégis csak elhanyagolta az illusztráció mellett. Finom portréi, élményerejű visszaemlékezéseiből táplálkozó kompozíciói Gulácsyval némileg rokon, mégis önálló, egyéni stílusú művész-karakter kibontakozását sejtették.

A világsiker így se maradt el. Dante Divina Comedia-jához komponált fametszetei a hatalmas irodalmi műhöz méltó remeklések. Rengeteget tanult, olvasott, kísérletezett, amíg érzése szerint megérett arra, hogy Dante munkatársává szegődjék. A legilletékesebb, Babits Mihály rajongott e fametszetekért. Azt írja Fáynak egyik levelében: „A metszetektől mindenki, aki nálam látta őket, el van ragadtatva; de legjobban én magam.” És amikor a sikeren felbuzdulva Fáy, a Pokol után a Purgatórium és a Paradicsom illusztrációin dolgozott, Babits 1928. június 18-iki levelében így biztatja barátját: „Dante helyenként nagyon nehezen érthető, kivált a Purgatórium és Paradicsom; pedig úgy gondolom helyesnek, hogy ezek a részek az illusztrációk közt éppoly gazdagon legyenek képvis-

selve, mint a Pokol. (Az olvasó szempontjából is, mentül absztraktabb részek vannak a szövegben, annál jobban esik az üdítő illusztráció. Látni fogod, hogy a legabsztraktabb helyeken is bőven van képnek való anyag.)"

Fáy összesen 39 fametszetet készített a három részes műhöz. Három énekenként adott összefoglaló képet, híven jellemezve az eseményeket és leleményesen ott nyújtva meg a lélegzetet, ahol egy-egy fárasztó, vagy homályos résznél jólesően felocsúdíhatott az olvasó. Szöveg és rajz egységbe olvad, észrevétlenül kiegészíti egymást, kellemesen fűszerezve az olvasás élményét. Már dallamosan visszatérő formájával, a háromszögbe komponált illusztrációval is hangsúlyozta a tercínák ritmusát. Babits a képek hatására újból átdolgozta felülmúlhatatlan fordítását, és tervbe vették együtt a magyar kiadás újbóli megjelentetését, Fáy illusztrációival. Sajnos, a terv nem valósult meg.

A hatalmas erkölcsi siker mellett elmaradt az anyagi. Mihelyt pénzről volt szó, a tehetetlen Fáy mindig póruljárt. Még egyéb kellemetlenségek is megkeserítették a művész dicsőségét. Az akkori kormány biztatására az eredeti rajzokat illő jutalom kecsegtetésével fel kellett ajánlania az olaszoknak. Az elismerő köszönő nyilatkozat megérkezett ugyan; de a kilátásba helyezett lírák elmaradtak.

Ha már Babits és Fáy életében nem jelenhetett meg az átdolgozott és ugyanakkor művészien illusztrált magyar Dante, az utókor nemcsak kegyeletes adóját róná le a gondos kiállítású remekmű korszerű kiadásával, hanem irodalmi-képzőművészeti igényünket is kielégitené.

(Haits Géza)

Felelős kiadó: Saád Béla

S Z E R K E S Z T Ő I Ü Z E N E T E K

Következő számainkból. Tanulmány: *Belon Gellért*: Az evangéliumi ember (Prohászka). *Doromby Károly*: Graham Greene. *Jánosy Gyula*: Liberalizmus, szocializmus és az egyház a 19. században. *Holenda Barnabás*: Tudósok, nézetek, viták a 17. században. *Lengyel Balázs*: Frederico Garcia Lorca. *Cserhádi József*: Az ember világközpontisége Szent Tamás filozófiájában. *Kardeván Károly*: Pálffy Béla Hegedüs Nándor Ady-könyvében. *Tarnay Brúgó*: Tudomány és csoda. *Salacz Gábor*: Egy elfelejtett festő: Paczka Ferenc (1856—1926). *Kézai Béla*: Három Johanna. *Dümmerth Dezső*: A költő és a démon (Rainer Maria Rilke). *Ohmacht Nándor*: Újabb lépések a katolikus erkölctan terén. *Kelecsényi Gábor*: Phaeton és az úrrakéta között. *Benkő István*: A nemzetközi békére és erkölcsre nevelés kérdése. *Dévényi Iván*: Csontváry Tivadar. *Balanyi György*: Giesswein Sándor békemunkája. *Tótfalusi István*: Kodolányi János.

Novella: *Farkas Antal*: Róza. *Fendrik Ferenc*: Pithagoras tétele. *Agoston János*: Egy igaz történet. *Mészöly Miklós*: Jelentés öt egérről. *Bohuniczky Szeffi*: Emlékeimből. *Gerlei József*: A lélek. *Ijjas Antal*: Ngela Mar Gurum története. *Bruce Marshal*: Father Smith. *Alfred Polgár*: A köpeny. *Valéry Larbaud*: Rachel Frutiger.

Vers: *Jékely Zoltán*, *Nemes Nagy Ágnes*, *Pilinszky János*, *Jánosy István*, *Stetka Éva*, *Tardonai Gábor*, *Szabó Anna*, *Márk István*, *Kárpáty Csilla*, *Vámosi Pál*, *Beney Zsuzsa*, *Surányi István*, *Papp János*, *Gyurkovics Tibor*, *Komjáthy Győző*, *W. H. Auden*, *Gertrud von Le Fort*, *Rainer Maria Rilke*, *Szemelvények mai osztrák költőiből* (*Radó György fordításai*).

B. M. A beküldött versek kedvesek, de költői tehetséget nem árulnak el.

H. L. Szolnok. Köszönöm kedves érdeklődését. Munkásságomat ez idő szerint csak a Vigiliában figyelheti meg. Ha egyszer Pesten jár, szívesen látnám. A Vigiliára előfizetni a kiadóhivatalban lehet (Bp. V., Kossuth Lajos u. 1.).

A. J. Székesfehérvár. A fordítás szép. Átadtam a Sz. V. U. mestereinek.

Mimóza. Budapest. — Kétségtelenül nehéz túlérzékeny természetű emberrel barátkozni. Még nehezebb vele együtt élettársi közösségben élni. Azt azonban, hogy ez teljesen lehetetlen, nem mernék általánosításban kimondani, kedves aggódó menyasszony. Nem minden érzékeny természet kibírhatatlan. Az illető többi tulajdonságait, hibáit és erőit is figyelembe kell venni. Az érzékeny kedély párosulhat ostobasággal. Ilyenkor valóban nagyon nehéz vele együtt élni. De párosulhat hozzá az okosság is. Ilyenkor gyöngédség, finomság az eredménye. Az intelligens érzékeny magában szenved, a buta érzékeny környezetét gyötri. Ha főlegénye érzékenysége gátlásokban, csendes tartózkodásban, töprengésben nyilatkozik meg, ne féljen tőle. Az ilyen természetű emberrel, ha van benne értelem, nagyon gyöngéd és kedves lehet életközösségük. De ha lépten-nyomon minden apróság miatt hisztériás jeleneteket rendez, ha magával szemben minden kíméletet megkövetel, ugyanakkor ő más érzékenységet nem kíméli, akkor legjobb, ha rögtön kiadja az útját.

Gl. Z. Szeged. — A kétely még nem cretnekség. A nagy szentek is keresztülmentek a kételkedés próbatüzén és sokkalta kegyetlenebbül is szenvedtek, mint Ön. Minél többet tud a lélek, annál súlyosabbak tudnak lenni hitbéli megpróbáltatásai. De bármennyire is nagy bennünk a kétely vihara, még mindig egy világ választja el a tévelytől, még ha az oly szelidnek, kicsiségnek látszik is. Az egyik küzdelem, a másik meghódolás, az egyik szenvedélyes keresés, a másik megátalkodottság, az egyik szenvedés, a másik halál dermedése, az egyik alázat, a másik gőg. Az tehát, hogy Ön a súlyos csapás alatt, amely érte, kételkedik Isten igazságosságában, még nem tévely. Ne ijedjen meg. Keressen és legyen készen a megnyugtató és boldogító megvilágosodásra, mely bizonyosan eljön számára.

Ákos — Agoston. — Önnek van igaza. Az illető intézetben tévedtek a név lefordításában. Ákos nem az Agoston, hanem az Achatius magyar megfelelője. A középkorban és a barokk idején annyira tisztelt tizen-nyég segítő szent egyike, Antiochiai püspök volt Decius császár idején. Azon szentek közé tartozik, akiket vértanúként tisztelünk, noha nem haltak bele a kínzásba. Achatius sorsa a jó emberek csodálatos erejét bizonyítja. Annyira jó volt, hogy nem nevezték sem keresztények sem pogányok másképp, csak: „a jóság angyalának“. Az emberek nem tudtak ellenállni szavának, de tekintetének sem. Mikor misézett, prédikált, haragosokat bekített és betegeket gyógyított, olyan volt megjelenése és viselkedése, mint egy angyal. Mikor kitört a Decius-féle keresztényüldözés, Marcianus helytartó elsőnek Achatius-t vetette fogságba. Először szép szóval, aztán kegyetlen kínzásokkal igyekezett hitegyházra bírni. Ákos angyali jósága, csodálatos ékesszólása azonban oly erővel hatott rá, hogy nem merte kivégeztetni. Úgyét a császár elé terjesztette s az szabadon bocsájtotta Ákost. Már életében rengetegen kérték imáit. Halála után tisztelete egyre növekedett és a legutóbbi időkig fennmaradt. A tizennég segítő közül ő a pártfogó a halálos veszedelemben és igazságtalan megszégyenítésben. Ünnepe március 21-én van. — Felhívjuk a figyelmét, hogy amennyiben egészen szakszerű véleményt óhajt küldeni az Ákos — Achatius névről, forduljon az Akadémia nyelvtudományi intézetéhez, a magyar nevek szaktudósához, dr. Mikesi Sándorhoz.

R. S. Honnan veszi azt, hogy a „keresztény tan szerint mindenki el-kárhozik, aki nem katolikus“. A magunk részéről még nem találkoztunk ezzel a tétellel. De találkoztunk azzal, hogy IX. Pius pápa híres alouciójában, 1854. december 4-én ezeket jelentette ki: „Mint biztos tényt kell feltételeznünk, hogy azok, akik *önhibájukon kívül* az igaz hit ismeretén kívül élnek, az Úr szemei előtt nem viselnek felelősséget ezért az állapotért.“ És VIII. Sándor pápa elítélte a janzenista Arnauld-t, mert tagadta, hogy a kegyelem az Egyházon kívül is megtalálható. Sertillanges katekizmusának III. kötetében azt mondja: Nemcsak hitetlenek, de a hitet üldözők is nyerhetnek kegyelmet, ha *csak tévelyedettek*, vagyis, ha megvan bennük a jóakarát, hogy az igazságot akarják követni. Az ilyen tévelygőket, (akik azonban jóakarattal keresik az igazságot) tulajdonképpen keresztényeknek kellene tekinteni. Szt. Justinus azt mondja: „Több keresztény van, mint az ember gondolná.“ Ő Socratest kereszténynek mondja, Szt. Ágoston Senecát, és Szt. Tamás a római századost, Cornéliust.